

**Päihde- ja rikoskierteestä takaisin yhteiskuntaan
vertaistukiperiaatteella.
Tutkimus KRIS-yhdistyksistä.**

**Eveliina Ketolainen
Kati Kuusio
Elina Mustonen**

**Opinnäytetyö
Helmikuu 2008**

**JYVÄSKYLÄN
AMMATTIKORKEAKOULU**

Sosiaali- ja terveysala

Tekijä(t) KETOLAINEN, Eveliina KUUSIO, Kati MUSTONEN, Elina	Julkaisun laji Opinnäytetyö	
	Sivumäärä 97 + 8	Julkaisun kieli Suomi
	Luottamuksellisuus ☐ Salainen _____saakka	
Työn nimi Päihde- ja rikoskierteestä takaisin yhteiskuntaan vertaistukiperiaatteella. Tutkimus KRIS-yhdistyksistä.		
Koulutusohjelma Sosiaalialan koulutusohjelma		
Työn ohjaaja(t) TAPANINEN, Eero		
Toimeksiantaja(t)		
Tiivistelmä KRIS on kolmannen sektorin toimija, joka pyrkii auttamaan vertaistukiperiaatteella vapautuvia vankeja päihde- ja rikoskierteestä takaisin yhteiskuntaan. Opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia KRIS:n vertaistukihenkilön tekemää työtä, KRIS-yhdistysten kehittämistä sekä KRIS-yhdistysten yhteistyötä muiden toimijoiden kanssa. Tutkimus oli kvalitatiivinen. Aineisto kerättiin kolmella eri menetelmällä. Puolistrukturoitu teemahaastattelu tehtiin kahdeksalle KRIS:n vertaistukihenkilölle ja täsmäryhmähaastattelu kuudelle KRIS:n edustajalle. Avoimista kysymyksistä koostuvaan yhteistyötahokyselyyn saatiin vastaus 30 työntekijältä. Aineistot analysoitiin teorialähtöisen sisällönanalyysin, teemoittelun ja laskemisen menetelmillä. KRIS:n vertaistukihenkilön työssä oli samankaltaisia piirteitä kuin sosiaalisen kuntoutuksen ja sosiokulttuurisen innostamisen malleissa. Vertaistukisuhteessa syntyi myös sosiaalista tukea. Vertaistukihenkilöt kokivat tärkeimmäksi työkalukseensa omat kokemuksensa. Tärkeimmiksi kehittämishaasteiksi KRIS-yhdistyksissä mainittiin työnohjauksen ja koulutuksen järjestäminen vertaistukihenkilöille, rahoituksen vakiinnuttaminen sekä tarkoituksenmukaisten toimitilojen hankkiminen. Yhteistyö KRIS:n kanssa arvioitiin toimivaksi. Yhteistyötahot toivoivat nykyisten hyvien käytäntöjen vakiinnuttamista, yhteistyön tiivistämistä ja molemminpuolisen tiedonkulun parantamista. KRIS:n vertaistukihenkilötyö on haavoittuvaista työn vaativuuden vuoksi, mutta se vahvistaa vertaistukihenkilön omaa toipumisprosessia. KRIS-yhdistysten kehittäminen on tärkeää toiminnan jatkuvuuden kannalta. Yhteistyötahojen näkökulmasta yhteistyö KRIS:n kanssa toimii hyvin, vaikka se on vasta aluillaan. KRIS täydentää palvelujärjestelmää vertaistuen avulla.		
Avainsanat (asiasanat) KRIS, vertaistuki, sosiaalinen kuntoutus, sosiaalinen tuki, sosiokulttuurinen innostaminen		
Muut tiedot		

Date 11.2.2008

Author(s) KETOLAINEN, Eveliina KUUSIO, Kati MUSTONEN, Elina	Type of Publication Bachelor's Thesis	
	Pages 97 + 8	Language Finnish
	Confidential ☐ Until _____	
Title Into the society and out of drug abuse and crime with the support of peers. Study of KRIS associations.		
Degree Programme Degree Programme in Social Services		
Tutor(s) TAPANINEN, Eero		
Assigned by		
Abstract <p>KRIS is an association which aims at supporting released prisoners away from drug abuse and crime threat with the help of peer support. The purpose of the Bachelor's Thesis was to study peer support offered by KRIS. In addition the aim was to study the development of the associations and co-operation between KRIS and other services.</p> <p>The study was qualitative. The research material of the study was collected with three different methods. Semi-structured thematic interviews were made to eight peer support workers of KRIS. Focus group interview was carried out between six representatives of KRIS. The open inquiry was answered by 30 employees co-operating with KRIS. The research material was analyzed by the methods of content analysis based on theory, grouping the answers according to themes and counting.</p> <p>Features of social rehabilitation and socio-cultural animation were found in peer support offered by KRIS. Social support was produced in relationship between peers. Personal experiences were found to be the most important tool in peer work. The main challenges in developing KRIS organisation were providing counselling at work and educational courses, stable financing and functional offices. Co-operation with KRIS was evaluated as functional. Establishing and increasing current co-operation and communication were found important by employees co-operating with KRIS.</p> <p>High demands of the work increases vulnerability of the peer work in KRIS. However, the work strengthens peer workers' own recovery from drug abuse. It is important to develop KRIS organisation for its continuity. Co-operation with KRIS is functioning well although it is in its incipency. KRIS, offering peer support, complements services provided to released prisoners.</p>		
Keywords KRIS, peer support, social rehabilitation, social support, socio-cultural animation		
Miscellaneous		

SISÄLTÖ

1 OPINNÄYTETYÖN TAUSTA JA TARKOITUS	3
1.1 Tutkimuksen lähtökohdat	4
1.2 Aikaisemmat tutkimukset	5
1.3 Tutkimustehtävät	5
2 VAPAUTUVAT VANGIT	7
2.1 Rikosten uusiminen	7
2.2 Vapautuvat vangit ja päihheet.....	8
2.3 Vapautuneiden vankien sosiaalinen asema ja toimintakyky	8
2.4 Vapautuneen vangin kuntoutus ja palvelut.....	9
3 KRIS – PÄIHTEETTÖMYYTTÄ, REHELLISYYTTÄ, YHTEISVASTUULLISUUTTA JA TOVERUUTTA	10
3.1 Toiminta-ajatus	10
3.2 Yhdistysten historia.....	12
3.3 KRIS Suomessa	12
3.4 KRIS organisaatio	13
3.5 Vankilatyö.....	15
3.6 Vertaistukihenkilötyö.....	15
3.7 Valvottu koevapaus	16
3.8 Paikallisyhdistysten toiminnasta.....	17
4 VERTAISTUKI – KRIS:N TOIMINNAN PERUSTA	19
4.1 Vertaistukihenkilötoiminta	20
4.2 Jaksaminen ja rajaaminen vertaistukihenkilötoiminnassa	21
5 KRIS:N VERTAISUUDEN LÄHTÖKOHTIA SOSIAALIALAN TEEMOJEN KAUTTA TULKITTUNA	23
5.1 Sosiaalinen kuntoutus.....	23
5.2 Sosiaalinen tuki.....	25
5.3 Sosiokulttuurinen innostaminen	27
5.3.1 Muuttamisen ja sopeuttamisen näkemykset.....	29
5.3.2 Innostamisen kylmä ja kuuma maailma.....	29
6 YHDISTYS- JA VAPAAEHTOISTOIMINTA.....	30
6.1 Yhdistystoiminta.....	31
6.2 Yhdistykset kolmannen sektorin toimijoina.....	32
6.3 Vapaaehtoistoiminta.....	32

	2
6.3.1 Vapaaehtoistoiminnan periaatteet.....	33
6.3.2 Vapaaehtoistoiminnan muotoja.....	34
6.3.3 Vapaaehtoistyöntekijän motiivit.....	34
6.4 Julkisen ja kolmannen sektorin välinen yhteistyö.....	35
6.5 Yhdistysten toiminnan kehittämisen haasteita.....	35
7 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN.....	36
7.1 Tutkimusmenetelmät.....	36
7.2 Tutkimuksen kohderyhmät.....	38
7.3 Tutkimuksen suorittaminen.....	39
7.4 Tutkimusaineiston analysointi.....	41
7.5 Tutkimuksen luotettavuus.....	44
7.6 Tutkimuksen eettisyys.....	45
8 TUTKIMUKSEN TULOKSET.....	46
8.1 KRIS:n vertaistukihenkilön työ.....	47
8.2 Kehittäminen.....	65
8.3 Yhteistyö.....	72
9 JOHTOPÄÄTÖKSET.....	81
9.1 KRIS:n vertaistukihenkilön työ.....	81
9.2 Kehittäminen.....	85
9.3 Yhteistyö.....	86
10 POHDINTA.....	87
LÄHTEET.....	92
LIITTEET.....	98
Liite 1. Puolistrukturoitu teemahaastattelurunko.....	98
Liite 2. Haastattelulupa.....	101
Liite 3. Täsmäryhmähaastattelurunko.....	102
Liite 4. Kyselyrunko yhteistyötahoille.....	103
Liite 5. Saatekirje.....	104
Liite 6. Muistutuskirje.....	105
KUVIOT	
KUVIO 1. KRIS-yhdistykset Suomessa.....	13
KUVIO 2. Vastausten määrä luokittain.....	74
KUVIO 3. Yhteistyön kesto vuosina.....	76
KUVIO 4. Yhteistyön toimivuus kouluarvosanoin.....	76

1 OPINNÄYTETYÖN TAUSTA JA TARKOITUS

Idea opinnäytetyön aiheeksi muotoutui yhteisestä kiinnostuksestamme kriminaalihuoltotyötä kohtaan. Syksyllä 2006 yksi opinnäytetyömme tekijöistä osallistui harjoittelun aikana KRIS-infoon Tampereella ja myöhemmin selvisi, että myös Jyväskylässä toimii KRIS-yhdistys. Otimme yhteyttä KRIS-Jyväskylään ja vastaanotto opinnäytetyöaikaistamme oli positiivinen. Aiheemme tarkentui prosessin edetessä ja laajensimme tutkimuksemme koskemaan koko Suomen KRIS-yhdistyksiä.

KRIS on tullut Suomeen Ruotsista. Yhdistys on perustettu Suomeen vuonna 2003 ja se pyrkii vertaistuen avulla auttamaan vankilasta vapautuvia pois päihde- ja vankilakierteestä takaisin yhteiskuntaan (Kostiainen 2005, 34). Mikään muu taho ei tarjoa KRIS:n lisäksi vankilasta vapautuville kohdennettua intensiivistä ja asiakkaan tarpeista lähtevää vertaistukea päihdeettömään ja rikoksettomaan elämään. Kaikilla KRIS:n vertaistukihenkilöillä on vankila- ja päihdehistoria.

Suomessa on 13 rekisteröityä KRIS -paikallisyhdistystä ja lisäksi useita eri toimipisteitä. Kokonaisuudessaan KRIS on Suomessa nuori ja paikallisyhdistykset eri-ikäisiä. Toiminnan laajuus riippuu yhdistyksen iästä ja käytettävissä olevista resursseista. Kaikilla KRIS -yhdistyksillä on samat tavoitteet ja perustoimintamuodot, joita toteutetaan resurssien mukaan.

KRIS -yhdistykset käyttävät asiakkaistaan nimitystä tuettava, joten käytämme samaa nimitystä opinnäytetyössämme. Puhumme tuettavasta kuitenkin vapautuvana vankina ennen kuin hän on KRIS:n tuen piirissä. Vertaistukihenkilöllä tarkoitamme niitä henkilöitä, jotka tarjoavat KRIS:n tuettaville vertaistukea. Eri lähteissä käytetään termejä vertaistuki ja vertaistoiminta, jotka ovat merkitykseltään hyvin lähellä toisiaan. Opinnäytetyössämme käytämme näitä termejä rinnakkain. Yhdistyksiä ja yhdistystoimintaa käsiteltäessä tarkoitamme sosiaali- ja terveysalan toimijoita kolmannella sektorilla.

1.1 Tutkimuksen lähtökohdat

Lähtökohtanamme on ollut tutkia sellaista aihealuetta, josta on KRIS-yhdistyksille hyötyä ja joka erottaa ne muista kriminaalihuollon toimijoista. Aihe on muokkautunut koko opinnäytetyöprosessin ajan. Aluksi ajatuksenamme oli tehdä tutkimus yhdestä paikallisyhdistyksestä, mutta totesimme kuitenkin hyödyllisemmäksi tutkia kaikkia Suomen KRIS-yhdistyksiä ja niiden vertaistukiperiaatteella tekemää työtä. Tutkimuksemme kohteeksi rajautuivat vertaistukihenkilöt ja heidän tekemänsä työ. Kolmen henkilön resursseilla pystyimme laajentamaan tutkimuksemme koskemaan myös KRIS-yhdistysten kehittämistä sekä yhteistyötä muiden toimijoiden kanssa.

Opinnäytetyömme on tutkimus KRIS -yhdistysten toiminnasta. Tarkoituksenamme on tuoda näkyväksi vertaistukihenkilöiden tekemää työtä ja käsitteellistää sitä valitsemiemme sosiaalialan teemojen avulla. Selvitämme tutkimuksessamme myös KRIS -yhdistysten kehityshaasteita ja -ideoita. Lisäksi kartoitamme yhteistyön toimivuutta ja kehitysmahdollisuuksia KRIS:n ja sen yhteistyökumppaneiden välillä. Opinnäytetyömme tarkoituksena on olla hyödyksi KRIS -yhdistyksille tuomalla näkyväksi toiminnan merkitys, ainutlaatuisuus ja kehitysmahdollisuudet.

Opinnäytetyössämme pyrimme tulkitsemaan KRIS:n vertaistukimallia vertaistuen, sosiaalisen kuntoutuksen, sosiaalisen tuen ja sosiokulttuurisen innostamisen teemojen kautta. Meidän sosiaalialan koulutukseen perustuvan näkemyksemme mukaan KRIS:n toiminta on parhaiten kuvattavissa näiden teemojen avulla. Opinnäytetyömme teoriaosuudessa käsittelemme tätä viitekehystä ja KRIS:n vertaistukimallia rinnakkain. Opinnäytetyöprosessin aikana olemme tutustuneet eri KRIS-yhdistysten toimintaan ja keskustelleet KRIS:n jäsenten kanssa. Teoriaosuutemme eri teemoissa tulkitsemme KRIS:n vertaistukimallia havainnointimme ja käymiemme keskustelujen perusteella.

1.2 Aikaisemmat tutkimukset

Opinnäytetyömme on ajankohtainen ja tarpeellinen, koska KRIS on toiminut Suomessa neljä vuotta eikä vastaavanlaista tutkimusta ole yhdistyksistä tehty. Myöskään KRIS:n tarjoamaa vertaistuen mallia ei ole aikaisemmin käsitelty tällaisesta sosiaalialan näkökulmasta. Ruotsissa on kuitenkin tehty kartoitus Ruotsin KRIS:n toiminnasta. Tämän kartoituksen (KRIS: en kartläggning av föreningen Kriminellas Revansch i Samhället) on tehnyt Ruotsin Rikoksantorjuntaneuvosto (Brå) Ruotsin neljästä suurimmasta KRIS-yhdistyksestä. Kartoituksen on kirjoittanut Åsa Frodlund (2003). Kartoituksessa on tutkittu yhdistysten toimintamuotoja kirjallisten dokumenttien, yhdistysten päiväkirjamerkintöjen, havainnoinnin ja yhdistysten jäsenten haastattelujen perusteella. Haastatteluja on tehty myös kriminaalihuollon ja koulujen¹ edustajille ja tätä kautta selvitetty yhteistyötahojen näkemystä KRIS:n toiminnasta.

Helsingin Diakonia-ammattikorkeakoulun lehtori Sami Kivelä on vuonna 2004 tehnyt KRIS:n asiakastyön arviointiraportin, jossa hän kuvaa KRIS:n asiakkaita, työmuotoja ja toimintaideaa 30 asiakasseurantatapauksen perusteella. Kivelän raportti on tehty tuettavien näkökulmasta, kun taas opinnäytetyömme keskittyy vertaistukihenkilön näkökulmaan.

Lisäksi KRIS:n toimintaa on kuvattu Sulkaman ja Joutjärven (2005) opinnäytetyössä Pähdeongelmainen vanki: vapautuminen ja sopeutuminen vertaistuen ja yhteiskunnan keinoin. Heidän opinnäytetyössään kuvataan KRIS:n ja Dianova-hoitomuodon toimintamalleja. Siinä korostetaan vertaistuen ja yhteisöllisyyden merkitystä pähdeongelmasta toipumisessa.

1.3 Tutkimustehtävät

Tutkimuksessamme tarkastelemme KRIS:n toimintaa kolmesta eri näkökulmasta: vapaaehtoisten vertaistukihenkilöiden, yhteistyötahojen ja kehittämisen näkökulmasta. Vertaistukihenkilöiden näkökulmasta selvitämme KRIS:n perustyötä vertaistukisuh-

---

¹ Ruotsin KRIS:n jäsenet käyvät säännöllisesti luennoimassa kouluilla.

teessa sekä liitämme sitä valitsemiimme teemoihin. Selvitämme myös vertaistukihenkilön omaa kokemusta työstään ja sen merkitystä hänelle itselleen. Koska vertaistukihenkilöt ovat vapaaehtoisia, selvitämme heidän tukihenkilötoiminnassa kohtaamiaan haasteita, erityisesti jaksamista ja tukisuhteen rajaamista.

Kehittämisen näkökulmasta pyrimme kartoittamaan KRIS-yhdistysten omia ideoita paikallisyhdistysten ja koko KRIS-organisaation kehittämiseen. Pyrimme tuomaan kehittämistarpeita esille myös vertaistukihenkilöiden näkökulmasta. Tutkimuksemme selvitämme myös yhteistyötahojen näkemystä KRIS:n kanssa tehtävästä yhteistyöstä. Kartoitamme yhteistyön nykytilannetta ja kehittämismahdollisuuksia.

Jaottelemme tutkimustehtävämme kolmeen osaan valitsemiemme näkökulmien mukaan. Tiivistettynä ja kysymyksen muodossa tutkimustehtävämme ovat seuraavanlaiset:

1. KRIS:n vertaistukihenkilön työ

- Millaisia sosiaalisen kuntoutuksen, sosiaalisen tuen ja sosiokulttuurisen innostamisen piirteitä on nähtävissä KRIS:ssä tehtävässä vertaistukihenkilötyössä?
- Mitä haasteita vapaaehtoinen vertaistukihenkilö työssään kohtaa?
- Millaisena KRIS:n vertaistukihenkilö näkee työnsä ja sen merkityksen?

2. Kehittäminen

- Miten KRIS:n paikallisyhdistysten ja koko organisaation toimintaa tulisi kehittää?

3. Yhteistyö

- Millaisena yhteistyö KRIS:n kanssa toteutuu yhteistyötahojen ja KRIS:n vertaistukihenkilöiden näkökulmasta?

Opinnäytetyömme on tutkimus KRIS:n toiminnasta, jonka vuoksi tutkimustehtävät ovat eri näkökulmista ja niitä on useita. Tutkimuksemme avulla pyrimme saamaan vastauksia näihin tutkimustehtäviin ja sitä kautta luomaan kokonaiskuvan KRIS:n toiminnasta.

2 VAPAUTUVAT VANGIT

Suomessa vapautuu vuosittain keskimäärin 7000 vankia (Tilastokeskus 2007). Vankien päihdeongelmien esiintyvyydestä on olemassa erilaisia arvioita, mutta esimerkiksi vankiloiden henkilökunnan mukaan jopa 90 %:lla vangeista on päihdeongelmia (Kallio, Holmberg & Tuomola n.d.). Toisen arvion mukaan huumausaineiden haitallista käyttöä tai huumeriippuvuus on todettu 46 prosentilla ja alkoholiriippuvuus 39 prosentilla vangeista. Arvioihin on kuitenkin suhtauduttava kriittisesti. (Lauerma ym. 2002, 8.)

Vapaudessa pysymiseen ja rikoksen uusimiseen vaikuttaa ratkaisevasti se, pääseekö vapautunut irti päihdeistä (Hypen 2004, 3). Yleiset hyvinvoinnin edistäjät, kuten työ, koulutus, toimeentulo ja asunto puuttuvat usein vapautuneelta vangilta, mikä myös vaikeuttaa elintapojen muuttamista siviilissä (Järvelä 2002, 271; Richter 2002, 98). KRIS:n tuettavat ovat pääsääntöisesti päihdeongelmaisia vapautuvia vankeja. KRIS tukee heitä päihdeettömyyteen ja rikoksettomuuteen.

2.1 Rikosten uusiminen

Aikaisempi rikoshistoria on voimakas uusintarikollisuuden ennustaja (Hypen 2002, 211). Rikosseuraamusviraston tutkimuksessa (Hypen 2004, 3) on selvitetty, kuinka moni vankilasta vapautunut palaa takaisin vankilaan. Tutkimuksen mukaan vuosina 1993 - 1997 vapautuneista ensikertalaisista 40 % sai uuden ehdottoman vankeustuomion. Miehet ajautuvat uusintarikollisuuteen naisia useammin ja nuoret vanhoja useammin. Alle 18 -vuotiaista vankilasta vapautuneista nuorista 85 - 95 % joutui uudestaan vankilaan. (Mts. 3.) Suomessa vankilarangaistuksen uusiminen on yleisempää, kuin esimerkiksi Ruotsissa, Norjassa, Tanskassa tai Islannissa (Hypen 2002, 211).

Uusimisriski oli korkein ryöstöistä ja omaisuusrikoksista tuomituilla ja alhaisin henki- ja seksuaalirikoksista tuomituilla. Tutkimuksen mukaan riski rikoksen uusimiseen kasvaa vankilakertaisuuden myötä; vankilakierteeseen joutuneista noin kaksi kolmesta palaa takaisin vankilaan kolmen vuoden sisällä vapautumisestaan. Suurin osa vankiloissa olevista vangeista on monta kertaa uusineita. Ensikertalaisista vankilakierteeseen joutuu vain muutama prosentti vankilasta vapautuneista. (Hypen 2004, 3.)

2.2 Vapautuvat vangit ja päihteet

Vankilaan johtavista rikoksista suurin osa tehdään päihtyneenä. Päihtymystilassa kyn- nys rikoksen tekemiseen on matala, varsinkin jos rikoksella halutaan turvata oman päihdeidenkäytön jatkuminen. Päihdeongelmainen vapautunut vanki syyllistyy toistu- vasti samaan rikostyyppiin. Yleisimpiä päihdeiden käyttöön liittyviä rikollisuustyyppi- jä ovat omaisuus- ja väkivaltarikollisuus sekä liikennejuopumukset. Huumausaineri- kollisuudesta suurin osa on järjestäytyntä rikollisuutta; huumausaineet ovat väline rahaan ja valtaan. Alkoholi on eniten käytetty päihde, mutta sen kanssa esiintyy myös yleisesti sekakäyttöä ja huumausaineiden käyttöä. Vankilaan joutuneet nuoret taas käyttävät useimmiten säännöllisesti huumeita. Suurin osa vangeista on vähintään päih- teiden ongelmakäyttäjiä ja osa vaikeasti päihderiippuvaisia (Mäki 2002, 239 - 240.)

Päihdeongelmaisen vangin vapautuessa retkahtamisesta voi seurata päihdekierteen ja sitä kautta rikoskierteen jatkuminen (Järvelä 2002, 273). Retkahduksen ehkäisy tulee aloittaa hyvissä ajoin vapautumisen lähestyessä luomalla tukiverkostot vapautuvan vangin koti- tai sijoituskuntaan. Joissain tapauksissa vanki voidaan sijoittaa päihde- huollon laitokseen vankilan ulkopuolelle jo ennen vapautumista. (Lauerma ym. 2002, 7.)

2.3 Vapautuneiden vankien sosiaalinen asema ja toimintakyky

Vankilakierteeseen joutuneet vangit ovat aikuisväestön sairain, köyhin ja syrjäytynein väestönosa. Myös kuolleisuusaste on muuta väestöä suurempi. (Hypen 2004, 3.) Kes- keisimmät pulmat ovat elämänhallinnan, arjen taitojen ja sosiaalisten suhteiden alueil- la. Vapautuneen vangin elämänhallintaa hankaloittavat impulsiivisuus, lyhytjänteisyys sekä vaikeus hahmottaa omien tekojensa seuraukset. Vapautuneelle vangille voi olla vaikeaa asettua rikoksen uhrin asemaan. Myös itsetuntemuksessa saattaa esiintyä puutteita. Oma arvoa ihmisenä on hankala arvioida alakulttuurin ulkopuolella. Näi- den elämänedellytysten puuttuessa vapautuneiden vankien sosiaalinen tilanne (toi- meentulo, työ, asunto, koulutus) on konkreettisesti muuta väestöä huonompi. Myös velat ovat monelle vapautuvalle vangille suuri taakka. Lähes 40 prosentilla on velka- ongelmia. (Järvelä 2002, 271 - 273.)

Koska vapautuneen vangin elämänpiiri on rajoittunut alakulttuuriin, ovat myös hänen sosiaaliset taitonsa toisenlaisessa ympäristössä puutteelliset. Elinympäristöä ja -tapoja kuvaa tilapäisyys; aikaa vietetään kaduilla ja kuppiloissa ja myös vuorokausirytmillä on usein sekaisin. Elämältä puuttuvat pitkän aikavälin tavoitteet ja suunnitelmat. Lainrikkajat ovat usein puolustuskannalla ja kaikki muutokset koetaan uhkina. Uusien myönteisten ratkaisumallien löytäminen arjen eri tilanteissa on hankalaa, koska vapautuneen vangin ajattelua leimaa mustavalkoisuus ja vaihtoehdottomuus. (Järvelä 2002, 273 - 274.)

2.4 Vapautuneen vangin kuntoutus ja palvelut

Suomessa vapautuneille vangeille ei ole järjestetty lakisääteisiä, julkisia erityispalveluita. Yleiset sosiaali- ja työllisyyspalvelut eivät ole kuitenkaan riittäviä vapautuvien vankien tuen tarpeisiin nähden. Palvelujen tarjonta ja tarve eivät kohtaa toisiaan. Tähän vaikuttavat sekä rakenteelliset että asenteelliset tekijät. Vapautuvat vangit tarvitsevat yhteiskuntaan palatakseen erityisiä tukitoimia esimerkiksi asunnon ja työn löytämiseen. Kuntoutuksen ja palvelujen järjestämisen kustannukset ovat joka tapauksessa moninkertaisesti pienemmät kuin rikoksista aiheutuvat yhteiskunnalliset kustannukset. (Järvelä 2002, 269, 279.)

Yksilön näkökulmasta on tärkeää antaa lainrikkajalle mahdollisuus kantaa vastuu teoistaan. Tarjoamalla kuntoutumis-, koulutus- ja työllisyyspalveluja voidaan edistää vapautuvan vangin mahdollisuuksia palata yhteiskuntaan. Ongelmana on kuitenkin se, kuka on vastuussa näiden palveluiden tuottamisesta ja järjestämisestä. Syynä lainrikkajille tarkoitettujen palvelujen puutteeseen voidaan pitää muun muassa sitä, että vapautuvat vangit ovat eri palvelujärjestelmien näkökulmasta hyvin marginaalinen ja moniongelmainen ryhmä, joiden katsotaan usein olevan syyllisiä omaan tilanteeseensa. Erityispalvelujen järjestäminen on lisäksi mahdollista vain suurissa kaupungeissa. (Järvelä 2002, 269, 288.) Myös asenteet vapautuvien vankien kuntoutumista kohtaan ovat pessimistisiä. Usein ajatellaan, että vain uskon tulo, naimisiin meno, täysraittius tai kuolema voi katkaista vankilakierteen. (Hypen 2002, 210.)

Vapautuvilla vangeilla on usein raskaita kokemuksia takanaan ja monet heistä kokevat, että heidän luottamuksensa on petetty myös viranomaisten taholta. He ovat oppineet myös itse pettämään muita. Tästä johtuen työskentelysuhteen alussa vapautuvalla vangilla ei ole yhtään hyvää syytä luottaa työntekijään. (Särkelä 2001, 35 - 36.) Lisäk-

si vapautuvat vangit kokevat herkästi viranomaispelkoa. Vapaaehtoistyöntekijä edustaa ei-ammattiauttajaa, jonka vuoksi vapautuva vanki voi helpommin kokea hänet tasavertaisena itsensä kanssa. (Plit 1992, 83.)

Vapautuvien vankien osalta voidaan puhua myös syrjäytymisloukusta. Vankilasta vapautuvat jäävät kiertämään yhteiskunnan hoiva- ja huoltojärjestelmän eli poliisin ja oikeuslaitoksen, sosiaalitoimen, päihdehuollon ja vankilan välille. Vapautuva vanki voi olla kyvytön toimimaan näiden palvelujärjestelmien ehdoilla, mutta myös palvelujärjestelmä on kyvytön tarjoamaan oikeanlaisia palveluja vapautuvalle vangille. (Järvelä 2002, 279.) Vapautuvien vankien auttamiseksi ei löydy riittävästi taloudellisia resursseja, ammatillista osaamista eikä poliittista tahtoa (Londen, Perälähti, Selkälä, Siltaniemi & Särkelä 2004).

3 KRIS – PÄIHTEETTÖMYYYTTÄ, REHELLISYYTTÄ, YHTEISVASTUULLISUUTTA JA TOVERUUTTA

KRIS-yhdistyksillä on vapautuvien vankien auttamiseksi tahtoa ja kokemuksellista osaamista. Se täyttää virallisten palvelujen väliin jääviä aukkoja sekä pyrkii luomaan yhdessä tuettavan ja ammattilaisten kanssa katkeamattoman palveluketjun vankilasta vapauteen ja takaisin yhteiskuntaan. KRIS tukee kohderyhmäänsä vuorokaudenajasta riippumatta myös niin sanotun virka-ajan ulkopuolella. KRIS tarjoaa tuettavilleen kokonaisvaltaista vertaistukea elämän eri alueilla. KRIS myös tarvittaessa ohjaa tuettavansa muiden palveluiden piiriin ilman, että sen tarjoama tuki samalla loppuisi. Se toimii ”tulkkina” tuettavan ja ammattilaisten sekä viranomaisten välillä. KRIS:n tarjoama vertaistuki päättyy ainoastaan tuettavan tahdosta tai hänen päihteidenkäyttönsä ja rikoskierteensä jatkuessa.

3.1 Toiminta-ajatus

KRIS on kansainvälinen liike ja yleishyödyllinen sekä uskonnollisesti ja poliittisesti sitoutumaton kolmannella sektorilla toimiva kansalaisjärjestö (Valkama 2007b; Hytönen 2007c.) KRIS-yhdistyksiä kehitetään ja vertaistukea annetaan Ruotsin mallin mu-

kaisesti. Koko toiminta perustuu vapaaehtoisuuteen sekä vertaistukihenkilöiden että tuettavien puolelta. Lisäksi KRIS:n vertaistukihenkilöitä sitoo vaitiolovelvollisuus. (Hytönen 2007b.) Toiminnan taustalla vaikuttavat neljä peruseriaatetta, jotka toimivat myös suuntaviivoina suhteessa yhteistyökumppaneihin ja muuhun yhteiskuntaan (Valkama 2007b). Periaatteet ovat Ruotsin mallin mukaisesti:

- päihteettömyys
- rehellisyys
- yhteisvastuullisuus²
- toveruus (Hytönen 2007b.)

Päihteettömyys tarkoittaa sataprosenttista päihteettömyyttä. KRIS:n mukaan päihteitä ovat kaikki sellaiset aineet, jotka päihdyttävät ja joita käytetään päihtymistarkoituksessa. Kaikki päihteet, kuten esimerkiksi alkoholi, huumeet tai unilääkkeet, ovat KRIS:n periaatteiden mukaan samantarvoisia. KRIS:iin tulevat korvaushoidossa olevat henkilöt ohjataan muihin palveluihin. Päihteettömyys on KRIS-yhdistysten ehdoton peruseriaate ja kaikki toiminta pohjautuu tähän. KRIS:n oman ja vankiloiden henkilökunnan kokemuksen mukaan 90 % vangeista on päihdeongelmaisia; rikoksia tehdään päihteiden hankkimiseksi. Jos siis katkaistaan päihteiden käyttö, katoaa tuetulta motiivi rikostekoihin. (Hytönen 2007e; Kallio ym. n.d.)

Rehellisyyden periaate tarkoittaa pyrkimystä rehellisyyteen ja rehelliseen elämäntapaan (rikoksettomuus ja avoimuus) sekä rehellisyyttä KRIS:n jäsenten kesken. Yhteisvastuullisuuden periaate tarkoittaa yhteistä vastuuta tulevaisuudesta, joka on rikokseton ja päihteeton. KRIS:n vertaistukihenkilö ja hänen tuettavansa kantavat tästä tulevaisuudesta yhteistä vastuuta. Toveruuden periaate tarkoittaa kadun kirjoittamattomia sääntöjä, kuten esimerkiksi kaverin rinnalla pysymistä sekä toisen arvostamista ja kunnioittamista (Hytönen 2007b; Valkama 2007a.)

Näiden periaatteiden pohjalta kaikille paikallisyhdistyksille yhteisiä toimintamuotoja ovat:

- vankilainfot
- portille vastaan -käytäntö
- tuetut vankilomat

---

² Yhteisvastuullisuus tarkoittaa solidaarisuutta. KRIS-yhdistykset Suomessa eivät halunneet käyttää solidaarisuus-käsitettä sen poliittisten vivahteiden takia. (Hytönen 2007c.)

- vertaistukihenkilötyö (sekä vankilassa että siviilissä).

3.2 Yhdistysten historia

KRIS on lyhenne ruotsin kielen sanoista Kriminellas Revansch i Samhället, joka KRIS-Suomi ry:n kääntämänä tarkoittaa rikollisten revanssia yhteiskunnassa (KRIS-Suomi ry 2007a; KRIS-Sverige 2007.) Ensimmäinen KRIS-yhdistys perustettiin entisten pitkäaikaisvankien toimesta Tukholmassa vuonna 1997. Heidän ajatuksenaan oli, että voimia yhdistämällä ja vapaudessa yhteyttä pitämällä päästäisiin raittiuteen ja ulos vankilakierteestä. He pitivät tärkeänä päihteettömyyttä lisäävänä seikkana myös sitä, että vankia mentäisiin portille vastaan. (Hytönen 2007c.) KRIS:n toiminnan peruspilariksi muodostuivat neljä periaatetta; kunniallisuus (hederlighet), päihteettömyys (drogfrihet), toveruus (kamratskap) ja solidaarisuus (solidaritet) (Kivelä 2004).

Vuonna 1998, puoli vuotta yhdistyksen perustamisen jälkeen, vapautui ensimmäinen KRIS:n tukema vanki. Yhdistyksen toiminta alkoi kiinnostaa ja levitä Ruotsissa ja se sai rahallista tukea sekä valtiolta että yksityiseltä sektorilta. (Hytönen 2007c.) Tällä hetkellä eri puolella Ruotsia toimii 25 paikallisyhdistystä ja jäseniä heillä on yli 5000 (Vad vi är och vad vi gör 2006). Ruotsin mallin mukaisia KRIS-yhdistyksiä on Suomen lisäksi Tanskassa, Venäjällä, Liettuassa, Valko-Venäjällä sekä Ukrainassa (KRIS-Sverige 2007). Suomen KRIS taas on laajentanut toimintaansa Viroon (Hytönen 2007c). Vuonna 2004 perustettiin Vilnassa CRIS International, johon kuuluvat Ruotsi, Suomi, Tanska, Liettua, Norja ja Latvia (Hytönen 2007b).

3.3 KRIS Suomessa

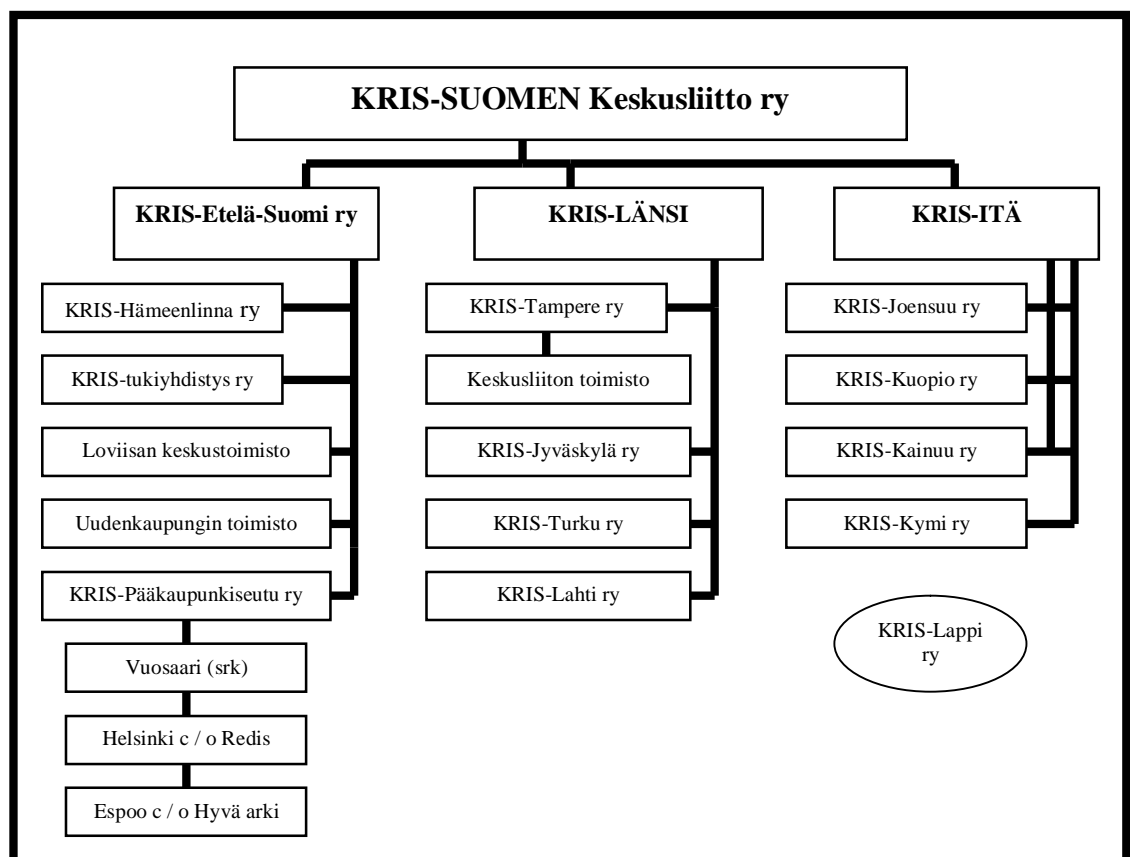
KRIS tuli Suomeen vuonna 2001 vapautuneen Katariina Pousin avustuksella (Hytönen 2007b). Syyskuussa 2001 perustettiin RRY-yhdistys (Rikollisten Revanssi Yhteiskunnassa), jonka toiminta oli kuitenkin hankalaa. Rahoitushakemuksiin vastattiin kielteisesti ja yhdistyksen nimihakemus patentti- ja rekisterihallituksen yhdistysrekisteriin hylättiin. (Kivelä 2004.)

Huhtikuussa 2003 pidettiin uusi perustava kokous. Yhdistyksen nimeksi virallistettiin KRIS-Suomi ry ja toiminta alkoi saada sekä rahoitusta että julkisuutta. Yhdistyksen

ydinjäsenet eli Katariina Pousi, Matti ”Kid” Hytönen, Hannu Kokko ja Marjo Sulka-
ma tiedottivat KRIS-Suomi ry:n toiminnasta vankiloissa, eduskunnassa, viranomais-
piireissä, mediassa sekä alan järjestöissä³ (Hytönen 2007b). Alkusyksystä 2003 aloi-
tettiin Helsingin keskusvankilassa tapaamiset vangin kanssa, josta tuli vajaata kolmea
kuukautta myöhemmin ensimmäinen KRIS:n tukemana vapautunut vanki Suomessa.
Vuoden 2003 loppupuolella avattiin KRIS-Suomi ry:n ensimmäiset toimipisteet Hel-
singissä ja Loviisassa. (Kivelä 2004.)

3.4 KRIS organisaatio

Tutkimushetkellä Suomessa toimii 13 rekisteröityä KRIS-yhdistystä. (Ks. kuvio 1.)
Yhdistysten lukumäärä on muuttuva, sillä uusia yhdistyksiä perustetaan ja joidenkin
toiminta loppuu. Näihin 13 yhdistykseen lasketaan kaikki rekisteröidyt KRIS-
yhdistykset lukuun ottamatta KRIS-Suomen Keskusliitto ry:tä.

KUVIO 1. KRIS-yhdistykset Suomessa. Kuvio on muokattu KRIS-Suomi ry:n
(2007b) internetsivuilta.

³ Esimerkiksi Kriminaalihuollon Tukisäätiö

KRIS-yhdistykset on jaoteltu Ruotsin mallin mukaisesti KRIS-Etelä-Suomi ry:⁴, KRIS-Lännen ja KRIS-Idän alle. Näiden yläpuolella toimii KRIS-Suomen Keskusliitto ry, joka on eettisiä arvoja, talouden resursointia ja sisäistä koulutautumista koordinoiva yhdistys. Se myös valvoo kaikkien Suomessa olevien KRIS-yhdistysten toimintaa. Rekisteröityjen yhdistysten lisäksi KRIS:n organisaatioon kuuluvat Uudenkaupungin ja Loviisan toimipisteet. Loviisan toimipiste on lisäksi KRIS-yhdistysten keskustoimisto. KRIS-tukiyhdistys ry tukee KRIS-yhdistysten toimintaa sekä tarjoaa humanitääristä apua esimerkiksi Boliviaan ja Viroon. KRIS-Pääkaupunkiseutu ry:een kuuluvat Vuosaaren, Helsingin ja Espoon sekä uusimpana KAN ry:n⁵ yhteistyötoimipisteet, jotka sijaitsevat muiden toimijoiden tiloissa. Lisäksi Loviisassa ja Hämeenlinnassa toimivat KRIS-kirpparit. KRIS-Lappi ry on passiivisessa tilassa vetäjien puutteen vuoksi. Yhdistystä ei ole kuitenkaan lakkautettu, koska KRIS:n tavoitteena on koko maan kattava KRIS-verkosto. (Hytönen 2007e.)

Jäseniä KRIS-yhdistyksillä on tällä hetkellä yli 400 (Hytönen 2007e). Yhdistysten varsinaisilla jäsenillä on vankila- tai päihdetausta ja mahdollisesti rikosrekisteri. Kannatusjäsenet, yksityiset henkilöt tai yhteisöt, tukevat yhdistysten toimintaa vapaavalintaisella summalla. (KRIS-Tampere ry 2007.) KRIS-yhdistysten sääntöjen mukaan varsinainen jäsen voi osallistua yhdistyksen toimintaan työntekijänä, mikäli hänellä on takanaan kolme vuotta raittiutta ja vapaudessa vietettyä aikaa. Vapaaehtoistyöntekijänä voi toimia päihteen ja vankilasta vapautunut jäsen. (Säännöt 7. pykälä.) Valtaosa KRIS:n toimijoista ei saa työstään palkkaa, vaan toimii yhdistyksessä vapaaehtoisperiaatteella (Hytönen 2007a). Usealla KRIS:n vertaistukihenkilöllä on kuitenkin sosiaali- ja terveysalan koulutusta, esimerkiksi päihdetyöntekijän tutkinto (Hytönen 2007e).

KRIS:n ajatuksena on se, että tuettavista tulee jossain vaiheessa KRIS:n vertaistukihenkilöitä tai että he ovat muuten toiminnassa mukana. Tällä hetkellä koko Suomessa KRIS:n palkattomia vertaistukihenkilöitä on noin 30. Tämä luku vaihtelee vertaistukihenkilöiden elämäntilanteista riippuen. (Hytönen 2007c.)

---

⁴ Entinen KRIS-Suomi ry

⁵ Kristillinen alkoholisti ja narkomaanityö ry, joka tarjoaa kuntouttamishoitoa päihdyttäviä aineita käyttäville henkilöille ja vankilasta vapautuneille. (KAN ry 2007.)

3.5 Vankilatyö

KRIS on perustamisestaan saakka säännöllisesti pitänyt infoja toiminnastaan vankiloissa ympäri Suomea. Toiminnasta tiedotetaan sekä vangeille että henkilökunnalle. Infojen kautta syntyy yleensä ensikontakti vankeihin. KRIS:n työmuotoja vankeusajana ovat myös tuetut vankilomat, joiden tavoitteena on saattaa vanki raittiina takaisin vankilaan loman päättyessä. (Kivelä 2004.)

KRIS pitää vankiloissa myös erilaisia ryhmiä, kuten esimerkiksi naisten ryhmiä, miesten päihderyhmää sekä ATK-ryhmää. (Kivelä 2004.) Vankilassa tapahtuviin toimintamuotoihin kuuluu myös esimerkiksi vapauteen valmentava kurssi (VAPARI), joka on aloittanut toimintansa vuonna 2007 Kylmäkosken vankilassa ja jatkuu osana Valmiutta Vapautteen -projektia vuoden 2010 loppuun (KRIS-Tampere ry 2007; Valkama 2007b).

3.6 Vertaistukihenkilötyö

Tuettavan oma motivaatio vaikuttaa tukisuhteen laatuun. Tuettavan on sitouduttava noudattamaan KRIS-yhdistysten sääntöjä ja perusperiaatteita, joista tärkeimpänä päihitteettömyyttä. (Kivelä 2004.) Molemminpuolinen kuunteleminen on keskeistä tukisuhteessa. Vertaistukihenkilö jakaa tuettavalle omia kokemuksiaan ja selviytymiskeinojaan päihde- ja rikoskierteestä. Tämä vertaisuus on KRIS:n toiminnan lähtökohta ja ydin. (Hytönen 2007b.)

Varsinainen tuki alkaa vangin ensimmäisestä yhteydenotosta, johon vankilainfot rohkaisevat (KRIS-Tampere ry 2007). Tukisuhde voi alkaa myös jo ennen tuomion suorittamista, jolloin yhteistyötahot ohjaavat tuettavan KRIS:n piiriin (Valkama 2007b). Vertaistukihenkilö menee tapaamaan vankia ja kartoittaa hänen tilannettaan (KRIS-Tampere ry 2007). Yhteydenpito vangin ja vertaistukihenkilön välillä kestää jäljellä olevan vankeusajan. Vertaistukihenkilö käy tapaamassa tuettavaansa ja yhteyttä pidetään myös kirjeitse ja puhelimitse. (Kivelä 2004.)

Vapautumista pyritään suunnittelemaan jo vankeusajana (Kostiainen 2005, 34). Vapautumishetki ja sen jälkeiset päivät ja viikot ovat yleensä kriittisiä, koska riski aloit-

taa päihteiden käyttö uudelleen on KRIS:n kokemuksen mukaan tällöin suuri. Portilla saattavat olla vastassa vanhat ”käyttäjäkaverit”, jotka edesauttavat retkahtamista ja rikolliseen elämäntapaan palaamista. Myös läheiset ihmissuhteet, leimautuminen, yhteiskunnan vaatimukset sekä toimeentulon ja asunnon järjestäminen saattavat tuntua niin raskailta, että paluu rikoksiin on edessä. (Kivelä 2004; KRIS-Hämeenlinna n.d.) Vangin vapautuessa KRIS:n vertaistukihenkilö tulee tuettavaansa portille vastaan. Ensimmäisinä päivinä vapautumisen jälkeen tukeminen saattaa tarkoittaa päivän täyttämistä mielekkäällä tekemisellä. (Kostiainen 2005, 34 - 35.)

Vapaudessa KRIS:n vertaistukihenkilö avustaa tuettavaansa tarvittaessa esimerkiksi asumiseen, opiskeluun ja työhön liittyvissä asioissa, viranomaisten kanssa asioinnissa, hakemusten täyttämässä ja päihdekatkaisuun pääsemisessä. (Kostiainen 2005, 34 - 35.) Tuettavan kanssa rakennetaan toimivaa tukiverkostoa, joka muodostuu KRIS:n yhteistyökumppaneista sekä kyseisen alueen muista toimijoista (KRIS-Tampere ry 2007.). Toistuvaa yhteistyötä tehdään päihdepalvelujen, muiden järjestöjen, sosiaali-toimen, mielenterveyspalvelujen, rikosseuraamusalan viranomaisten sekä Kelan ja työvoimapalvelujen kanssa. (Kivelä 2004.)

3.7 Valvottu koevapaus

Valvottu koevapaus perustuu 1.10.2006 voimaan astuneen rikoslain luvun 2 c kahdeksanteen pykälään. Valvotun koevapauden tarkoituksena on edistää vangin sijoittumista yhteiskuntaan. (L 1.10.2006/780.)

KRIS-yhdistyksissä on vuoden 2007 aikana ollut kuusi henkilöä koevapaudessa. (Valkama 2007b.) Valvotussa koevapaudessa vanki voidaan päästää koeluontoisesti vapauteen aikaisintaan kuusi kuukautta ennen ehdonalaista vapautumista. Tällöin hänellä on mahdollisuus harjoitella rikoksetonta ja päihteetöntä elämää vankilan ulkopuolella Vankeinhoitolaitoksen valvonnassa. (Karsikas 2007.) Koevapaudessa vanki voi asua kotonaan ja hänellä on velvollisuus käydä töissä, opiskella, osallistua kuntoutukseen tai mahdollisiin hoito-ohjelmiin (Pajujoja 2006). Koevapauteen päästessään vangin työntekijät ja koko elämänpiiri vaihtuvat. KRIS:n ollessa mukana sama vertaistukihenkilö voi jatkaa vankeusaikana alkanutta tukisuhdetta myös koevapauden ja myö-

hemmin vapautumisen aikana. KRIS tuo vangille pysyvyyttä ja tukea muutosten keskellä.

Vuonna 2008 KRIS-paikallisyhdistyksillä on valmiudet ottaa vähintään 30 vankia valvottuun koevapauteen niiden pituuksista riippuen (Valkama 2007c). Valvottu koevapaus on merkittävä askel KRIS-yhdistyksille. Se osoittaa Vankeinhoitolaitoksen luottamuksen KRIS:n toimintaan ja tekee näin KRIS-yhdistyksistä varteenotettavia kolmannen sektorin toimijoita sosiaalipalvelujen kentällä. KRIS on todistanut sen, että vankila- ja päihdekierteestä voi selviytyä takaisin yhteiskuntaan.

3.8 Paikallisyhdistysten toiminnasta

Paikallisyhdistysten tarkoituksena on toimia mahdollisimman itsenäisesti mutta kuitenkin yhteydessä kattojärjestöön eli KRIS-Suomen Keskusliitto ry:een (Kivelä 2004). Paikallisyhdistykset ja toimipisteet ovat eri-ikäisiä ja tukihenkilömäärältään sekä toiminnan laajuudeltaan erikokoisia. Kaikkien KRIS-yhdistysten perustehtävänä on vertaistukihenkilö- ja vankilatyö. Resurssien ja mahdollisuuksien mukaan eri yhdistyksillä on myös muita toimintamuotoja. Esimerkiksi KRIS-Tampere ry:ssä järjestetään päiväkeskustoimintaa, koulutusta yhteistyötahoille ja vertaistukijoille, teemailtoja jäsenistölle ja liikunta/vapaa-ajan toimintaa (jalkapallo ja salibandy). KRIS-Tampere ry tuottaa myös palveluita⁶ mm. Tampereen kaupungille ja Tampereen Kriminaalihuoltolaitoksen aluetoimiston asiakkaille. Tampereella on vuonna 2007 käynnistynyt myös Raha-automaattiyhdistyksen tuella Valmiutta Vapauteen -projekti, joka kestää vuoteen 2010. Projektin kautta järjestetään SIVIILI-kursseja vapautuneille vangeille viikoittain Tampereen toimintakeskuksessa. (Valkama 2007b.)

KRIS-Jyväskylä ry on mukana vuoden 2007 loppuun asti kestävässä Alunavälittäjäorganisaatiohankkeessa. Jyväskylässä toimii Alunan Paluu Elämään-osahanke, joka on kohdistettu etupäässä vapautuville naisvangeille. (KRIS-Jyväskylä ry 2007.) Jyväskylässä on lisäksi kehitetty KRIS:n vapaa-ajantoimintaa perustamalla KrisPa -niminen sähly- ja jalkapallojoukkue, joka käy pelaamassa myös vankiloissa yhdessä vankien kanssa (Rikama 2007, 3). KRIS-Hämeenlinna ry puolestaan järjestää

---

⁶ Esimerkiksi asumisen tukipalvelu, loma-asunto kuntouttavissa toiminnoissa oleville vangeille ja Tampereen Kriminaalihuoltolaitoksen aluetoimiston asiakkaille viiden tunnin päihdepaketti. (Valkama 2007b.)

esimerkiksi Hämeenlinnan naisvankilassa ja Vanajan avo-osastolla vangeille ryhmiä, joiden aiheena voi olla muun muassa velkaneuvonta, terveysvalistus, lastensuojelu tai arjen asiat (Kostiainen 2005, 34 - 35).

Hämeenlinnan ja Tampereen KRIS-yhdistykset sekä KRIS-Suomi ry olivat mukana vuosina 2001 - 2005 toimineessa Yhteistyössä Rikoksettomaan Elämään -hankkeessa (YRE), jonka tavoitteena oli kehittää rikostaustaisten henkilöiden syrjäytymisen ja uusintarikollisuuden katkaiseva palveluketju. Hanke toimi Turun, Lahden, Hämeenlinnan seutukunnan, Tampereen, Oulun seutukunnan, Kuopion ja pääkaupunkiseudun alueilla. (Järvinen, Savolainen, Myllärinen & Nurmi 2005, 3, 7, 24, 32.) Tampereella toimintaansa jatkaa poikkihallinnollinen YRE-yhteistyöryhmä, jossa KRIS-Tampere ry on aktiivisesti mukana (Valkama 2007b).

KRIS-yhdistykset tekevät tiivistä yhteistyötä myös Polvijärven AS-tukiasuntojen kanssa, joka tarjoaa vertaistukiperiaatteella tukiasumista asunnottomille ja vankilasta vapautuville päihdeongelmallisille. Tukiasuntojen vastuhenkilö on myös KRIS-Joensuu ry:n toiminnassa mukana. (Armon Siemen ry n.d.; KRIS-Suomi ry 2007c.) Lisäksi osa KRIS-yhdistyksistä pitää luentoja ja seminaareja toiminnastaan esimerkiksi oppilaitoksille, järjestöille ja ammattiauttajille (Hytönen 2007c; KRIS-Hämeenlinna n.d.).

Paikallisyhdistysten jäsenet kokoontuvat yhteen muutaman kerran vuodessa. Perinteiksi ovat muodostuneet KRIS-kevätpäivät Hämeenlinnassa sekä kesäpäivät Ylöjärvellä. (KRIS-Suomi ry 2007.) Suomen KRIS-yhdistykset pitävät yhteyttä myös Ruotsin RIKSKRIS:n kanssa, joka vastaa KRIS-Suomen Keskusliitto ry:tä. Eri maiden KRIS-yhdistykset järjestävät myös kansainvälisiä KRIS-tapaamisia, joista viimeisin oli kesällä 2007 Pietarissa. (Valkama 2007a.)

KRIS-yhdistykset saavat yhdistyksen toiminnan jäsennyttä Raha-automaattiyhdistykseltä toiminta-avustusta. Tulevaisuudessa KRIS-Suomen Keskusliitto ry:llä on mahdollisuus anoa niin sanottua yleisavustusta, jonka se jakaa paikallisyhdistysten kesken kunkin todellisen tarpeen ja toiminnan laajuuden mukaisesti. KRIS-yhdistysten toimintaa tukevat taloudellisesti myös muun muassa Kriminaalihuollon tukisäätiö sekä tiedotuskuluissa esimerkiksi Suomen vakuutusyhtiöiden keskusliitto ry. Joidenkin paikallisyhdistysten toimintaa tukevat eri tavoin myös esimer-

kiksi vankilat, kriminaalihuoltolaitokset, seurakunnat, kaupungit sekä yhdistysten kannattajajäsenet. Taloudellisten resurssien ja rahoituksen vähäisyys on kuitenkin KRIS-yhdistyksissä yksi suurimpia tulevaisuuden haasteita. Toiminta on joskus jopa omakustanteista. (Hytönen 2007e.)

4 VERTAISTUKI – KRIS:N TOIMINNAN PERUSTA

KRIS:n toiminta perustuu vertaistuelle. Jokaisella KRIS:n vertaistukihenkilöllä on vankila- ja päihdetausta ja omakohtainen kokemus niistä selviytymisestä.

Vertaistuelle ei ole yleismaailmallista määritelmää. Vuorinen (1996) määrittelee vertaistuen omaehtoiseksi ja yhteisölliseksi tueksi sellaisten ihmisten kesken, joita yhdistää jokin kohtalonyhteys. Tämä kohtalonyhteys on sellainen, jonka yhteiskunta määrittelee poikkeavaksi ja johon tarvitaan normaalia enemmän sosiaalista tukea. (Mts. 7.) Vertaistuki perustuu siihen, että tietyssä elämäntilanteessa eläneellä tai tiettyjä asioita kokeneella ihmisellä on ainutlaatuista asiantuntemusta, jota muulla asiaan perehtymisellä ei voida saavuttaa (Vuorinen 1995, 78). Vertaistoimintaa on ollut jo vuosikymmeniä. Esimerkiksi AA-kerho on toiminut Amerikassa jo 1930-luvulta lähtien. (Kuuskoski 2003, 33.)

Vertaistuki perustuu tasa-arvoisuudelle, avoimuudelle ja toisen ihmisen kunnioittamiselle. Sen ydin on yhdenvertainen kokemusten jakaminen keskinäisessä kanssakäymisessä. Vertaistuki on vapaaehtoista, vastavuoroista ja siihen osallistuvien näköistä. Se edellyttää tasavertaisuutta ja osallisuuden kokemusta. (Kuuskoski 2003, 31.) Lisäksi vertaistuen tärkeä periaate on luottamuksellisuus (Mikkonen 2007). Kuuskosken (2003) mukaan vertaistuki perustuu kokemuksen sekä kokemustiedon hyödyntämiseen ja jakamiseen kahden kesken tai ryhmissä. Vertaistuesta voidaankin puhua kokemuksellisena asiantuntijuutena. Erityisesti muutostilanteissa tai uuden identiteetin rakentuessa vertaisten tuesta on suurta apua. Tuen avulla muutoksesta ja siihen liittyvästä stressistä selviytyminen on helpompaa. (Mts. 31 - 32.)

Vertaistuki toteutuu tukihenkilö- tai ryhmätoimintana. Vertaistuen ryhmätoiminta voidaan jakaa oma-apuryhmä (self-help group), vertaistukiryhmä (peer support group) ja

keskinäinen tuki (mutual aid) -käsitteisiin. Oma-apu- ja vertaistukiryhmä ovat rinnakkaisia käsitteitä. Keskinäinen tuki puolestaan jakaantuu ryhmässä tarvitsijoiden ja tuen antajien kesken. (Mikkonen 2007.) Vertaistukea tarjoavan ryhmän muodostavat henkilöt, joilla on jokin yhteinen ongelma tai jotka ovat samanlaisessa elämäntilanteessa. Henkilöillä on halu jakaa kokemuksiaan ja pyrkiä keskinäisesti ratkaisemaan tai lieventämään ongelmaansa tai elämäntilannettaan. Vertaistukea tarjoavia ryhmiä voivat olla esimerkiksi työttömien ja omaisten ryhmät, psykososiaalisten sairauksien ryhmät, riippuvuus-, perhe- ja ihmissuhderyhmät, somaattisten sairauksien ryhmät ja naisryhmät. (Nylund 1996, 194, 198.)

Ammattiapu ja vertaistuki ovat toisiaan täydentäviä tuen muotoja, eivät toistensa kilpailijoita. Vertaisryhmästä voi löytää ratkaisuja ongelmiin ja kriisitilanteisiin ja sieltä voi saada rohkaisua hakeutua ammattiavun piiriin. Toisaalta taas ammattiauttaja voi ohjata yksilön hänelle soveltuvaan vertaisryhmään. (Kuuskoski 2003, 34 - 35.) Vertaistuki sopii vain joihinkin elämäntilanteisiin ja joillekin ihmisille. Kaikki eivät halua jakaa kokemuksiaan muiden kanssa, vaan he haluavat yksilöllistä apua ja ohjausta. Tämän vuoksi on tärkeää, että on tarjolla monenlaisia vaihtoehtoisia palveluita. (Nylund 1996, 204 - 205.)

4.1 Vertaistukihenkilötoiminta

KRIS:n keskeisin vertaistuen muoto on tukihenkilötoiminta. KRIS:n tuettava on sellaisessa elämäntilanteessa, jossa vertaistukihenkilö on itse ollut. Vertaistukihenkilö toimii tuettavalle omalla nykyisellä elämäntavallaan esimerkkinä ja auttaa tuettavaa löytämään itselleen keinoja, joilla elämänmuutos mahdollistuu.

Vertaistukihenkilötoiminta tarkoittaa yksilöllistä vertaistukisuhdetta tukihenkilön ja tuettavan välillä. Suhteen osapuolina ovat kaksi ihmistä, joilla on samantyyppisiä kokemuksia. (Helenius 2004, 9.) Vertaistukihenkilötoiminta tavoittelee usein puutteellisen ja hajonneen sosiaalisen verkoston vahvistamista ja rakentamista yhdessä vertaistukihenkilön kanssa (Lehtinen 1997, 51). Vertaistukihenkilö on vapaaehtoinen. Hän ei ole ammattilainen eikä ystävä, mutta toimii ammattimaisesti ja ammattilaisten joukossa sekä tarjoaa samanlaista turvaa, läheisyyttä ja kuunteluapua kuin ystäväkin. Vertaistukihenkilö auttaa tuettavaansa eteenpäin kertomalla oman selviytymistarinansa.

Oman elämänhistorian jakaminen on vertaistukihenkilölle sekä haaste että voimavara. (Helenius 2004, 8.)

Vertaistuki poistaa periaatteessa rajan tukihenkilön ja tuettavan väliltä. Tukisuhteen osapuolet ovat molemmat aktiivisia eikä ulkopuolinen taho määrittele heidän roolejaan. Vertaistuki toteutuu ihmisistä ja yhteisöistä itsestään käsin. (Vuorinen 1995, 78.)

KRIS perustelee toimintansa myönteisiä vaikutuksia vertaisuudella eli tuettavan ongelmakentän tuntemisella oman kokemuksen kautta. KRIS pyrkii puhumaan vertaistyöstä ja vertaistyöntekijöistä. KRIS:n tavoitteena on, että vertaistyöntekijästä tulisi ammattinimike, joka tarkoittaisi vankila- ja päihdekokemuksen omaavaa, sosiaali- ja terveysalan yliopisto-, ammattikorkea- tai ammattikoulutasoisen koulutuksen sekä KRIS:n sisäisen koulutuksen hankkinutta työntekijää. (Hytönen 2007d.)

4.2 Jaksaminen ja rajaaminen vertaistukihenkilötoiminnassa

Vapaaehtois- ja vertaistukihenkilötoiminta ovat melko rajattomia. Niillä ei ole selkeitä työajan ja toimenkuvan rajoja, toiminnan tavoitteet voivat olla epäselvät, eikä toiminnan jatkuminen ole aina varmaa resurssien puutteesta johtuen. (Syrjänen 2004, 33.) Jaksaminen liittyy hallinnan tunteeseen. Kun kokee jaksavansa, hallitsee työtään ja elämäänsä. Hallinnan tunne tarkoittaa, että kokee osaavansa työnsä eikä paljosta työstä koe hallitsematonta kiirettä tai paniikkia. (Puolakka 2005, 15.)

KRIS:n toiminnassa vertaistukihenkilötoiminnan rajautuminen riippuu paikallisyhdistyksen koosta. Pienissä yhdistyksissä rajaaminen on vaikeaa, koska usein yksi henkilö vastaa koko paikallisyhdistyksen toiminnasta (muun muassa vertaistukihenkilötoiminta, hallinnointi, talous, yhteistyö muiden toimijoiden kanssa). Sen sijaan suuremmissa yhdistyksissä työmäärää voidaan jakaa useamman henkilön kesken. Pienissä yhdistyksissä jaksaminen ja hallinnan tunne eivät ole itsestäänselvyyksiä siinä määrin kuin suuremmissa.

Vertaistukihenkilötoimintaan voi väsyä. Väsynyt ihminen on ärtyisä eikä saa toiminnastaan sitä, mitä siitä olisi tarkoitus saada. Omasta jaksamisesta huolehtiminen onkin tärkeää sekä oman itsen että muiden takia. Tuen hakeminen ja sen saaminen on osa

vapaaehtois- ja vertaistukihenkilötoimintaa. (Laurila 1996, 42.) Vapaaehtois- ja vertaistukihenkilötoimintaa määrittää kuitenkin vastavuoroisuus, kun taas ammattityössä toiminta on aina jossain määrin yksisuuntaista (Syrjänen 2004, 34). KRIS:n toiminnassa riski väsymiseen voi olla suuri. Vertaistukihenkilötoiminta on raskasta, koska käsiteltävät asiat ovat vaikeita ja ne koskettavat myös vertaistukihenkilön omaa elämää. Toisaalta KRIS:n vertaistukihenkilön omat voimavarat voivat myös vahvistua tuettavia auttamalla.

Yhteistoiminta ei onnistu ilman luottamusta ja siksi sitoutuminen vapaaehtoiseen vertaistukihenkilötyöhön on tärkeää. Monesti autettavan ja auttajan välille kehittyy luottamuksellinen ystävyysuhde. Jos kiintymys kasvaa liiaksi, on vertaistukihenkilön osattava vetää raja tukisuhteen ja oman henkilökohtaisen elämänsä välille. Vapaaehtoistyötä tehtäessä syntyvä henkilökohtainen suhde tuottaa jo luonnostaan emotionaalisen riippuvuussuhteen ja siitä irtautuminen voi olla vaikeaa. (Koskiahho 2001, 37.)

Tukisuhteet voivat olla raskaita ja ne vievät paljon aikaa. Toisinaan tukihenkilö voi tuntea tulleen hyväksikäytetyksi, jos tuettava tukeutuu auttajaansa sellaisissa asioissa, joissa todellista tuen tarvetta ei ole. Auttaja kokee helposti syyllisyyttä, jos hän ei aina anna apua sitä pyydettyä. Vertaistukihenkilötoiminnassa on tärkeää käsitellä mahdollisia syyllisyyden tunteita sekä opetella toiminnan rajaamista ja tervettä itsekkyyttä. (Lahtinen 2003, 40.)

KRIS:n tuettavat ovat vaativia ja tarvitsevat tukea usealla eri elämäalueella⁷. Vaikka KRIS:n vertaistukihenkilö on tavoitettavissa mihin vuorokaudenaikaan tahansa, on hänen kyettävä pitämään tukisuhde ja oma henkilökohtainen elämä erillään. KRIS:n toiminnassa rajaaminen saattaa olla haasteellista luottamuksen syntymisen ja säilyttämisen kannalta. Kuinka paljon vertaistukihenkilö voi kertoa tuettavalle itsestään silti säilyttäen tarvittavan etäisyyden ja toisaalta myös luottamuksen?

---

⁷ Katso luku 2.3. Vapautuneiden vankien sosiaalinen asema ja toimintakyky.

5 KRIS:N VERTAISUUDEN LÄHTÖKOHTIA SOSIAALIALAN TEEMOJEN KAUTTA TULKITTUNA

5.1 Sosiaalinen kuntoutus

Sosiaalinen kuntoutus merkitsee toimintakyvyn palauttamista suhteessa omaan itseensä, lähiympäristöön ja yhteiskuntaan. Sosiaalinen toimintakyky on sosiaalisen kuntoutuksen lähtökohta. Sosiaalinen toimintakyky pitää sisällään arkipäivän elämisen taitoja, kykyä huolehtia omasta ja läheisten hyvinvoinnista sekä kykyä toimia yhteiskunnan jäsenenä. Sosiaalinen toimintakyky käsittää aineelliset, sosiaaliset sekä henkiset⁸ resurssit. Näissä resursseissa ilmenevät puutteet aiheuttavat sosiaalisen kuntoutumisen tarpeen. (Ruisniemi 2003.)

KRIS:n tuettavien sosiaalinen toimintakyky on usein heikentynyt. Sosiaalinen kuntoutus toteutuu KRIS:n toiminnassa vertaistukisuhteessa. Vertaistukihenkilö pyrkii yhdessä tuettavan kanssa palauttamaan tuettavan sosiaalista toimintakykyä kulkemalla rinnalla muutosprosessissa. Konkreettisesti tämä tarkoittaa arkipäivän asioiden opettelua sekä sosiaalisten ja henkisten resurssien lisäämistä.

Sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteena on katkaista syrjäytymiskierre ja etsiä uusia väyliä paremmalle elämälle (Vilkkumaa 2004, 36). Sosiaalisella kuntoutuksella pyritään myös voimaantumiseen⁹ ja elämäntilanteen hallintaan. Sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteisiin kuuluu siis myös oman elämän tai toiminnan merkityksellisyyden ymmärtäminen, itsetunnon vahvistaminen ja luottamus omaan vaikutusmahdollisuuteen sekä itsenäisyys, itsemäärääminen ja toimintamahdollisuuksien lisääntyminen. Sosiaalisen kuntoutuksen avulla pyritään myös vaikuttamaan omaan tulevaisuuteen ja siihen, että ihminen on oman elämänsä subjekti. Sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteisiin kuuluu lisäksi myös toiminnan ulkoisen perustan vakiintuminen eli taloudellinen turva, hyvinvoinnin mahdollistavat olosuhteet sekä tasa-arvoinen osallisuus yhteisön elämään. (Järvikoski & Härkäpää 2004, 130 - 133.) KRIS ei pysty tarjoamaan tuettavilleen ta-

⁸ Aineelliset resurssit tarkoittavat vaatteita, ruokaa, asuntoa sekä ruumiillisesta hyvinvoinnista huolehtimista. Sosiaaliset resurssit käsittävät sosiaalisen verkoston, kykyä hoitaa ihmissuhteita ja ottaa toiset huomioon sekä kykyä ottaa vastaan apua muilta. Henkiset resurssit tarkoittavat omasta henkisestä hyvinvoinnista huolehtimista, kykyä hahmottaa ja hallita arkea sekä suunnitella tulevaa (Ruisniemi 2003).

⁹ Järvikosken ja muiden teoksessa esitellään Zimmermannin ja Warschauskyn (1998) määritelmä voimaantumisen prosessista tai sen lopputulosta, jossa yksilön tai ryhmän mahdollisuudet vaikuttaa oman elämäntilanteen kannalta merkittäviin sosiaalisiin, taloudellisiin ja poliittisiin voimiin vahvistuvat. (Järvikoski & Härkäpää 2004, 130 - 131.)

loudellista turvaa tai hyvinvoinnin mahdollistavista olosuhteista esimerkiksi asuntoa. Välillisesti KRIS ja sen vertaistukihenkilöt voivat kuitenkin auttaa tuettavaa saavuttamaan nämä opastamalla esimerkiksi hakemusten täyttämässä sekä olemalla tukena virastokäynneillä.

KRIS:n tavoitteena on katkaista kohderyhmänsä syrjäytymiskierre. Vertaistuen kautta tuettavat saavat luottamusta oman elämänsä uudelleen rakentamiseen peilaamalla omia kokemuksiaan vertaistukihenkilönsä selviytymiskokemuksiin. Vertaistukisuhteen toiminnot, esimerkiksi asioiden hoitaminen ja vapaa-ajantoiminta, ovat KRIS:ssä sosiaalista kuntoutusta. Vertaistukihenkilö tukee ja opastaa tuettavaansa asioissa, joihin tuettavan omat voimavarat eivät riitä. Tekeminen tapahtuu yhdessä ja sillä tähdätään tuettavan voimaantumiseen ja oman elämänhallinnan lisäämiseen.

Savukosken ja Kauramäen artikkelissa esitellään Kettusen ja muiden (2002) esimerkkejä sosiaalista kuntoutusta tarjoavista palveluista. Tällaisia palveluja ovat muun muassa kotihoito, vammaispalvelulain mukaiset palvelut sekä päihdehuollon palvelut. Lisäksi sosiaalinen kuntoutus ilmenee esimerkiksi toimijoiden yhteistyöverkostoissa, kuntouttavassa työ- ja kurssitoiminnassa, kuntoutuskursseissa, mielenterveyskuntoutuksessa sekä vertaistukiryhmissä. (Savukoski & Kauramäki 2004, 126; Järvikoski & Härkäpää 2004, 209.) Esimerkiksi päihdeongelmaisten kohdalla sosiaalinen kuntoutus tarkoittaa arkipäivän elämisen opettelua. Yksi kuntoutumisen edellytys on luottamus toisiin ihmisiin. Luottamuksen syntyminen edellyttää arkipäivän elämistä ja asioiden tekemistä yhdessä sekä vastuun ottamista omasta osuudesta yhteiseksi hyväksi. (Ruisniemi 2003.)

Sosiaalisen kuntoutumistarpeen lähtökohtana on ihmisen itsensä havaitsema ja kokeama ongelma ja halu vapautua siitä (Järvikoski & Härkäpää 2004, 143). Yksilön rooli kuntoutusprosessissa on aktiivinen; hän on suunnittelija, valitsija ja päätöksentekijä. Kuntoutustyöntekijä on yhteistyökumppani, joka antaa tietoa ja tuo uusia vaihtoehtoja yhteiseen käsittelyyn. Kuntoutujan ja työntekijän välillä on tasa-arvoon perustuva vuorovaikutussuhde. Molempien panos on tärkeä tulosten saavuttamiseksi. Kummankaan osapuolen tieto ei yksinään riitä, vaan molempien on oltava valmiita tietojensa jakamiseen. Yksilön aktiivinen rooli kuntoutuksen suunnittelussa on tärkeää motivaation ja sitoutumisen kannalta. Osallistumisen mahdollisuus myös parhaiten takaa kun-

toutusprosessin etenemisen. (Mts. 160, 172.) Oleellisinta sosiaalisessa kuntoutuksessa on yhdessä toimiminen (Vilkkumaa 2004, 29).

KRIS:n tarjoama tuki alkaa vangin aloitteesta ja hänen halustaan päästä irti päihde- ja rikoskierteestä. Sekä tukihenkilöllä että tuettavalla on vertaistukisuhteessa aktiivinen rooli. KRIS:n vertaistukihenkilö tukee ja opastaa tuettavaansa omia kokemuksiaan hyödyntäen. Tuettava kuitenkin tekee itse omat valintansa ja päätöksensä.

Sosiaalisen kuntoutuksen prosessia voidaan kuvata henkilökohtaisena kasvu- ja oppimisprosessina. Siinä korostetaan oman elämäntilanteen uudelleen määrittelyä, uuden motivaation lähteiden ja voimavarojen löytämistä, sitoutumista sisällöllisesti uudensiiin elämänprojekteihin, identiteetin uudelleen rakentamista, uusien selviytymiskeinojen ja hallintastrategioiden oppimista sekä omien ja ympäristön voimavarojen käyttöönottoa tavoitteisiin pääsemiseksi. Sosiaalinen kuntoutus käynnistyy välitavoitteiden asettamisella ja niiden saavuttamisen edellyttämien toimenpiteiden määrittelyllä. Välitavoitteet ovat päätavoitteen suuntaisia ja tärkeitä erityisesti silloin, kun yksilön elämäntilanne on erityisen hankala. Sosiaalisen kuntoutuksen kaikissa vaiheissa ovat tärkeitä sekä yksilön omat kokemukset että sosiaalisen ympäristön antama palaute. Ne auttavat ja motivoivat pyrkimään kohti tavoitteita. (Järvikoski & Härkäpää 2004, 165, 172 - 173.) Sosiaalisen kuntoutumisen edellytyksiä ovat riittävän pitkä aika ja turvallinen kuntoutumispolku, jotka mahdollistavat sosiaalisen toimintakyvyn palauttamisen (Ruisniemi 2003).

Kuntoutuminen päihde- ja rikoskierteestä on hidas ja monitahoinen prosessi, koska kuntoutujan on tehtävä suuria muutoksia elämässään. KRIS:n vertaistukihenkilö miettii yhdessä tuettavan kanssa realistisia välitavoitteita, jotka tähtäävät päätavoitteeseen eli tuettavan elämänmuutokseen. KRIS mahdollistaa tuettavalleen riittävän pitkäaikaisen ja turvallisen tukisuhteen, jossa vertaistukihenkilö on tuettavansa rinnalla myös virka-ajan ulkopuolella.

5.2 Sosiaalinen tuki

Sosiaalinen kuntoutus ilmenee KRIS:n toiminnassa vertaistuen muodossa. Sosiaalinen tuki puolestaan näkyy KRIS:ssä sosiaalisen kuntoutuksen sisällä ja selkeimmin ver-

taistukena. Sosiaalisen kuntoutuksen ja sosiaalisen tuen käsitteissä on paljon samoja piirteitä. Sosiaalinen kuntoutus on pitkäaikainen prosessi joka onnistuakseen vaatii sosiaalista tukea. KRIS:n vertaistukihenkilö tarjoaa tuettavalleen sosiaalista tukea sosiaalisen kuntoutuksen prosessissa.

Sosiaalinen tuki on kulttuurisidonnainen, sosiaaliin ja ihmisten välisiin vuorovaikutussuhteisiin liittyvä positiivinen, terveyttä edistävä tai stressiä ehkäisevä tekijä (Metteri & Haukka-Wacklin 2004, 55; Kinnunen 1998, 28). Sillä tarkoitetaan saatavilla olevaa käytännöllistä ja henkistä apua ja tukea sekä arvostusta (Puolakka 2005, 40). Tuki voi olla luonteeltaan aineellista, tiedollista, henkistä, emotionaalista tai arvostustukea (Kinnunen 1999, 103; Vahtera & Uutela 1994). Aineellinen tuki tarkoittaa esimerkiksi rahan lainaamista tai auttamista. Tiedollinen tuki merkitsee vertaistukea, neuvoja, ehdotuksia ja tilanteen uudelleen arviointia tai määrittelyä. Henkinen ja emotionaalinen tuki tarkoittavat halukkuutta auttaa, luottamuksellisuutta, empaattisuutta, kuuntelemista ja rohkaisemista. Arvostustuki tarkoittaa vertaistukea sekä positiivisten arvioiden lausumista toisen ihmisen tekemisistä ja kyvyistä. (Vahtera & Uutela 1994.)

KRIS:n vertaistukisuhde perustuu henkiselle ja emotionaaliselle tuelle. KRIS:n vertaistukisuhhteessa aineellinen tuki voi tarkoittaa esimerkiksi auttamista asioiden hoitamisessa tai hakemusten täyttämässä. KRIS:n vertaistukihenkilö antaa tiedollista tukea esimerkiksi opastamalla tuettavaa käyttämään itsenäisesti palveluita tai antamalla vaihtoehtoisia näkökulmia tuettavan tilanteeseen oman kokemuksen kautta. Vertaistukihenkilö kannustaa tuettavaansa eli tarjoaa hänelle arvostustukea.

Sosiaalista tukea syntyy ihmisten keskinäisessä vuorovaikutuksessa sekä lähiyhteisöjen, järjestöjen, julkisten ja yksityisten palveluiden tuottajien toiminnassa. Sosiaalisen tuen lähteet voidaan jakaa kolmeen ryhmään. Ensimmäinen ryhmä sisältää henkilökohtaiseen tuttuuteen perustuvat toimijat, kuten kanssaihmiset, perheenjäsenet, sukulaiset ja naapurit. Toiseen ryhmään kuuluvat vertaisuuteen perustuvat toimijat, kuten erilaiset lähiyhteisöjen ja järjestöjen jäsenet. Kolmannessa ryhmässä ovat syy- ja normiperusteiset toimijat, joita ovat lähinnä palkkatyönään sosiaalista tukea tuottavat julkisen ja yksityisen sektorin ammattiauttajat. (Kinnunen 1998, 28, 77.)

Sosiaalisella tuella viitataan useimmiten sosiaalisten suhteiden olemassaoloon tai määrään, sosiaalisen verkoston rakenteeseen ja suhteiden toiminnalliseen sisältöön eli tuen

laatuun. Suhteiden olemassaololla tarkoitetaan esimerkiksi parisuhdetta, ystäviä tai yhdistystoimintaa. Verkoston rakenteella tarkoitetaan suhteiden tiheyttä, vastavuoroisuutta, sukupuolirakennetta tai suhteiden kestoja. (Metteri & Haukka-Wacklin 2004, 56.) Parhaan tuen henkilö saa laajasta, läheisestä, tiheän vuorovaikutuksen leimaamasta sosiaalisesta verkosta, joka perustuu ryhmäkuuluvuuteen. (Uutela 1998, 209.)

Sosiaalinen tuki on identiteetin muodostumisen ja kriisitilanteista selviytymisen kannalta keskeistä (Metteri & Haukka-Wacklin 2004, 55). Se liittyy oleellisesti ihmisten elämäntilanteiden muutosmahdollisuuksiin ja ihmisten kykyyn tehdä itseään ja kanssaihmiään koskevia ratkaisuja. (Kinnunen 1999, 102 - 103.) Myös Uutela (1998) yhdistää sosiaalisen tuen tarpeen ihmisen elämän stressitilanteisiin, jotka ovat hallittavissa joko henkilökohtaisten tai sosiaalisten voimavarojen eli resurssien avulla. Sosiaaliset voimavarat riippuvat ihmisen kytkennöistä toisiin yksilöihin, ryhmiin ja yhteisöihin. Sosiaalinen tuki tarkoittaa niitä tarvittaessa käyttöön saatavia resursseja, joita näistä kytkennöistä saadaan. (Mts. 208.)

KRIS:n tuettavat käyvät läpi muutosprosessia, jossa he joutuvat muodostamaan identiteettiään uudelleen. Vertaistukihenkilöt tarjoavat sosiaalisen kuntoutumisen eri vaiheissa sosiaalista tukea, joka osaltaan mahdollistaa elämänmuutoksen.

5.3 Sosiokulttuurinen innostaminen

Sosiokulttuurinen innostaminen on kaikille elämänalueille, ikä- ja yhteiskuntaryhmille suunnattua monipuolista ja laaja-alaista toimintaa. Sen tavoitteena on herätellä ihmisiä etsimään mahdollisimman tyydyttäviä ratkaisuvaihtoehtoja yhteiskunnassa, yhteisössä ja ihmisten yhteisössä ilmeneviin sosiaalisiin, kasvatuksellisiin ja kulttuurisiin ongelmiin. Sosiokulttuurinen innostaminen sisältääkin erilaisia kasvatuksellisia, kulttuurisia, sosiaalisia¹⁰, taiteeseen liittyviä, ei-ammattillisia ja vapaa-ajan aktiviteetteja. (Leimio-Reijonen 2002, 2 - 3.)

---

¹⁰ Kasvatuksellisia aktiviteetteja ovat esimerkiksi seminaarit, väittelyt ja työpajat, joiden tavoitteena on kriittisen ajattelukykyyn kehittäminen. Kulttuurisia aktiviteetteja ovat esimerkiksi konsertit, museot ja taidetapahtumat, joihin osallistumalla pyritään tavoittamaan perittyä kulttuuria ja synnyttämään uutta elävää kulttuuria. Sosiaaliset aktiviteetit puolestaan tarkoittavat esimerkiksi yhdistystoiminnan muotoja, joiden tavoitteena on demokratian perusehtojen toteuttaminen. (Leimio-Reijonen 2002, 3.)

Sosiokulttuurinen innostaminen on arkipäivän sosiaalisen toiminnan väline, jonka avulla herkistetään ja motivoidaan ihmisiä osallistumaan. Sosiokulttuurinen innostaminen on kaikkien niiden toimenpiteiden yhdistelmä, jotka luovat sellaisia osallistumisen prosesseja, joissa ihmiset kasvavat aktiivisiksi toimijoiksi yhteisössään. (Kurki 2000, 19 - 20.) Sosiokulttuurisen innostamisen tavoitteena on se, että yhteisöä ohjaavat yhteiset arvot ja intressit (Kinnunen, Penttilä, Rantala, Salonen & Tervo 2003, 20). Innostamista tapahtuu monenlaisissa toimintaympäristöissä, eikä asiantuntijaa tarvita sitä tuottamaan. Sosiokulttuurista innostamista tuottavat muun muassa kyläyhteisötoiminta, nuoriso- ja urheiluseurat, työpajatoiminta ja työväenyhdistykset. Myös monenlaiset vapaaehtoisyhdistykset voidaan lukea sosiokulttuurisen innostamisen piiriin. (Kurki 2000, 19 - 20, 174.)

Yhdistyksenä KRIS:ssä on sosiokulttuurisen innostamisen piirteitä eli toiminta perustuu vapaaehtoisuudelle sekä eri osapuolten omalle aktiivisuudelle ja osallistumiselle. Kaikkien KRIS:n jäsenten on myös sitouduttava yhteisiin sääntöihin ja periaatteisiin, jotka ohjaavat KRIS:n toimintaa. KRIS on yhteisö, joka tuottaa sosiokulttuurista innostamista. Innostaminen voi olla KRIS:ssä ”kevyttä” toimintaa, kuten sählyn pelaamista tai syvällisempää yhteiskuntaan ja sen asenteisiin ja ennakkoluuloihin vaikuttavaa toimintaa.

Sosiokulttuurinen innostaminen motivoi yksilöitä ja ryhmiä aloitteellisuuteen, vuorovaikutukseen ja sosiaalisten verkostojen rakentamiseen (Harju 2003, 182 - 183). Innostaminen herkistää ihmiset toteuttamaan itseään, herättää tietoisuutta, organisoii toimintaa ja saa ihmiset liikkeelle. Sen avulla pyritään myös parantamaan ihmisten elämänlaatua. Sosiokulttuurisen innostamisen keskeinen tavoite on saada ihmiset tiedostamaan oma historiallinen roolinsa ja oman toimintansa vaikutukset niin omassa yhteisössään ja yhteiskunnassaan kuin maailmassakin. (Kurki 2000, 19 - 20.)

KRIS:n toiminnassa sosiokulttuurinen innostaminen näkyy konkreettisesti siinä, että yhteisön jäsenet ovat yhdessä organisoineet vapaa-ajan toimintaa, ryhmiä sekä muodostaneet perinteiksi vuotuiset kevät- ja kesäpäivät. Nämä toiminnot ovat syntyneet KRIS:n jäsenten yhteisestä ideoinnista ja ne ovat lisänneet osallistumista, vuorovaikutusta ja sosiaalisten verkostojen rakentamista. KRIS pyrkii myös osoittamaan omalla toiminnallaan sen, että vankila- ja päihdekierteestä on mahdollista selviytyä takaisin

yhteiskuntaan. Tätä kautta KRIS vaikuttaa yhteiskunnan asenteisiin ja sen vankeja kohtaan ilmeneviin ennakkoluuloihin.

5.3.1 Muuttamisen ja sopeuttamisen näkemykset

Sosiokulttuurinen innostaminen voidaan jakaa kahdeksi vastakkaiseksi näkemykseksi toiminnasta; muuttamiseksi ja sopeuttamiseksi. Sopeuttaminen tarkoittaa yhteiskunnan arvojen sekä kulttuurisen perinnön säilyttämistä. Muuttaminen taas merkitsee yhteisön muuttamista yhdessä toisten kanssa kohti oikeudenmukaisen yhteiskunnan ihannetta. (Kurki 2000, 64.)

Sosiokulttuurinen innostaminen ilmenee KRIS:n toiminnassa enemmän muuttamisen kuin sopeuttamisen näkemyksenä. KRIS pyrkii toiminnallaan tukemaan vapautuvia vankeja muutokseen ja tätä kautta vähentämään rikollisuutta ja sen haittavaikutuksia. Näin ollen KRIS:n jäsenet yhteisönä ovat luomassa oikeudenmukaisempaa yhteiskuntaa myös marginaaliryhmille, jotka ilman KRIS:n tukea saattaisivat jäädä tarvitsemansa tuen ulkopuolelle.

5.3.2 Innostamisen kylmä ja kuuma maailma

Kurjen teoksessa esitellään Jean-Claude Gilletin (1995) innostamisen kylmä ja kuuma maailma. Maailmat ovat toistensa vastakohtia, mutta samalla toisiaan täydentäviä. Näitä molempia tarvitaan. Kylmässä maailmassa pyritään vaikuttamaan sosiaalisen epätasa-arvon seuraamuksiin, kuumassa maailmassa niiden syihin. (Kurki 2000, 67 - 69.) KRIS on osa kuumaa maailmaa ja viranomaiset sekä ammattilaiset kylmää maailmaa. KRIS ei voi toimia ilman viranomaisten ja ammattilaisten tukea. Nämä puolestaan tarvitsevat KRIS:n näkemystä asiakkaan kokemusmaailmasta. Kylmässä maailmassa eli viranomais- ja ammattilaistoimijoiden maailmassa vaikutetaan vankien ongelmiin, kun taas kuuma maailma eli KRIS pyrkii vaikuttamaan ongelmien syihin. KRIS:n mukaan päihteidenkäyttö aiheuttaa rikollisuutta, minkä vuoksi se pyrkiikin tukemaan ensisijaisesti päihteettömyyteen ja sitä kautta vähentämään rikollisuutta.

Kylmässä maailmassa vallitsee rationaalinen järjestys. Kylmän maailman innostajat ovat ammattilaisia, jotka ovat sokeita omille rajoituksilleen, riippuvuussuhteilleen,

vieraantuneisuudelleen ja toimintojensa merkitsemättömyydelle. Tekeminen kylmässä maailmassa tarkoittaa ulkoapäin tuotua toimintaa, joka toteutetaan markkinoinnin hengessä. Toiminnassa keskeistä on tekniikoiden oppiminen ja niiden omaksuminen. Kylmässä maailmassa laaditaan yleisluontoinen, useisiin tilanteisiin sovellettava ohjelmalista, joka käydään läpi. Ammattilaiset toimivat järjestelmänsä suojissa ja heidän maailmansa on erillään asiakkaista. (Kurki 2000, 67 - 68, 74 - 75.) KRIS:n tuettavien näkökulmasta julkiset palvelut ovat kylmää maailmaa, jossa ratkaisuvaihtoehdot ovat rajatut ja ne tuodaan asiakkaalle ulkoapäin tiukasti normitettuina.

Kuuma maailma on reaktio hallitsevia ja tukahduttavia järjestelmiä vastaan. Innostamisella onkin taisteleva luonne; se suuntautuu muun muassa markkinataloutta, byrokratiaa ja yhteiskunnan yksiuotteisuutta vastaan. (Kurki 2000, 69.) Kuumassa maailmassa lähdetään liikkeelle alhaalta eli asiakkaan elinpiiristä ja elämysmaailmasta (Tapaninen 2006). Kylmän maailman ”puuhastelu” pyritään kuumassa maailmassa muuttamaan syvemmäksi käytännöksi, jolla on merkitystä ja joka on yhteydessä laajempaan kontekstiin. Kuumassa maailmassa myös uskotaan muutoksen mahdollisuuteen. Sosiokulttuurinen innostaminen kuumassa maailmassa tarkoittaa ennen kaikkea osallistumista ja elämistä omissa yhteisöissä. Toiminnan motiivina on solidaarisuus ryhmää kohtaan, eivät pelkät henkilökohtaiset intressit, ja sillä pyritään muutoksen aikaansaamiseen. (Kurki 2000, 69, 74, 76.)

KRIS on syntynyt vankien tarpeista, joihin hallitsevat järjestelmät eivät ole kyenneet vastaamaan riittävästi. KRIS:ssä lähdetään liikkeelle tuettavan kokemusmaailmasta ja siitä, että jokainen ihminen voi muuttua. Kaikki KRIS:n toiminta vertaistukisuhteesta jalkapallon pelaamiseen tähtää yksilön muutokseen ja sen tukemiseen. KRIS:ssä solidaarisuus näkyy yhdessä tekemisenä, yhteisvastuullisuutena ja vertaisuutena. KRIS:ssä innostaminen on osallistumista KRIS:n toimintaan ja yhteisen arjen elämistä tämän yhteisön kanssa.

6 YHDISTYS- JA VAPAAEHTOISTOIMINTA

Kolmannen sektorin yhdistyksiä voidaan kuvailla sosiaalisiksi yhteisöiksi, jotka toiminnassaan osallistuvat kokempohjaisesti yhteiskunnan suunnitteluun ja vaikuttavat

vaihtelevasti myös poliittiseen päätöksentekoon. Sosiaalisina yhteisöinä yhdistykset ovat lähellä ihmistä ja niiden merkittävänä tehtävänä on tukea identiteetin vahvistumista ja tarjota samaistumiseen perustuvaa tukea eli tuottaa sosiaalista tukea. (Rönneberg 1999, 97 - 98.) Yhdistysten sosiaalinen tuki perustuu tuttavuuteen, vertaisuuteen, yksilölliseen vastuuseen ja samaistumiseen. Yhdistystoiminnassa yksilö on samanaikaisesti sekä sosiaalisen tuen saajana että sen tuottajana ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa. (Kinnunen 1999, 109 - 110.)

KRIS:n yhdistystoiminta tuottaa sosiaalista tukea. Näkyvintä se on vertaistukisuhteessa, mutta sosiaalista tukea tuotetaan ja saadaan myös kaikkien KRIS:n jäsenten kesken. KRIS muodostaa sosiaalisen yhteisön, jonka sisäisessä vuorovaikutuksessa tuotetaan ja saadaan sosiaalisen tuen eri muotoja¹¹.

6.1 Yhdistystoiminta

Näsin, Kivelän ja Virtasen artikkelissa esitellään Siisiäisen (1991) määritelmä yhdistyksestä. Siisiäisen mukaan yhdistys on useamman kuin kahden henkilön yhteenliittymä, jonka tarkoituksena on tavoitella yhteistä, ei-taloudellista intressiä. Tämä yhdistyksen ei-taloudellinen luonne erottaa sen yritystoiminnasta. (Näsi, Kivelä & Virtanen, 2002, 76.) Yhdistyksen kriteerinä voidaan pitää myös vapaaehtoisuutta; toiminta on valtiosta riippumatonta (Siisiäinen 1996, 33). Lähes 90 prosentilla yhdistyksistä on vapaaehtoisia mukana toiminnassaan (Vuorinen, Särkelä, Perälähti, Peltosalmi, Peisa, Londén & Eronen 2005, 47). Yhdistystoimintaa voidaan pitää myös yhteiskunnallisena ja yleishyödyllisenä toimintana. (Näsi ym. 2002, 68)

Yhdistykset tarjoavat tukea arjessa selviytymiseen. Yhdistysten avulla ammatilliseen osaamiseen voidaan yhdistää vapaaehtoinen auttaminen ja vertaistuki. Tämä voi konkreettisesti tarkoittaa syrjään jääneiden ihmisten mukaan vetämistä kädestä pitäen. Yhdistystoiminnassa arjessa selviytymistä tukevat toiminnat voivat tarkoittaa myös erilaisia vertaisryhmiä tai järjestöjen päivätoimintoja, jotka mahdollistavat esimerkiksi päihteettömän arkipäivän, tarjoavat mielekästä tekemistä, ihmissuhteita ja osallistumisen mahdollisuuksia. Yhdistystoimintaan kuuluvat lisäksi ohjaus- ja neuvontapalvelut, jotka eivät edellytä yhdistyksen jäsenyyttä. (Vuorinen ym. 2005, 18.)

---

¹¹ Ks. luku 5.2 Sosiaalinen tuki.

6.2 Yhdistykset kolmannen sektorin toimijoina

Kolmannella sektorilla tarkoitetaan yksityisen (yritykset) ja julkisen (valtio ja kunnat) sektorin rinnalla olevia järjestäytyneitä toimijoita, joita ovat kansalaisten muodostamat yhdistykset, uusosuuskunnat ja säätiöt (Harju 2003, 15). Lisäksi kolmas sektori määritellään usein ei-termien kautta: se on ei-valtiollinen, ei-julkinen ja voittoa tavoittelematon. Kolmas sektori kuitenkin muodostaa juuri sen voiman ja dynamiikan, joka kannattelee yhteiskunnan julkista koneistoa ja pitää sen käynnissä. (Helander 1998, 26.) Kolmas sektori määritellään usein myös epäviralliseksi toiminta-areenaksi virallisen rinnalle. Toiminta-areenat kuitenkin lomittuvat ja vaikuttavat toisiinsa. (Pohjola 1999, 64.) Sen toiminta vaihtelee alueittain ja on riippuvaista kansalaisten aloitteellisuudesta ja vapaaehtoisten osallistumisesta (Rönneberg 1999, 80).

Kolmannella sektorilla korostetaan luottamusta, solidaarisuutta, yhteisöllisyyttä, yleishyödyllisyyttä, yksilöllistä valinnanvapautta, joustavuutta ja eettisyyttä (Siisiäinen 1999, 29; Harju 2003, 15). Kolmas sektori on myös nopeasti reagoiva ja mukautuva toiminnan alue. Sen kautta on mahdollista vastata melkein mihin tahansa vuorovaikutteiseen yhteisölliseen tarpeeseen, kun yksityiset ja valtiolliset toiminnan muodot eivät tähän pysty. (Kinnunen 1999, 105.) KRIS on syntynyt juuri vapautuvien vankien omista tarpeista, joihin julkinen sektori ei ole pystynyt riittävästi vastaamaan.

Kolmas sektori voi auttaa ihmisiä jo ennen kuin julkinen sektori ehtii mukaan. Virallista sektoria ja kolmatta sektoria ei tulisi kuitenkaan pitää toistensa vastakohtina, vaan toistensa täydentäjinä. Ne tarvitsevat toinen toistaan. (Lahtinen 2003, 12.)

6.3 Vapaaehtoistoiminta

KRIS:n vertaistukihenkilötoiminta perustuu vapaaehtoisuudelle. Vapaaehtoistoiminta on osallistumista organisoituun auttamis- ja tukitoimintaan, jonka tavoitteena on ihmisten välisen vuorovaikutuksen ja omaehtoisen osallistumisen edistäminen sekä vaikuttaminen yhteiskunnan palvelujen kehittämiseen ihmisten tarpeita vastaaviksi (Lehtinen 1997, 19 - 20). Vapaaehtoistoiminnalla tarkoitetaan kansalaisten osallistumista

yhteiseksi hyväksi tähtäävään toimintaan ilman rahallista korvausta. Mukanaolon tapoja on monia, samoin myös intensiteetin tasoja. (Harju 2003, 118.)

Vapaaehtoistoiminnan tehtävä on ennen kaikkea keskittyä ennaltaehkäisevään työhön. Korjaavan työn vastuu kuuluu edelleen ammattihenkilöille eikä vapaaehtoistoiminnan tehtävä saa olla niihin tarpeisiin vastaaminen, joita sosiaali- ja terveystieteiden karsiminen aiheuttaa. (Lehtinen 1997, 19 - 20.) Muiden toimijoiden ohessa myös KRIS tekee korjaavaa työtä. Julkisella sektorilla on palveluita vapautuville vangeille, mutta ei sellaista tahoa, joka olisi tietoinen ja vastaisi vapautuvan vangin kokonaistilanteesta. Kolmannelta sektorilta KRIS on sellainen taho, joka tuntee tuettavansa kokonaistilanteen ja tukee häntä hänen tarpeistaan käsin.

6.3.1 Vapaaehtoistoiminnan periaatteet

Vapaaehtoistoiminnan keskeisin periaate on se, että kaikki siihen osallistuvat toimivat omasta halustaan vapaaehtoisesti. Jokaisella toimintaan osallistuvalla tulee säilyä itsemääräämisoikeus esimerkiksi suoritettavien tehtävien osalta. Toinen keskeinen periaate on palkattomuus. Kuitenkin olennaista on myös se, että vapaaehtoiselle korvataan ne kulut, joita hänelle toiminnasta aiheutuu. Kolmas periaate on se, että vapaaehtoistoiminnassa toimitaan tavallisen ihmisen ehdoilla ja taidoilla. (Lehtinen 1997, 20.)

Vapaaehtoinen toimii tehtävässään parhaan kykynsä ja taitonsa mukaan. Vastuu vapaaehtoisen toiminnasta on sillä organisaatiolla, jossa vapaaehtoinen toimii. Vapaaehtoinen tulee perehdyttää tehtäviinsä riittävän hyvin ja vapaaehtoistoiminnasta vastaavan organisaation tulee järjestää vapaaehtoisille koulutusta tarpeen vaatiessa. Vapaaehtoista ei saa jättää yksin toiminnassaan, vaan hänellä tulee olla mahdollisuus saada tukea ja palautetta toiminnastaan. Vapaaehtoistyöntekijän tulee olla luotettava, vaitiolotaitoinen sekä puolueeton. Hänen tulee tehdä lupaamansa asiat ajallaan ja mahdollisimman hyvin, huomioiden kuitenkin omat voimavaransa. (Laurila 1996, 10 - 11.)

6.3.2 Vapaaehtoistoiminnan muotoja

Vapaaehtoistoiminnan perusmuotoja ovat muun muassa ystävä- ja tukihenkilötoiminta, nuorten rikoksenteekijöiden valvonta, poliittinen toiminta ja erilaiset ryhmät, kuten AA (Laurila 1996, 12 - 13; Lehtinen 1997, 23). Vapaaehtoinen tukitoiminta tarkoittaa sitä apua ja tukea, jota annetaan yksilökohtaisissa vapaaehtoispalveluissa suoraan henkilöltä toiselle (Laurila 1996, 12).

Nykyisessä yhteiskunnassa vapaaehtoistoiminta tunnustetaan osaksi welfare mix -ajattelua, jossa eri palvelurakenteet monipuolistuvat ja saman asian parissa työskentelevät monenlaiset ihmiset sekä ammattilaiset. Näin pyritään saavuttamaan paras mahdollinen tulos. (Laurila 1996, 12.) KRIS tekee yhteistyötä kohderyhmänsä kanssa työskentelevien julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin toimijoiden kanssa. Näin ollen KRIS toimii welfare mix -periaatteella, joka mahdollistaa eheän palveluketjun vapautuville vangeille.

6.3.3 Vapaaehtoistyöntekijän motiivit

Vapaaehtoistoimintaan eniten motivoiva tekijä on halu auttaa (Lahtinen 2003, 18). Motiivit vapaaehtoistyön tekemiseen voivat liittyä esimerkiksi omaan elämäntilanteeseen, menneisyyden kokemuksiin, maailman ajankohtaisiin asioihin tai omiin henkilökohtaisiin tarpeisiin, luonteenpiirteisiin ja mieltymyksiin. (Hakkarainen & Syrjänen 2004, 21.) Motiivina vapaaehtoistoimintaan osallistumiseen voi olla myös se, että henkilö on kiinnostunut jostakin tietystä kohderyhmästä tai hänen lähipiirissään on ollut kokemusta jostakin tietystä asiasta (Laurila 1996, 9).

Yksi vapaaehtoisen auttamisen voiman lähde on vertaisuus. Kokemus vaikeasta elämäntilanteesta on muokannut vapaaehtoisen näkemystä elämästä, ihmisyydestä ja auttamisesta. Näillä vapaaehtoisilla on näkemys siitä, että he haluavat auttaa toista vastaavan kokevaa riippumatta siitä, ovatko he itse aikoinaan saaneet ulkopuolista apua selviytymiseen. Selviytymisen jälkeen vapaaehtoinen oppii suhteellistamaan omaa tilannettaan ja käymään sitä tarkemmin läpi. Tästä syntyy halu auttaa toista ih-

mistä vastaavassa tilanteessa. Oman kokemuksen perusteella vapaaehtoinen osaa kunnioittaa autettavan elämäntilanteen erityisyyttä. (Hokkanen 2003, 266.)

Vapaaehtoistyöntekijä voi laajentaa maailmankuvaansa ja kyseenalaistaa vakiintuneita ajatusmalleja sekä toimintatapoja uudesta näkökulmasta käsin. Läheinen kontakti tuet-taviin mahdollistaa oman vapaaehtoistoiminnan seurauksien ja vaikutusten havaitse-misen hyvin konkreettisesti. (Ropo & Eriksson 2001, 52.)

6.4 Julkisen ja kolmannen sektorin välinen yhteistyö

Yhteistyötä julkisen ja kolmannen sektorin välillä tehdään monesta syystä. Julkinen sektori haluaa saada yhteistyökumppaneita palvelujen järjestämiseen ja yhdistykset toivovat julkiselta sektorilta apua omien tavoitteidensa mukaisen toiminnan toteutta-miseen. Laaja-alaisella yhteistyöllä saadaan parhaimmillaan aikaan palveluverkostoja, joissa kunnan peruspalveluilla, yritysten, seurakunnan ja yhdistysten palveluilla luodaan turvallisuutta kuntalaisille ja parannetaan heidän elinolosuhteitaan. (Hakkarainen 2004, 75.)

Joustavan palvelukokonaisuuden aikaansaaminen edellyttää palkkatyönä tehtävien palveluiden ja vapaaehtoispalveluiden yhdistämistä (Hakkarainen 2004, 75). Hyvinvointipalvelujen sektorilla yritysten ja vapaaehtoistyötä tekevien organisaatioiden yhteistyö tarkoittaa käytännössä yhteisiä strategisia tavoitteita sekä yhteistyöprojekteja (Ropo & Eriksson 2001, 49).

6.5 Yhdistysten toiminnan kehittämisen haasteita

Järjestöbarometri 2007 tulosten mukaan yhdistysten tulee olla herkkänä yhteiskunnal-lisille muutoksille. Tämä tarkoittaa jatkuvaa kehittämistä. Yhdistyksillä yleisesti on haasteena miesten ja nuorten saaminen mukaan toimintaan. Yhtenä haasteena on myös se, kenet yhdistys kelpuuttaa joukkoonsa. Suomessa on suuri joukko yksinäisiä ja yhteisöjen ulkopuolella olevia ihmisiä, jotka voisivat saada avun osallistumalla jonkin yhdistyksen toimintaan. (Särkelä 2007, 7.)

Monilla yhdistyksillä ongelmana on resurssipula. Yhdistystoiminnan merkittävän rahoittajan Raha-automaattiyhdistyksen mahdollisuudet resurssilisäyksiin ovat myös rajalliset. Kuntien toiminta-avustukset yhdistyksille ovat yleisemmin vähenemässä kuin kasvamassa. Yhdistysten tulisikin yhdessä vaikuttaa kuntiin, jotta toiminta-avustukset säilyisivät. Myös aluetoimintaan ja järjestöyhteistyön kehittämiseen kaivataan lisää resursseja. Yhdistysten alueellista yhteistyötä tulisi kehittää systemaattisemmaksi ja pitkäjänteisemmäksi. Lisäksi uusia toimintatapoja ja rakenteita tarvitaan sekä yhdistysten keskinäiseen että kuntien ja yhdistysten väliseen yhteistyöhön. Tarvitaan myös yhdistysten johdon tukea, jotta yhteisistä tavoitteista päästään yhteiseen tekemiseen. (Särkelä 2007, 7.)

Myös KRIS-yhdistysten toiminnan kehittämisessä voisi huomioida vuoden 2007 Järjestöbarometrissä esiin tulleita tuloksia. KRIS-yhdistyksillä on kuitenkin ominaispiirteistään (vertaistuki, kohderyhmä, yhdistysten iät) johtuen omat yksilölliset kehittämisaalueensa.

7 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

7.1 Tutkimusmenetelmät

Tutkimuksemme on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Laadullisen tutkimuksen lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen ja siinä pyritään tutkimaan kohdetta mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Laadullisessa tutkimuksessa ei ole tarkoitus todentaa olemassa olevia väittämiä tai testata hypoteeseja, vaan löytää tai paljastaa tosiasioita. Laadullisessa tutkimuksessa suositaan ihmistä tiedonkeruun välineenä. Tutkija luottaa enemmän omiin havaintoihinsa ja keskusteluihin tutkittavan kanssa, kuin mittausvälineillä (esimerkiksi suljettu kyselylomake) saatavaan tietoon. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2005, 152 - 155.) Tutkimustehtäviämme ei voida mitata määrällisesti. Tutkimuksellamme pyrimme saamaan kokemuksellista tietoa, joten tutkimuksemme on laadullinen.

Laadullisessa tutkimuksessa suositetaan menetelmiä, joissa tutkittavien näkökulmat ja ääni pääsevät esille. Tällaisia ovat esimerkiksi teemahaastattelu, osallistuva havainnointi, ryhmähaastattelu ja erilaisten tekstien diskursiiviset analyysit. (Hirsjärvi ym. 2005, 155.) Tutkimuksemme menetelmiksi valitsimme puolistrukturoidun teemahaastattelun, täsmäryhmähaastattelun ja sähköpostikyselyn avoimilla kysymyksillä.

Pyrimme selvittämään vertaistukihenkilöiden omaa kokemusta ja näkemystä työstään haastatteleamalla heitä puolistrukturoidun teemahaastattelun menetelmällä. Puolistrukturoidussa teemahaastattelussa kysymykset on määrätty ennalta, mutta haastattelija voi vaihdella niiden järjestystä ja sanamuotoja. Haastateltava vastaa kysymyksiin omin sanoin eikä vastauksia ole sidottu vastausvaihtoehtoihin. Teemahaastattelujen lukumäärää ei ole keskeistä, vaan tärkeintä on, että tutkittavan ääni kuuluu. Haastattelija voi lisäksi pyytää perusteluja mielipiteille sekä esittää lisäkysymyksiä haastateltavalle. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 35, 47 - 48.)

KRIS-yhdistysten kehittämideoita kartoitamme täsmäryhmähaastattelun (focus group interview) menetelmällä. Täsmäryhmän koko vaihtelee kuudesta kahdeksaan henkilöön ja heidät on tarkasti valittu. Ryhmän jäsenet ovat usein henkilöitä, joiden mielipiteillä ja asenteilla on vaikutusta tarkasteltavaan ilmiöön. Täsmäryhmällä on tarkoin määritelty tavoite, joka on ilmoitettu myös ryhmän jäsenille. Ryhmän puheenjohtajana toimii ryhmän organisaation ulkopuolinen henkilö, joka pyrkii saamaan aikaan vapaata keskustelua ja kannustaa kaikkia osallistumaan. Puheenjohtaja vastaa keskusteluteemoista toisiin siirtymisestä kuitenkin sekaantumatta keskustelun kulkuun. Täsmäryhmähaastattelu sopii tilanteisiin, joissa tarkoituksena on kehitellä uusia ideoita. Menetelmän avulla saadaan nopeasti tietoa usealta vastaajalta samanaikaisesti. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 62 - 63.)

Yhteistyötä KRIS:n ja muiden toimijoiden välillä kartoitamme avoimista kysymyksistä koostuvalla sähköpostikyselyllä. Kyselytutkimuksen avulla voidaan kysyä monia asioita monilta henkilöiltä ja näin kerätä laaja aineisto. Avoimista kysymyksistä muodostuvassa kyselyssä vastaaja voi ilmaista itseään omin sanoin. Kyselyn avulla voidaan kerätä tietoja tosiasioista, käyttäytymisestä ja toiminnasta, tiedoista, arvoista, asenteista, uskomuksista, käsityksistä ja mielipiteistä. Lisäksi voidaan pyytää arvioin- teja tai perusteluja toiminnoille tai mielipiteille. Kyselyn haittana saattaa olla pieni vastausprosentti. Sitä voidaan kuitenkin kasvattaa muistuttamalla tutkimusjoukkoa

vastamaan kyselyyn. Mikäli aihe on tutkimusjoukolle itselleenkin tärkeä, on vastausten määrä usein korkeampi. (Hirsjärvi ym. 2005, 184 - 186.)

7.2 Tutkimuksen kohderyhmät

Sekä yksilö- että täsmäryhmähaastattelujen kohderyhmissä oli mukana miehiä ja naisia. Anonymiteetin säilyttämiseksi emme kuitenkaan erittele tarkemmin naisten ja miesten määrää, heidän ikäänsä, mainitse heidän edustamiaan paikallisyhdistyksiä tai sitä, kuinka kauan he ovat olleet KRIS:n toiminnassa mukana. Emme myöskään nimeä yhteistyötahokyselyihin vastanneiden kaupunkia tai taustaorganisaatiota. Viitataan yhteistyötahoihin palveluiden yleisillä nimikkeillä, esimerkiksi päihdepalvelut tai kriminaalihuollon toimijat.

Puolistrukturoidun teemahaastattelun kohderyhmä koostui kahdeksasta haastateltavasta. Kriteerinä tutkimukseen osallistumiselle oli se, että henkilö toimi tutkimushetkellä vertaistukihenkilönä KRIS-yhdistyksessä. Haastateltavat pyrimme valitsemaan useasta eri paikallisyhdistyksestä, jotta tutkimuksesta tulisi mahdollisimman kattava. Haastateltavat edustavat viittä eri KRIS-yhdistystä. Haastateltaviin otimme yhteyttä sähköpostitse ja puhelimitse. He olivat eri-ikäisiä, 30 vuodesta ylöspäin ja he ovat toimineet KRIS:n vertaistukihenkilönä eripituisia aikoja, kuitenkin korkeintaan kolme vuotta.

Täsmäryhmähaastattelun kohderyhmään valitsimme kuusi henkilöä, jotka edustivat eri KRIS-yhdistyksiä. Valitsimme ryhmän jäsenet täsmäryhmähaastattelun periaatteiden¹² mukaisesti. Iältään ryhmän jäsenet olivat 30 - 60 -vuotiaita.

Yhteistyötahokyselyn kohderyhmän valitsimme havaintoihimme perustuen tiedossa olevista eri KRIS-yhdistysten kanssa yhteistyötä tekevista toimijoista. Kohderyhmä koostui kriminaalihuollon toimijoista, päihde-, sosiaali- ja työvoimapalveluista, seurakunnista, projekteista ja muista kolmannen sektorin toimijoista. Sähköpostikyselyitä lähetimme yhteensä 69 työntekijälle.

---

¹² Täsmäryhmähaastattelun periaatteet selvitetty luvussa 7.1 Tutkimusmenetelmät.

7.3 Tutkimuksen suorittaminen

Tutkimusaineistomme kerääminen tapahtui vaiheittain alkaen haastatteluista kesällä 2007. Kyselyn toteutimme myöhemmin syksyllä.

Puolistrukturoitu teemahaastattelu – vertaistukihenkilön näkökulma

Puolistrukturoidun teemahaastattelurungon (ks. liite 1) valmistuttua suoritimme koehaastattelun. Koehaastattelurunko osoittautui toimivaksi, joten käytimme sitä sellaiseen myöhemmissä haastatteluissa. Teemahaastatteluja teimme testaamallamme haastattelurungolla seitsemän ja tähän tutkimusaineistoon liitimme kahdeksanneksi onnistuneen koehaastattelun. Toteutimme teemahaastattelut KRIS-yhdistysten tiloissa. Haastattelut olivat kestoltaan ½ - 1½ tuntia. Haastattelutilanteet pyrimme järjestämään rauhallisiksi ja rennoiksi.

Haastattelutilanteissa oli läsnä haastateltava ja yksi haastattelija. Ennen varsinaista haastattelua kävimme läpi opinnäytetyömme ja haastattelun tarkoituksen sekä selitimme miten haastattelumateriaalia tullaan käyttämään. Kerroimme myös vaitiolovelvollisuudestamme. Pyysimme haastateltavalta kirjallisen haastatteluluvan (ks. liite 2), jossa henkilö lupautuu haastatteluun ja jossa selviää, ettei hän ole millään tavalla tunnistettavissa opinnäytetyömme missään vaiheessa. Haastattelut olivat luonteeltaan vaihtelevia. Osa haastateltavista vastasi kysymyksiin lyhyesti ja osa laajemmin, mutta kaikista haastatteluista saimme kuitenkin runsaasti tutkimusaineistoa. Myös haastattelutilanteet olivat vaihtelevia. Osalla haastateltavista oli päivystyspuhelin, johon kolme haastateltavaa joutui vastaamaan kesken haastattelun.

Kaikki haastattelut nauhoitettiin ja litteroitiin tietokoneelle. Kaikki suunnitellut haastattelut saimme yhtä lukuun ottamatta tehtyä. Tutkimusaineistomme muodostuu siis kahdeksasta puolistrukturoidusta teemahaastattelusta.

Täsmäryhmähaastattelu – kehittämisen näkökulma

Täsmäryhmähaastattelu suoritettiin heinäkuussa 2007 KRIS:n vuotuisilla kesäpäivillä. Tämä tapahtuma mahdollisti täsmäryhmähaastattelun toteuttamisen, koska tapahtumaan osallistuu suurin osa KRIS-yhdistysten väestä eri puolilta Suomea. Näin ollen saimme koottua tutkimuksemme kannalta tarkoituksenmukaisen ryhmän eri paikallisyhdistysten edustajista.

Täsmäryhmähaastattelun tavoitteena oli kerätä kehittämisideoita teemoihin (ks. liite 3 täsmäryhmähaastattelurunko), jotka olivat näkemyksemme mukaan tärkeitä KRIS:n toiminnan kannalta. Haastatteluun osallistui kuusi valitsemaamme eri KRIS-paikallisyhdistyksen edustajaa ja kaksi haastattelijaa. Haastattelutilanteen aluksi kerroimme ryhmälle opinnäytetyömme tarkoituksen ja täsmäryhmähaastattelun tavoitteen sekä pyysimme osallistujilta kirjalliset haastatteluluvat (ks. liite 2). Kerroimme myös, että olemme vaitiolovelvollisia. Selvitimme ryhmälle täsmäryhmähaastattelun periaatteet¹³ sekä korostimme sitä, että tavoitteena ei ole keskustella nykytilanteesta tai etsiä ongelmia, vaan yhdessä miettiä kehittämisideoita ryhmän jäsenille jakamistamme haastattelurungon teemoista.

Haastattelun suoritimme rauhallisessa tilassa, johon ulkopuolisilla ei ollut pääsyä. Ryhmän jäsenet istuivat saman pöydän ympärillä ja haastattelijat istuivat pöydän vastakkaisissa päissä. Haastattelu nauhoitettiin kahdella nauhurilla, jotta kaikkien ryhmän jäsenten puhe varmasti kuuluisi nauhalta. Haastattelijat johdattelivat keskustelua teemasta toiseen ja rohkaisivat ryhmän jäseniä vapaaseen keskusteluun. Haastattelu kesti noin 1½ tuntia. Keskustelu oli vapaata ja kaikki ryhmän jäsenet käyttivät puheenvuoroja. Nauhoitettu täsmäryhmähaastattelu litteroitiin tietokoneelle.

Yhteistyötahokysely – yhteistyön näkökulma

Sekä teema- että täsmäryhmähaastattelussa selvitimme yhteistyötä muiden toimijoiden kanssa KRIS:n näkökulmasta. Saadaksemme laajemman näkökulman yhteistyöstä laadimme kyselyrunгон (ks. liite 4) yhteistyötahoille. Lähetimme yhteistyötahokyselyt sähköpostitse lokakuussa 2007 69 työntekijälle. Vastauksia saimme yhteensä 35 kappaletta eli vastausprosentti oli 50,7. Jouduimme kuitenkin hylkäämään viisi vastausta, koska kyseiset vastaajat eivät tutkimuksentekohetkellä tehneet yhteistyötä KRIS-yhdistysten kanssa. Tutkimusaineistomme käsittää siis 30 vastausta.

Kyselyn tavoitteena oli selvittää muiden toimijoiden näkökulmaa KRIS:n kanssa tehtävään yhteistyöhön. Kyselyssä selvitimme yhteistyön toimivuutta, määrää, laatua, kehittämisideoita nykyisiin yhteistyömuotoihin, mahdollisia uusia yhteistyömuotoja

---

¹³ Täsmäryhmähaastattelu perustuu vapaalle keskustelulle. Puheenjohtaja ei jaa puheenvuoroja. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 62.)

sekä sitä, miten KRIS täydentää kyseessä olevan organisaation tarjoamia palveluja. Kyselylomake lähetettiin kaikille yhteistyötahoille samanlaisena.

Ennen varsinaisten kyselyjen lähettämistä lähetimme ennakkoon sähköpostiviestinä saatekirjeen (ks. liite 5), jossa selvitimme opinnäytetyömme ja kyselyn tarkoitusta sekä vaitiolovelvollisuuttamme. Pyysimme myös välittämään viestin niille henkilöille, jotka kyseisessä organisaatiossa tekevät konkreettista yhteistyötä KRIS:n kanssa. Tämän jälkeen lähetimme varsinaisen kyselyn ja saatekirjeen, joka sisälsi samat tiedot kuin ennakkoon lähetetty saatekirje. Aikaa vastaamiseen oli noin 1½ viikkoa. Takarajan lähestyessä lähetimme muistutuskirjeen (ks. liite 6) niille henkilöille, jotka eivät olleet vielä vastanneet. Viimeisenä vastauspäivänä lähetimme vielä uudet muistutuskirjeet ja annoimme kaksi päivää lisää aikaa vastaamiseen. Kyselylupia emme pyytäneet erikseen. Oletuksenamme oli, että vastatessaan kyselyyn työntekijät antava meille luvan käyttää kyseisiä tietoja opinnäytetyössämme.

Monille kyselyyn vastanneista oli erityisen tärkeää se, etteivät he missään opinnäytetyömme vaiheessa ole millään tavoin tunnistettavissa. Useat vastanneista myös tähdensivät sitä, ettei kyseessä ole koko organisaation virallinen kanta, vaan yhden työntekijän näkemys asiasta. Tämän vuoksi tulemme käsittelemään tuloksia käyttäen palveluiden yleisiä nimikkeitä organisaation nimeämisen sijaan. Samasta syystä emme myöskään mainitse vastanneiden henkilöiden kaupunkeja tai kuntia nimeltä.

7.4 Tutkimusaineiston analysointi

Teemahaastattelujen ja täsmäryhmähaastattelun nauhoitetut aineistot purimme litteroimalla eli kirjoitimme ne puhtaaksi tietokoneelle. Litterointi voidaan tehdä valikoiden tai koko kerätystä aineistosta. Aineiston litteroinnin tarkkuudesta ei ole yksiselitteisiä ohjeita. Litterointiin ryhtyessä olisi hyvä tietää, minkälaista analyysiä aiotaan tehdä. (Hirsjärvi ym. 2005, 210.) Litterointi on työlästä ja hidasta. Usein se on aikaa vievin vaihe koko tutkimuksessa. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 140.) Litteroimme teema- ja täsmäryhmähaastattelut sanasta sanaan, koska koimme koko aineiston tärkeäksi emmekä halunneet jättää mitään pois.

Teemahaastattelun avulla kerätty aineisto on usein laaja. Kaikkea materiaalia ei ole yleensä tarpeen analysoida. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 135.) Laadullisessa tutkimuksessa, joissa aineistoa kerätään monissa vaiheissa ja usein rinnakkain eri menetelmin, analyysiä tehdään koko tutkimusprosessin ajan. Aineistoa siis analysoidaan ja kerätään osittain samanaikaisesti. (Hirsjärvi ym. 2005, 211.) Olemme tehneet teemahaastattelut, täsmäryhmähaastattelun ja yhteistyötahokyselyt osittain rinnakkain. Koko tutkimusaineistomme on laaja ja erityisesti teemahaastatteluista kertyi paljon materiaalia. Tutkimuksemme kannalta ei ole tarkoituksenmukaista analysoida tutkimusaineistoja kokonaisuudessaan, vaan poimimme niistä tutkimustehtävienne kannalta oleellimmat vastaukset. Käytämme aineistoja analysoidessamme useita eri menetelmiä.

Puolistrukturoidun teemahaastatteluaineiston analyysi

Teemahaastatteluja analysoidessamme lähdimme liikkeelle teemoittelusta. Teemoittelun avulla aineistosta voi nostaa esiin tutkimusongelmaa valaisevia teemoja. Näin on mahdollista vertailla tiettyjen teemojen esiintymistä aineistossa. Teemoittelu vaatii onnistuakseen teorian ja empirian vuorovaikutusta, joka näkyy tutkimustekstissä niiden lomittumisena toisiinsa. (Eskola & Suoranta 2005, 174 - 175.) Analyysistä esiin nousseet teemat perustuvat tutkijan tulkintoihin haastateltavien sanomisista. On hyvin epätodennäköistä, että haastateltavat ilmaisisivat saman asian täysin samoilla sanoilla. Tutkija jaottelee ne kuitenkin saman teeman alle. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 173.) Teimme tutkimusaineistomme teemoittelun tutkimustehtävienne mukaan. Teemoiksemme muotoutuivat vertaistuki, sosiaalinen kuntoutus, sosiaalinen tuki, sosiokulttuurinen innostaminen, oma kokemus ja työn merkitys sekä vertaistukihenkilön työn haasteet eli jaksaminen ja työn rajaaminen vertaistukisuhteessa.

Teemoittelun jälkeen analysoimme tutkimusaineistoamme teorialähtöisen sisällönanalyysin menetelmällä. Tutkimusaineiston analyysia ohjaa valmis, aikaisemman tiedon perusteella luotu kehys. Analyysin taustalla on usein aikaisemman tiedon testaaminen uudessa kontekstissa. Tutkimuksen teoreettisessa osassa on päätetty valmiiksi luokat, joihin tutkimusaineisto suhteutetaan. (Tuomi & Sarajärvi 2003, 99 - 100.)

Sarajärven ja Janhosen (2000) mukaan teorialähtöisen sisällönanalyysin ensimmäisessä vaiheessa muodostetaan analyysirunko. Kyngäs ja Vanhanen (1999) esittelevät analyysirunkoa. Heidän mukaan analyysirungon sisälle muodostetaan tutkimusaineistosta

erilaisia luokituksia. Luokituksen avulla aineistosta voidaan nostaa esiin asiat, jotka kuuluvat analyysirunkoon sekä asiat, jotka jäävät sen ulkopuolelle. Ulkopuolelle jäävistä asioista muodostetaan uusia luokkia. (Tuomi & Sarajärvi 2003, 116.)

Teemoittelun jälkeen muodostimme teoriaamme pohjautuvan analyysirungon. Teoriaosuudessamme on valmiina teemat ja luokat (vertaistuki, sosiaalinen kuntoutus, sosiaalinen tuki, sosiokulttuurinen innostaminen, jaksaminen ja rajaaminen), joihin suhteutimme teemahaastatteluaineiston. Yksi tutkimustehtävämme on lisäksi vertaistukihenkilön oman työn merkitys. Koska kyseinen ongelma jäi teoriaosuutemme ulkopuolelle, muodostimme siitä oman luokan. KRIS:ä ei ole aikaisemmin tutkittu valitsemiemme teemojen kautta, joten testaamme sitä uudessa kontekstissa.

Täsmäryhmähaastatteluaineiston analyysi

Käytimme myös täsmäryhmähaastatteluaineiston analyysissä teemoittelun menetelmää. Teimme aineiston teemoittelun haastattelurunkomme pohjalta. Teemoiksi muodostuivat säännöt, organisaatio, toimitilat ja rahoitus; vertaistukihenkilötoiminta; paikallisyhdistysten toiminta; eettisyys; yhteistyö ja KRIS:n näkyvyys sekä erityiset kehittämishaasteet.

Eri teemojen sisältä keräsimme kaikki kehitysideat ja niihin liittyvät keskustelut. Täsmäryhmähaastattelussa heräsi keskustelua myös KRIS-yhdistysten nykyhetken tilanteesta. Analyysivaiheessa jätimme huomiotta sellaiset vastaukset, jotka eivät olleet kehittämisenäkökulmamme kannalta oleellisia. Huomioimme kuitenkin analyysissä nykyhetken hyvät käytännöt, jotka voidaan siirtää yhdistykseltä toiselle.

Yhteistyötahokyselyaineiston analyysi

Ennen analysointia järjestimme aineiston ja poimimme jokaisesta vastauksesta keskeisimmän ajatuksen. Itse analyysissä käytimme laskemisen menetelmää. Laskemisen menetelmässä selvitetään, kuinka monta kertaa tietty ilmiö esiintyy kyseisessä materiaalissa. Teeman tai säännönmukaisuuden tunnistaminen perustuu siihen, että jokin seikka ilmenee toistuvasti ja useita kertoja aineistossa. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 72.)

Aineiston analyysissä kävimme jokaisen kysymyksen yksitellen läpi. Laskimme aineistosta samankaltaiset vastaukset yhteen. Luokittelimme vastaajat viiteen eri luokkaan sen mukaan, mitä palveluita he edustavat. Aineiston analyysissä käytimme tätä

luokittelua sellaisten kysymysten kohdalla, joissa luokittelu oli oleellista tulosten kannalta.

7.5 Tutkimuksen luotettavuus

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta lisää tarkka selostus tutkimuksen toteuttamisesta. Selostus koskee tutkimuksen kaikkia vaiheita, jotka luotettavuuden lisäämiseksi olisi kerrottava selvästi ja totuudenmukaisesti. Esimerkiksi haastattelututkimuksessa kerrotaan olosuhteista ja paikoista, joissa aineistot kerättiin, haastatteluihin käytetty aika, mahdolliset häiriötekijät, virhetulkinnat haastattelussa sekä tutkijan oma itsearviointi tilanteesta. (Hirsjärvi ym. 2005, 217.)

Vertaistukihenkilötyön luonteesta johtuen muutamien puolistrukturoitujen teemahaastattelujen aikana haastateltavat joutuivat pitämään puhelimen auki. Kolme haastattelutilannetta keskeytyi hetkeksi, koska haastateltava vastasi puhelimeen. Tämä saattoi vaikuttaa luotettavuuteen siten, että sekä haastateltava että haastattelijan täytyi orientoitua uudelleen haastattelutilanteeseen. Tutkimusaineiston luotettavuutta teemahaastatteluissa lisäsi haastateltavien avoimuus, mielenkiinto ja arvostus tutkimustamme kohtaan.

Alkuperäinen suunnitelmamme oli, että tekisimme kaikki haastattelut KRIS:n kesäpäivillä heinäkuussa 2007. Totesimme kuitenkin, että tämä olisi erityisesti teemahaastattelujen osalta vähentänyt niiden luotettavuutta sekä haastateltavien anonymiteettiä. Kesäpäivien aikataulutuksen vuoksi haastattelut olisi jouduttu tekemään kiireellä ja lisäksi tutkimuksen ulkopuoliset henkilöt olisivat huomanneet, ketä haastattelemmme. Tutkimuksen luotettavuuden ja aineiston laadun kannalta oli järkevämpää toteuttaa teemahaastattelut muualla.

Täsmäryhmähaastattelusta saadun aineiston luotettavuuteen saattoi vaikuttaa ryhmän jäsenten keskinäiset suhteet ja mahdolliset jännitteet. Saattaa olla, että ryhmän jäsenet uskalsivat tuoda eriäviäkin mielipiteitään rohkeammin esille tuttuun ihmisten keskuudessa. On vaikea arvioida, vaikuttiko ryhmän jäsenten keskinäinen tuttuus tutkimusaineiston luotettavuuteen sitä lisäten vai vähentäen.

Yhteistyötahokyselyn luotettavuutta on vaikea arvioida, koska emme tiedä minkälaisissa olosuhteissa kyselyyn on vastattu. Emme ole myöskään varmoja, miten vakavasti vastaajat ovat suhtautuneet tutkimukseen ja miten hyvin he tuntevat KRIS-yhdistykset. Luotettavuutta kuitenkin lisäsi se, että selvitimme etukäteen, ketkä työntekijät kustakin organisaatiosta tekevät konkreettista yhteistyötä KRIS:n kanssa ja ovat siten oikeita henkilöitä vastaamaan kyselyyn.

Koko tutkimuksen luotettavuuteen vaikutti se, ettei kenelläkään meistä ollut aikaisempaa kokemusta tutkimuksen tekemisestä ja tutkimusmenetelmien käytöstä. Teimme kenties aloittelijoiden virheitä, esimerkiksi emme välttämättä huomanneet haastattelujen edetessä tehdä riittävästi tarkentavia kysymyksiä. Tämän vuoksi analysointivaiheessa jouduimme tekemään omia tulkintoja joistakin vastauksista. Tutkimuksen ja tutkimusaineiston luotettavuutta lisäsi se, että tutkimuksen kohderyhmälle oli kerrottu vaitiolovelvollisuudestamme sekä siitä, että kaikki tutkittavat säilyvät anonyminä tutkimuksen kaikissa vaiheissa.

Yleisesti tutkimuksen luotettavuutta voidaan arvioida myös reliaabeliuden ja validiuden avulla. Reliaabelius tarkoittaa mittaustulosten toistettavuutta, validius puolestaan tutkimusmenetelmän kykyä mitata juuri sitä, mitä on tarkoituskin mitata. (Hirsjärvi ym. 2005, 216.) Tutkimuksemme on toistettavissa, mutta haastateltavien vastausten yksilöllisyyden vuoksi tutkimustulokset voivat toistettaessa olla erilaisia. Tutkimuksemme validiutta lisää se, että olemme valinneet tutkimustehtäviemme ja eri näkökulmiemme kannalta tarkoituksenmukaiset tutkimusmenetelmät. Haastattelurungoista ja kyselylomakkeesta pyrimme tekemään mahdollisimman selkeät ja yksiselitteiset. Koska tutkimuksemme on laadullinen ja tutkimusaineisto perustuu yksittäisten ihmisten henkilökohtaisiin kokemuksiin, reliaabelius ei ole tutkimuksemme luotettavuuden kannalta keskeistä. Tarkoituksenamme ei ole tehdä yleistettävää tutkimusta, vaan kuvata KRIS:n toimintaa tutkimuksemme kohderyhmän kokemana.

7.6 Tutkimuksen eettisyys

Hirsjärven ja muiden (2005) mukaan jo tutkimusaiheen valinta on eettinen ratkaisu. Tutkimusaiheen eettisyyteen vaikuttaa se, kenen ehdoilla aihe valitaan ja miksi tutkimukseen ryhdytään. (Mts. 26.) Halusimme tehdä tutkimuksen, josta on hyötyä tutki-

muksemme kohteelle eli KRIS-yhdistyksille. Tutkimuksemme aihe valittiin yhteisymmärryksessä KRIS:n kanssa, joten valinta oli eettinen.

Suojasen (1982) mukaan tutkimuksen eettisiä ongelmakohtia voivat olla esimerkiksi tutkimuslupaan liittyvät kysymykset, tutkimusaineiston keruuseen liittyvät ongelmat, osallistumiseen liittyvät ongelmat sekä tutkimuksesta tiedottaminen (Eskola & Suoranta 2005, 52). Tutkimuksemme on eettinen. Olemme hankkineet kirjalliset haastattelut ja tutkimusaineisto on kerätty avoimesti ja rehellisiä keinoja käyttäen. Olemme kertoneet tutkimuksen kohderyhmälle, millä tavoin tulemme tutkimusaineistoa käyttämään. Olemme pyrkineet tutkimuksen objektiivisuuden säilyttämiseksi pitämään tietynlaista etäisyyttä KRIS-yhdistykseen, jotta me emme vaikuttaisi yhdistysten toimintaan, eivätkä yhdistykset vaikuttaisi meihin ja sitä kautta tutkimukseemme. Tutkimuksemme tiedottaminen on myös eettistä. Olemme tutkimuksen alkuvaiheessa selvittäneet tutkittavillemme tutkimuksemme tavoitteet ja tarkoituksen, ja tutkimuksen valmistuttua tulokset esitellään myös KRIS-yhdistyksille. Koko tutkimusprosessimme on avoin siten, että olemme valmiita antamaan tutkimuksestamme lisätietoja niitä haluaville. Tutkimuksemme tärkeimpinä eettisinä kohtina pidämme tutkimuksen kohderyhmän anonymiteetin ja tutkijoiden objektiivisuuden säilyttämistä.

8 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Tutkimuksen tuloksia esittelemme tutkimuksemme kolmen eri näkökulman kautta: KRIS:n vertaistukihenkilön työ, kehittäminen ja yhteistyö. KRIS:n vertaistukihenkilön työ -osio koostuu vertaistukihenkilöille tehtyjen teemahaastattelujen tuloksista. Kehittämisosio painottuu täsmäryhmähaastattelun tuloksiin, mutta esittelemme siinä myös teemahaastatteluista esiin nousseita kehittämiseen liittyviä tuloksia. Yhteistyöosio koostuu pääosin yhteistyötahokyselyiden tuloksista. Tähän osioon liitämme kuitenkin myös teemahaastatteluista saatuja yhteistyöhön liittyviä tuloksia.

Teemahaastattelujen tutkimusaineisto on kerätty haastattelemalla kahdeksaa KRIS:n vertaistukihenkilöä puolistrukturoidun teemahaastattelun menetelmällä. Tutkimuksen tuloksia esitellessämme kerromme teemoittain haastattelujen tuloksista. Kehittämiseen

liittyvä tutkimusaineisto on kerätty suorittamalla täsmäryhmähaastattelu, johon osallistui kuusi eri KRIS:n paikallisyhdistyksen edustajaa. Tulokset esittelemme kuuden eri teeman kautta. Yhteistyön näkökulmaan liittyvä aineisto on kerätty sähköpostitse 30 KRIS:n kanssa yhteistyötä tekevältä työntekijältä, jotka edustavat useita eri palveluita ja organisaatioita. Kyselyn tulokset esittelemme kysymysten mukaan.

8.1 KRIS:n vertaistukihenkilön työ

Olemme jaotelleet puolistrukturoitujen teemahaastattelujen tulokset kuuden viitekehäkseen ja tutkimustehtäviimme perustuvan teeman alle: vertaisuuden taustat, sosiaalinen kuntoutus, sosiaalinen tuki, sosiokulttuurinen innostaminen, kokemus omasta työstä ja sen merkityksestä sekä työn haasteet. Käytämme teemoja myös väliotsikoina helpottaaksemme tulosten lukemista. Käytämme tulosten esittelyssä suoria lainauksia haastatteluista tulosten tukemiseksi. Haastateltavien anonymiteetin säilyttämiseksi emme nimeä heitä tai paljasta heidän sukupuoltaan.

Vertaisuuden taustat

Selvitimme haastateltavien rikos- ja päihdetaustaa sekä niistä selviytymistä muodostaaksemme käsityksen siitä, mihin kyseisen haastateltavan kohdalla vertaisuus perustuu. Haastateltavat ovat toimineet KRIS:n vertaistukihenkilönä hieman alle vuodesta kolmeen vuoteen. Kaikilla heistä on rikos- ja päihdetausta.

Neljä haastateltavaa kertoo kuulleensa KRIS:tä ensimmäisen kerran kaverilta, kolme vankilassa ja yksi muualta. Kolme haastateltavaa kertoo lähteneensä mukaan KRIS:n toimintaan saadessaan vastuun toiminnasta tai lupautumalla mukaan. Kolme vertaistukihenkilöä tuli KRIS:in palkkatuella tai työelämävalmennuksen kautta. Kaksi haastateltavaa on ollut KRIS:n tuettavana, jonka jälkeen he ovat siirtyneet tuettavasta vertaistukihenkilöksi. Kolme mainitsee lisäksi tulleen mukaan toimintaan, koska halusi auttaa muita.

Puolella haastateltavista lähtökohdat (esimerkiksi kotiolot tai perhe) ovat olleet keskimääräistä vaikeammat. Useat haastateltavat kertovat päihteiden käyttönsä alkaneen jo nuorena, jopa 12 -vuotiaana.

Viistoist vuotiaana mä jouduin tonne poikakotiin (...) ja sitten siellä tuli mukaan pillerit ja nää.

Päihteiden sekakäyttö alkoi about 12 – 13 vanhana (...) Ainaki nuorempana se oli semmost jännityksen hakua ja sellasta ku oli vapautta kun mutsi ryyppäs niin pysty tekeen mitä vaan (...)

Kuudella haastateltavista rikosten tekeminen ja päihteiden käyttö ovat kulkeneet käsi kädessä. Rikoksia on tehty päihtyneenä, päihteiden käytön rahoittamiseksi tai päihteiden saamiseksi. Seitsemällä haastateltavista päihteiden käytön aikaista elämäntilannetta on määrittänyt työttömyys, asuntojen tilapäisyys ja ”hällä väliä” -asenne. Lähipiiri on vaikuttanut päihteiden käyttöön ja sosiaalinen verkosto on koostunut suurelta osin muista päihteidenkäyttäjistä.

Haastateltavat ovat suorittaneet eripituisia vankeusrangaistuksia. Osa on suorittanut yhden vankeusrangaistuksen ja osa useampia. Puolet haastateltavista kertoo, että vankeusrangaistukset ovat katkaisseet jatkuvan päihteiden käytön. Useampia vankeusrangaistuksia suorittaneilla päihteiden käyttö on alkanut uudelleen viimeistään siviiliin päästessä.

Kaikilla haastateltavilla päihteiden käytön ja rikosten teon lopettamiseen on vaikuttanut oma halu. Haastateltavista kolme kertoo lopettaneensa löydettyään niin sanotun pohjan.

Mähän olin jo valmis tekeen mitä vaan ja niinku teinkin. (...) Täydellisen piittaamaton niinku ittestäni ja ja niistä muista. (...) olin vajonnut pohjaan siis niinku henkiseen pohjaan.

Ja niinku jos ei se tähän lopu, se jatkuu siihen ku mä oon siellä haudassa seuraavana. (...) Mä olin silloin niin pohjalla jotenki, oli yskänlääkkeitä juotu ja jotenki (...) mut se pikkuhiljaa se piti vaan kerätä niinku sitä halukkuutta (...)

Tukena selviytymiseen haastateltavat mainitsevat vertaistuen (KRIS, AA, NA, muut toipuvat), uskoontulon, lähipiirin vaihdon, erilaiset päihdekuntoutukset ja hyviksi kokeksiensa ammattilaisten tuen. Viidellä haastateltavista päihteiden käytön lopettaminen on vaatinut useamman yrityksen eli retkahduksia on tapahtunut.

(...) hän (KRIS:n vertaistukihenkilö) kävi ihan säännöllisesti vankilassa. Ja sitten kaveripiiriin vaihto.

(...) nii siihen tuli vertaistukee (...) muutama hyvä työntekijä siihen päälle ni se oli niinkun sellai et se toimi ainakin. (...) Et kaiken edellytys oli kuitenkin niinku et mä lopetan niinku huumeitten ja viinan käytön ja vaihdan kaveripiiriä ja sitte rupeen muuttamaan oikeesti itteni käytösmallia (...)

Kaikki haastateltavat kertovat heidän osaamisensa KRIS:n vertaistukihenkilönä perustuvan omiin kokemuksiin rikosten tekemisestä ja päihdekierteestä sekä niistä selviytymiseen. Haastateltavien mukaan omat kokemukset ja selviytyminen mahdollistavat hyvänä esimerkkinä toimimisen vertaistukisuhteessa.

(...) mä olen itte käyny saman läpi, mitä neki (tuettavat) on käyny (...) Ei oo sitä, et mä katon ylempää eikä alemmaa, vaan me kohdataan ihan samalla tavalla.

Sosiaalinen kuntoutus

Vertaistukisuhteen edellytys on molemminpuolinen luottamus. Haastateltavista puolet kuvaa luottamuksen rakentuvan ajan kanssa. Kolme vertaistukihenkilöä kertoo luottamuksen rakentuvan sillä, että osoittautuu luottamuksen arvoiseksi eli ei kerro tuettavan asioita eteenpäin ja pitää lupauksensa. Eräs haastateltavista kertoo tuettavien usein testaavan sitä, onko vertaistukihenkilö luottamuksen arvoinen. Viiden haastateltavan mukaan luottamus rakentuu puhumisen tai tekojen kautta. Puhumisella haastateltavat tarkoittavat totuuden kertomista itsestään. Teoilla tarkoitetaan esimerkiksi yhdessä olemista, kuuntelemista, saatavilla olemista tai sovittuihin tapaamisiin tulemistä. Kaksi haastateltavista kertoo luottamuksen rakentuvan pienistä asioista.

Tuettavan elämänmuutos edellyttää motivaatiota häneltä itseltään. Kysyimme vertaistukihenkilöiltä, miten he määrittelevät tuettavan motivaatiota ja halukkuutta muutokseen. Kahden mukaan tuettavan motivaatio ilmenee tekojen kautta; esimerkiksi vankilassa tuettava hakeutuu päihdeettömälle osastolle tai on valmis vaihtamaan kaveripiiriään. Yksi haastateltava määrittelee tuettavan motivaation korkeaksi, mikäli tuettava ei vaikeuksista huolimatta sorru päihdeiden käyttöön. Yksi sanoo käyttävänsä motivaation määrittelyyn kyselykaavakkeita. Yksi puolestaan kertoo oppineensa näkemään motivaation oman kokemuksensa perusteella. Yksi vertaistukihenkilö välttää motivaation kyseenalaistamista, koska se saattaa vähentää tukisuhteeseen panostamista. Yksi haastateltavista kokee tuettavan todellisten motiivien näkemisen vaikeaksi.

Kaikki haastateltavat kertovat, että vertaistukisuhde alkaa tuettavan yhteydenotosta. Usein ensimmäinen yhteydenotto tulee tuettavan ollessa vielä vankilassa. Ensimmäisen yhteydenoton jälkeen KRIS:n vertaistukihenkilö menee tapaamaan vankia. Tapaamisia vankilassa voi olla useita ennen kuin tuettava pääsee siviiliin. Tapaamisten tavoitteena on toisiinsa tutustuminen ja siviilielämän suunnittelu.

No sillai, jos on ihan tuntematon ja ottaa yhteyttä ni käyn eka vankilalla tapaamassa (...) ja sit se eka käynti menee siihen, et se kertoo niinku omista asioistaan ja elämäntilanteestaan (...) sit ruvetaan miettii sitä, että et kun se vapautuminen lähestyy, et mitä tukee se tarvii siinä välissä, että. Asunnon ettimistä ja tämmöstä ja minkälainen sillä on sosiaalinen verkosto. (...) Sit suunnitellaan sitä niinku lähitulevaisuutta.

Yksi haastateltavista mainitsee myös tuetut vankilomat, joiden aikana KRIS:n vertaistukihenkilö on vankia vastassa portilla ja saattaa hänet loman päätyttyä takaisin vankilaan. Kaikki haastateltavat pitävät vankilatapaamisia merkittävänä osana KRIS:n vertaistukihenkilötyötä. Puolet haastateltavista korostaa vielä erikseen portille vastaan - käytännön ja siviiliin tulon tukemisen tärkeyttä.

(...) et tehdään asioita eri lailla ja ja tota yks tärkeimmistä on varmaan sit se portilta haku ja ja että sillon olis jo jotaki, jonkinlainen verkosto, joku kuvio, hoito tai joku joku työkokeilu tai joku. Joku kuvio valmiina. Et kyl se karmein vaihtoehto on se, että se (vanki) portilta lähtee sen kanssa kanssa ja se on se vanha porukka (käyttäjäkaverit) vastassa.

Sitten kun vapautuu, ni haetaan portilta ja viiään sinne asuntoon, mikä on saatu hommattua. Ja siinä (asunnolla) aluks niinku jonkun aikaa, muutama tunti vietetään niinku aikaa (...)

Kysyimme haastateltavilta vertaistukihenkilötyön käytännön sisältöjä ja tukemisen tapoja. Haastateltavat kertovat vertaistukihenkilötyön sisältävän seuraavia asioita:

- keskusteleminen
- tuettavan tukena ja tulkkina oleminen virastotapaamisissa
- käytännön asioissa opastaminen (esimerkiksi asuntohakemukset, pankkikortin ja sähköpostin käyttö)
- yhteiset harrastukset (esimerkiksi lenkkeily, elokuvat)
- KRIS:n porukkaan tutustuminen
- yhdessä oleminen ja yhdessä tekeminen
- itsehoitoryhmiin rohkaiseminen
- ohjaaminen päihde- tai jatkohoitoon.

Yksi haastateltavista mainitsee tukevansa tuettavaa kaikissa asioissa, joissa hän kokee tarvitsevansa tukea. Eräs haastateltavista korostaa myös tuettavan omatoimisuuden ja aktiivisuuden tärkeyttä. Kolme haastateltavista kertoo, että yhdessä tekeminen lähtee tuettavan tarpeista ja haluista eli se tapahtuu hänen ehdoillaan.

(...) tuen häntä (tuettavaa) kaikissa virastoasioissa, kaikissa tämmösissä, missä hän kokee, että hän on yksin voimaton.

(...) sen (tuettavan) puolesta mä en voi ruveta tekee mitään asioita, et se lähtee ite tekee niinku niitä juttuja, ni mä tuun sen mukana siinä.

Kaikki haastateltavat ovat sitä mieltä, että keskustelu on tärkeintä KRIS:n vertaistukihenkilötyössä. Tuettavan tarpeet ohjaavat keskustelun sisältöjä. Yleisimpiä keskustelunaiheita ovat tuettavan elämäntilanne ja tuen tarve, päällimmäiset huolenaiheet (esimerkiksi siviiliin tulo, perhe- ja ihmissuhteet) sekä vaikeat asiat ja niiden käsittely. Kolme haastateltavista kertoo, että keskustelujen aiheet painottuvat usein tuettavan päihdeongelmaan ja vaihtoehtoisen toiminnan löytämiseen. Yksi haastateltavista korostaa päihdekeskusteluissa sitä, että tuettava tunnustaa oman ongelmansa. Tämä mahdollistaa vertaistukisuhteen etenemisen ja tuettavan kuntoutumisen.

Kyllä se tietysti useimmiten lähtee sen kaverin niinku ajatuksista, mut että tottahan me aina käännetään se, varsinki jos se jos se kieltäminen on ihan totaalista. Et hyvinki tiedetään, että kaveri on aina vaan vankilassa sen takia, et se käyttää päihteitä. Ja omasta mielestään (...) ei se syy ollenkaa se, vaan se on se, et poliisit on vittumaisia tai jotaki niin. Ja me yritetään sit niinku sitä sitä auttaa näkeen se totuus.

Hyvin paljon pelkkää keskustelua tietenkin, että niinkun raapastaan tuolta pintaa syvemältäki ja etitään ne ongelmakohdat sieltä. Ja sitten ja sitten sieltä ku ne löytyy, ni ne sitten käsitellään ja opitaan elää niitten kanssa.

Kaikki haastateltavat ovat tukisuhteessa kuuntelijan ja kannustajan roolissa. Suurin osa kertoo välttävänsä valmiiden vastausten antamista. Vaihtoehtoja mietitään yhdessä tuettavan kanssa. Kaikki kertovat tuettavalle esimerkkejä omasta elämästään sekä tukevat omalla tarinallaan ja selviytymiskokemuksillaan.

Just tämä oma, oma kokemus, että voin sanoa, että mi miltä tuntu sillon, miltä tuntuu tänä päivänä ja mikä kannattaa ja mikä ei. Just se.

Et tietysti kuuntelee, et pitää antaa aina eka tuettavan puhuu ja sit voi antaa neuvoi siinä, mut ei voi sanoo vastauksii asioihin. Et pitää vaan käyttää omaa kokemusta, et mä tein näin. En tiää auttaako sulle, mutta koita.

(...) mä kerron sitä, että mimmosta mulla oli se käyttöjuttu elikkä kaikki ne pelot, ahdistukset ja jotenki se semmonen itsensä kusettaminen, muitten vahingoittaminen, itensä vahingoittaminen, kaikki nää ja miten siitä on päässy eroon. Ja mitä niinku, ettei se elämä mee, muutukkaa semmoseks, että täytyy jeesustella tai jotain, vaik lopettaa sen käyttämisen, että mitä moni pelkää. Niinku oikeesti tuleeks must joku jeesus, mikä on himassa eikä koskaan enää naura eikä pidä hauskaa ei. Mä sitte kerron, ettei se ei se oo sitä, että sitte rupee saamaan arkipäivänelämästä niinku ihan oikeesti niitä kiksejä just. Ja että menee pelkoja päin selvin päin (...)

Kysyimme haastateltavilta vielä erikseen käytännön työn sisältöjen lisäksi, millaisia keinoja he tarjoavat tuettavalle päihde- ja rikoskierteestä pois pääsemiseen. Kaikki haastateltavat tarjoavat tuettavalle oman esimerkkinsä ja sen kautta vertaisuuden. Kaikki haastateltavat pitävät myös tärkeänä päivän täyttämistä mielekkäällä tekemisellä (esimerkiksi harrastukset tai KRIS:n toiminta) ja sitä, että asioita tehdään ja niihin sitoudutaan eri tavalla kuin ennen. Kolme haastateltavaa nimeää keinoksi itsehoitoryhmissä (AA, NA) käymisen ja niihin liittyen 12 askeleen ohjelman. Myös kaksi muuta haastateltavaa korostaa päihdeettömyyden tukemista. Kolme vertaistukihenkilöä pitää keskeisenä keinona kaveripiirin vaihtoa ja uuden, terveemmän sosiaalisen verkoston rakentamista. Kaksi haastateltavaa nimeää keinoksi myös rehellisyyden puheissa ja teoissa. Keinoiksi mainitaan myös itsetutkiskelu sekä surutyö päihteiden käytön lopettamisesta ja vanhasta elämäntavasta luopumisesta.

Se on ainakin yks niinku just ryhmissä käynti ja kahentoista askeleen ohjelma, sitten just jotain päivittäistä tekemistä. (...) Niinno ensimmäinen juttuhan on kuitenkin se, että tota toi päihteitten käytön lopettaminen, et mitä on, kaveripiirin vaihto (...) missä alkaa tulee niinku näitten vanhojen totuttujen tapojen muuttaminen. Niinku et täytyy se rehellisyys ruveta nousee niini puheissa ku teoissaki.

(...) itsehoitoryhmien, oman kokemuksen ja KRIS:n niinku näitä mitä täältä löytyy.

(...) surutyötä on sitte sille, joka sen rakkaan ystävänsä jättää, tän juoppotelun ja huumeet ja alkoholi ja koko se elämäntapa sinänsä, että saa sitte uutta mallia (...) alkaa muodostuun sellanen sosiaalinen terveempi verkosto, mitä se on aikasemmin edustanu.

KRIS:n vertaistukihenkilö joutuu joissain tapauksissa katkaisemaan tukisuhteen. Haastatelluista seitsemän on joutunut sen tekemään. Yleisin syy tukisuhteen katkaisemiselle on ollut se, että tuettava jatkaa päihteiden käyttöä tai rikosten tekemistä eli rikkoo KRIS:n peruseriaatteita (päihteettömyys, rehellisyys). Yksi syy tukisuhteen katkaisemiselle on ollut tuettavan liiallinen kiintymys vertaistukihenkilöön. Yksi vertaistukihenkilöistä on katkaissut tukisuhteen, koska tuettava selkeästi käytti KRIS:ä hyväkseen. Yksi haastateltavista korostaa kuitenkin sitä, että tukisuhde on aina mahdollista solmia uudelleen.

Selvitimme haastateltavien näkemystä siitä, milloin tuettavalla ei enää ole KRIS:n vertaistuen tarvetta. Kaksi haastatelluista kertoo tuen tarpeen loppuvan silloin, kun tuettava ei enää itse ota yhteyttä. Kahden haastateltavan mukaan tuen tarve loppuu, kun tuettava ei osoita halua muuttaa elämäänsä tai jatkaa päihteiden käyttöä. Kahden haastateltavan mukaan tuen tarve päättyy silloin, kun tuettavan elämän perusasiat ovat kunnossa ja tuettava on päässyt vaikean elämänvaiheen yli. Kahden haastateltavan mukaan KRIS:n tarjoaman tuen tarve voi loppua, mutta päihdeongelmainen tarvitsee kuitenkin aina jonkinlaista tukea päihdeongelmansa hoitoon. Kaksi haastateltavaa kokee vaikeaksi määrittellä tai ei määrittele lainkaan tuen tarpeen päättymistä. Kuusi vertaistukihenkilöä kertoo yhteydenpidon jatkuvan, vaikka KRIS:n tuki päättyy. He kuvaavat tukisuhteen muuttuvan toisinaan ystävyudeksi.

Sit ku se tyyppi lakkaa ottamasta yhteyttä. (...) Emmä tee sitä päätöstä (...) Et se kaveri ite tekee sen. Sen päätöksen. Mut jos se niinku alkaa käyttään, niin kyl mun mielestä tuen tarvetta sillä hetkellä ei juuri enää ole.

Mä en oikeestaan semmosta määrittele lainkaa, ku mä tykkään että kun on päihderiippuvainen, se on loppuelämän kestävä asia, että se on vaan hyvin vähästä kiinni ennen ku se taas muuttuu niinku sairaalloiseksi (...) Ei se pääty. Tai se päättyy sillä, että tää tuettava katkaisee. Ei tää oo mikään projektimuotonen lainkaan, että tää on niinku, tässä on ystäviä ja ystävyys jatkuu niin kauan ku kuolema meidät eroittaa niin sanotusti.

Siitä joskus myös voi tulla ystävyys, ystävyyssuhde, mikä (tukisuhde) menee silloin taas pikkusen pitemmälle, kun tuettava, koska mä en tuettavalle kerro omista ongelmistani. Ystävälle mä voin kertoa.

Sosiaalinen tuki

Kuten teoriaosuudessamme jo mainitsimme, sosiaalisen kuntoutuksen ja tuen käsitteissä on samoja piirteitä. Sosiaalinen tuki kuuluu oleellisena osana sosiaaliseen kun-

toutukseen. Näin ollen sosiaaliseen tukeen ja kuntoutukseen liittyvät tulokset sisältävät osin samoja vastauksia haastatteluista.

Sosiaalisen tuen eri muodot ovat aineellinen, henkinen ja emotionaalinen, tiedollinen sekä arvostustuki¹⁴. Sosiaalista tukea syntyy ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa. Vastaukset olemme jaotelleet eri sosiaalisen tuen muotojen alle. Sosiaalista tukea saa sekä tuettava vertaistukihenkilöltä ja KRIS-yhteisöltä että vertaistukihenkilö muilta KRIS:n jäseniltä.

Haastateltavien vastausten perusteella he antavat tuettavalleen seuraavanlaista **aineellista tukea**. Seitsemän mainitsee auttavansa tuettavaa käytännön asioissa kuten asunnon haussa, vaatteiden ostossa, pankkikortin ja kännykän käytössä sekä ”uuden” valtuutan opiskelussa. Neljä vertaistukihenkilöä korostaa vankilan portille vastaan menemistä. Kaikki vertaistukihenkilöt kertovat olevansa tuettavan tukena, apuna ja pehmentäjänä virastokäynneillä.

(...) menttiin sosiaalityöntekijää tapaamaan ja keskustelemaan ja mä tiesin sen, et kaverilla niinku palaa hihat (...) melkein niinku ittestään välillä. Siihen ei tarte tulitikkukaan ees käyttää, kun ne rojahtaa välillä ja. (...) Mä pistin ihan vaan niinku näin ystävällisesti käden siihen olkapäälle ja sanoin: hei kuule, istu nyt siin ihan rauhas, et tää asia hoidetaan nyt fiksusti (...) se (sosiaalityöntekijä) oli kertonu et oli se hiton hyvä, et sil kaveril oli se tukihenkilö mukana, se ois varmaan tullu pöydälle ja ottanu mua kurkusta kii, et se kävi niin kuumana.

Haastateltavat antavat tuettavalleen **henkistä ja emotionaalista tukea**. Kaikki vertaistukihenkilöt tarjoavat tuettavalleen henkistä tukea kuuntelun ja keskustelun muodossa ja viisi heistä kertoo tämän liittyvän oleellisena osana vankilatapaamisiin. Kaikki haastateltavat ilmaisevat tuettavalle teoilla tai sanoilla halunsa auttaa vertaistuen kautta. Kuusi kokee auttamisen olevan kutsumus tai sydämen asia. Kolme korostaa auttamisen tapahtuvan tuettavan ehdoilla. Neljän haastateltavan kohdalla henkinen tuki näkyy luottamuksena vertaistukisuhteessa. Kolme kertoo rohkaisevansa ja tukevansa tuettavaa päihitteettömyyteen. Kaksi haastateltavaa tähdentää empaattisuutta tukisuhteessa.

¹⁴ Katso sosiaalisen tuen muotojen määrittelyt luvusta 5.2 Sosiaalinen tuki.

Tiedollista tukea vertaistukihenkilöt antavat tuettavalleen eri tavoin. Kaikki tarjoavat tuettavalle vertaistukea. Neljä kertoo antavansa tuettavalle tietoa eri palveluista ja ohjaavansa tuettavaa palveluiden piiriin. Puolet haastateltavista mainitsee antavansa tuettavalle neuvoja selviytymiseen. Kaikki haastateltavat auttavat tuettavaansa arvioimaan ja määrittelemään hänen elämäntilannettaan uudelleen esimerkiksi vertaamalla nykyistä ja entistä elämää, etsimällä vaihtoehtoisia tekemistä päihteiden käyttämiselle, auttamalla ongelmien läpikäymisessä sekä sanomalla suoraan, mikäli tuettavan toiminta on ristiriidassa hänen tavoitteidensa kanssa tai mikäli hänellä ei vielä ole todellista halua elämänmuutokseen.

Eli eihän kaikilla oikeestaan oo minkäänlaista halua eikä motiivia vielä. Mut tota, kyl se silti välillä välillä tekis mieli sanoo et lopetetaan tähän, että lusi ny vielä viistoista vuotta niin mä tuun uudestaan sitte että katoetaan sitte. Ja oon itse asiassa sanonukki näin (...) Ja tota, joskus tehoo ja joskus ovi paukahtaa kiinni ja sitte kaveria ei tosiaankaan näy (...) Mutta sitte saattaa mennä kuukausi, niin se ottaa ite yhteyttä ja jatkeetaan niinku ei mitää.

Arvostustuki ilmenee haastatteluissa positiivisina arvioina tuettavan tekemisistä ja kyvyistä. Kaikki haastateltavat tarjoavat tuettavalleen vertaistukea. Neljä haastateltavaa kertoo kannustavansa tuettavaa. Lisäksi mainitaan tuettavan kanssa hänen onnistumisistaan puhuminen sekä tuettavan hyväksyminen ihmisenä hänen mahdollisesti erilaisesta ajatusmaailmastaan huolimatta. Yksi korostaa tuettavan omia kykyjä tehdä muutos elämässään.

Ja varsinki sitten, jos on niinku ettei nää tuettavaa pitkään aikaan, ni ja sil on menny kaikki hyvin, ni sithän niist puhutaan niistä onnistumisista.

No, sielt tulee, sielt tulee kuitenkin aika aika tota asenteita, joita ei ikäänkuin itse allekirjota. Ja semmosta ja. Pitää hyväksyä kuitenkin itse ihminen silti.

Vapaa-aikaan liittyviä tilanteita, joissa tuettava saa sosiaalista tukea, ovat haastattelujen perusteella esimerkiksi yhdessä oleminen ja tekeminen (harrastukset, kahvilla käynti) sekä KRIS:n toimintaan osallistumista. Tuettavalle uusia sosiaalisia verkostoja syntyy esimerkiksi siten, että hän tutustuu muihin KRIS:n jäseniin tai että vertaistukihenkilö ohjaa tuettavaa itsehoitoryhmiin.

Myös vertaistukihenkilö saa sosiaalista tukea KRIS-yhteisössä. Haastateltavat pitävät tärkeänä KRIS-yhteisöön kuulumista ja KRIS tuo monelle vertaistukihenkilölle sisältöä elämään. Useat haastateltavat kuvaavat KRIS:ä kotinaan ja tuntevat olevansa tässä yhteisössä omiensa joukossa. Positiivinen palaute teoin tai sanoin tuettavilta, muilta vertaistukihenkilöiltä ja yhteistyötahoilta sekä onnistuneet tukiprosessit ovat myös sosiaalisen tuen lähteitä vertaistukihenkilölle. Kaksi haastateltavaa kokee saavansa sosiaalista tukea siitä, että tuntee olevansa tarvittu KRIS:ssä sekä siitä että saa vastuuta KRIS:n toiminnasta. Lisäksi mainitaan tärkeäksi tukitilanteiden purkaminen muille vertaistukihenkilöille, yhteiset harrastukset sekä KRIS:n neljä peruseriaatetta.

Tosi iso merkitys (KRIS:llä vertaistukihenkilölle) siinä mielessä, että tota oon omieni joukossa. Ja mun ei tarvi esittää mitään, mitä esimerkiksi työympäristös, ni eihän nyt voi puhuu siellä sitä kieltä, mitä mä puhun täällä. Et siinä, et se on niinku, se on mulle sellanen koti.

Hyvää (palautetta yhteistyötahoilta). Ei oo kukaa tota noin niin ottanu niska-perse (-otteella) ja heittäny mua ovesta ulos.

Se, seki auttaa jaksamaan kyl, et mä saan noist (KRIS:n) tapahtumista, missä nähdään muita, niinku positiivista palautetta (...)

Sosiokulttuurinen innostaminen

Sosiokulttuurinen innostaminen on haastattelujen perusteella sitä, että tuettavalle annetaan mahdollisuus ja keinoja, joilla häntä kannustetaan muuttamaan elämäntapaansa. Kaiken lähtökohdaksi on kuitenkin tuettavan oma aloite, aktiivisuus, tarpeet ja motivaatio muutokseen. Kaikki haastateltavat kertovat oman esimerkin ja omien kokemusten olevan tärkein työkalu ja motivointikeino vertaistukihenkilötyössä.

Kyl se meidän keino on vaan se, kertoo se ikään ku se oma tarina, miten se minulla meni. Se on aika semmonen kiistämätön sit kuitenkin, ku se näkee mut siinä kuitenkin selvin päin ja usein on nähny vaan huonossa kunnossa. Se vaan, se se on se vertaistuki lyhykäisyydessään.

Puolet haastateltavista tutustuttaa tuettavaa päihteettömään elämään sekä uusiin ystäviin, ympäristöihin ja toimintaan. Yksi korostaa erityisesti tuettavan kiinnostuksen kohteita, joista lähdetään rakentamaan uudenlaista elämänsisältöä. Yksi vertaistukihenkilö kannustaa ja motivoi tuettavaa osallistumaan esimerkiksi itsehoitoryhmiin, mutta odottaa kuitenkin aloitteen tulevan tuettavalta. Kolme mainitsee yhdessä tekemisen ja harrastamisen. KRIS:n toiminnat kuten esimerkiksi illanvietot, jalkapallon

pelaaminen tai makkaranpaisto ovat tuettaville suunnattua sosiokulttuurista innostamista, joiden tarkoitus on saada tuettavat liikkeelle ja osallistumaan.

Kolme vertaistukihenkilöä kertoo, että KRIS:n tuettavien täytyy noudattaa neljää peruseriaatetta, mikäli haluaa kuulua KRIS-yhteisöön ja osallistua sen toimintaan. Kolme vertaistukihenkilöistä tuo haastatteluissaan esille myös sitä, että tuettavasta tulisi muutoksen jälkeen KRIS:n tukihenkilö tai että hän pääsisi toteuttamaan haaveilemiaan asioita.

Sitten kun ne (kuntoutusjaksot) on kaikki päättyny, ni toivottavasti se tulee tähän itte mukaan, niinku tukijaks, tuettavasta tukijaks. (...) siis sil-lai, et se pystyy tekeekki niinku jotain toisten hyväks. Niin, sehän se juttu on. Tai sitten niinku, et jos ei se halua tähän mukaan tulla, ni se on, vuoden parin päästä se on päässy tekee, mistä se on haaveillukki (...)

Kaikki vertaistukihenkilöt ovat sitä mieltä, että tämän kohderyhmän auttamiseksi tarvitaan sekä viranomaisten ja muiden toimijoiden että KRIS:n tekemää työtä. Yksi haastateltavista kuvailee ammattilaisten tekemää työtä sääntöihin ja taloudellisiin resursseihin pohjautuvaksi, jolloin hänen mielestään asiakaslähtöisyys ei välttämättä toteudu. Puolet haastateltavista on sitä mieltä, että ammattilaisten tarjoama apu on enimmäkseen aineellista kuten esimerkiksi raha tai asunto. Toinen puoli näkee ammattilaisten olevan korvaamattomia myös esimerkiksi päihdekuntoutuksessa. Puolet haastateltavista on sitä mieltä, että KRIS:n vertaistuesta ja ammattilaisten tekemästä työstä muodostuu jo nyt tuettavan tarpeita vastaava kokonaisuus. Toinen puoli näkee tämän ihanteena, jota tavoitellaan.

(...) ne (viranomaiset) vois välillä jotain vähän enemmän ottaa ihmisenä, ihminen ihmisenä. Et, mut ku niil on, on ne tietyt säännöt, tai ne pykälät (...) ja raha ratkasee (...)

(...) yks mikä täs on tärkeetä, täs työssä on verkostoituminen. Ja se, et me ei pystytä tekemään kaikkee. Elikkä me keskitymme siihen omaan osaamme ja luotamme, että muut tekevät oman osansa, jolloin kokonaisuus toimii ja tulee tulosta.

Työn haasteet: jaksaminen

Selvitimme haastateltavien jaksamista vertaistukihenkilötyössä. Kartoitimme vertaistukihenkilöiden tuettavien määrää, työn raskautta, keinoja saada työhön voimia, onnis-

tumisten ja epäonnistumisten vaikutuksia työhön, purkumahdollisuuksia sekä odotuksia työtovereilta. Tulosten selkiyttämiseksi olemme lihavoineet nämä aiheet tekstistä.

Tuettavia haastateltavilla on 2 – 20. Osa tuettavista on vankilassa ja osa siviilissä. Vertaistukihenkilöt **arvioivat työnsä raskautta asteikolla yhdestä viiteen** (1 tarkoittaa kevyttä ja 5 erittäin raskasta). Vastaukset ovat vaihtelevia. Puolet arvioi työn raskauden olevan kolme tai neljä. Kevyeksi työnsä arvioi yksi henkilö ja erittäin raskaaksi yksi. Kahden mukaan työn raskaus vaihtelee ja he kertovat sen riippuvan päivästä, omasta kunnosta sekä itsehoidosta. Kolme vertaistukihenkilöä perustelee vastaustaan sillä, että työ on henkisesti raskasta. Kaksi arvioi työnsä raskaaksi, koska vapaaehtoisuutta tehdään vuorokauden ympäri. Työ arvioidaan raskaaksi myös sen takia, että se vaatii sitoutumista, keskittymistä ja siinä ollaan ongelmaisten ihmisten kanssa tekemisissä. Yhden mukaan työn raskauteen vaikuttaa se, että hänellä on liikaa tuettavia. Yksi kertoo toisinaan pelkäävänsä tuettavia, koska hän tietää, mihin he pystyvät. Kevyeksi työn arvioivat perustelevat vastauksensa sillä, että vertaistukihenkilötyö on heille elämäntapa.

Kyllä se käy oman voinnin päälle, itse asiassa aika paljon, jos niinku jakaa itestään. Ei tää mitään kevyttä oo ja sit just, et liikkuu tai et täs kuitenki ollaan semmosten tyyppien kanssa tekemisissä, joita puolta pelkään. Koska mä oon ite ollu sielä, mä tiedän mihin käyttävä ihminen ja semmonen manipuloiva ihminen kykenee jotenki.

Haastateltavilla on **erilaisia keinoja saada voimia työhön**. Kaikkien mielestä onnistumiset auttavat jaksamaan. Kolme kertoo, että auttaminen antaa itsellekin voimia. Yhden mukaan hänen työnsä on mielekästä ja hänellä on vapaus valita päivänsä sisältö. Vertaistukihenkilötyössä auttaa jaksamaan myös positiivinen palaute sekä se, että kokee työn omakseen ja että siitä saa enemmän kuin itse antaa. Yksi kertoo olleensa rakentamassa yhtä paikallisyhdistystä alusta asti ja saavansa voimia siitä. Yhden mukaan työssä jaksaminen ja oma kuntoutuminen vaikuttavat toisiinsa. Yksi kertoo luottavansa siihen, että saa paikallisyhdistykseensä lisää vertaistukihenkilöitä jakamaan työmäärää.

Kysyimme vertaistukihenkilöiltä, **miten onnistumiset ja epäonnistumiset tukisuhteessa vaikuttavat heihin itseensä**. Seitsemän haastateltavista kertoo, että onnistumiset tukisuhteessa motivoivat. Yksi on sitä mieltä, että onnistumisia on mukava muistella. Puolet haastateltavista sanoo, että epäonnistumiset on pakko hyväksyä osana

työtä. Kolmen mielestä epäonnistumiset tukisuhteessa eivät tunnu hyvältä tai tuntuvat raskaalta. Näistä kaksi lisäksi kertoo, että lopullinen vastuu tukiprosessissa on kuitenkin tuettavalla. Kahden mielestä epäonnistumiset eivät vaikuta heihin itseensä ja heidän työhönsä. Toisen mielestä myöskään onnistumiset eivät vaikuta, koska työstä ei olla tulostavasti. Yhden mukaan epäonnistumiset motivoivat yrittämään seuraavalla kerralla enemmän.

Mä jatkan kuitenkin sitä. Et ku sen tietää ite, et en mäkään ekalla kertaa niinkun lähteny heti täysillä mukaan, ja mä kävin, kuitenkin menin takasin sinne, moneen kertaan ennenku niinku onnistu.

No ei sillä lailla (epäonnistumiset tai onnistumiset vaikuta). Mä oon ollu niin kauan mukana tos kuitenkin, että ei olla tulostavasti.

Selvitimme haastateltavilta, **miten he purkavat tukisuhteista itselleen esiin nousseita tunteita tai asioita**. Viisi haastateltavaa kertoo purkavansa toisille vertaistukihenkilöille. Kolme miettii asioita myös itsekseen esimerkiksi menemällä luontoon. Lisäksi purkamisväylyksi haastateltavat mainitsevat KRIS:n yhteiset tilaisuudet, työnohjauksen, harrastukset sekä itsehoitoryhmät.

Toisten vertaistukihenkilöiden tuki KRIS:ssä on oman jaksamisen kannalta tärkeää. Kysyimme vertaistukihenkilöiltä, **mitä he odottavat työtovereiltaan vertaisina**. Puolet pitää tärkeänä mahdollisuutta ottaa yhteyttä muihin vertaistukihenkilöihin ja puhua toisille kaikesta. Kolme pitää tärkeänä muiden vertaistukihenkilöiden rehellisyyttä ja kolme muuta odottaa, että kaikki noudattavat KRIS:n neljää perusperiaatetta. Kaksi haastateltavaa odottaa muilta avoimuutta ja ystävyyttä. Yksi pitää tärkeänä yhteistyötä vertaistukihenkilöiden kesken, toinen sitä, että jokainen tekee oman osuutensa ja kolmas kokee tärkeäksi osallistumismahdollisuudet KRIS:n eri toimintoihin. Lisäksi odotetaan kokemusten vaihtoa ja samanlaista suhtautumista tuettaviin kuin itsellä. Yksi kokee tärkeänä, että muutkin vertaistukihenkilöt antavat eteenpäin apua, jota ovat itse saaneet.

Ystävyyttä, toveruutta, sitä me ollaan, ja rinnalla kulkemista (...) et nekin (toiset vertaistukihenkilöt) tekee oman osuutensa, jokainen tekee oman osuutensa. Ja sitten niinku et me tuetaan niinku illallakin toisiimme. (...) Ja sitten se, että pystyy luottaa ja uskoo niinkun niihin toisiinkin (...) Ni on se vaa se usko, luottamus, rakkaus, toivo sen kaiken sisällä.

Työn haasteet: rajaaminen

Jaksaminen ja rajaaminen vapaaehtoistyössä vaikuttavat toisiinsa. Selvitimme vertaistukihenkilöiltä sitä, miten he rajaavat tukisuhdetta. Erityisesti painotimme työn ja vapaa-ajan erottamista sekä sitä, minkälaista etäisyyttä vertaistukihenkilö pitää tuettaviinsa.

Viisi haastateltavista kokee auttamisen ja KRIS:n olevan heille elämäntapa ja tämän vuoksi vertaistukihenkilötyökin on heille **vapaa-aikaa**. Kaksi haastateltavaa kertoo, että heillä on epäsäännöllinen työaika ja puolet haastateltavista on työvalmiudessa vuorokauden ympäri päivystyspuhelimien vuoksi. Yhden haastateltavan mielestä vapaa-aikaa jää liian vähän ja kolmen mielestä työaikojen tulisi olla rajatummalla. Yhdellä on kuitenkin mahdollisuus pitää ylitöitä vapaina. Kaksi vertaistukihenkilöistä viettää myös omaa vapaa-aikaansa ja harrastaa tuettavien kanssa. Yksi haastateltava kertoo, että hänelle jää omaa vapaa-aikaa.

Tää on kaikki mun omaa aikaa etten oo sillee virallisesti kiinni tässä. Että emmä miellä sitä niin et ei niitä niinku ei työtunteja ei tuu laskettua ite sitä panostaan, et ei ei. Mulla tää on muutaki ku vapaaehtoistyötä.

Niin, no ei sitä välillä oikein aina erotakkaa. Mä elän samaa elämää tavallaan sekä töissä et kotona. Kuitenki joka tapauksessa mun elämä on sitä niinku sitä selvin päin oloa (...)

Kysyimme haastateltavilta, **minkälainen suhde heillä on tuettaviinsa ja millaisena pitää etäisyyden heihin**. Kaksi vertaistukihenkilöä on sitä mieltä, että heillä täytyy säilyä tukisuhteesta erillään oleva oma elämä. Yksi haastateltavista kertoo olevansa joidenkin tuettaviensa kanssa päivittäin yhteyksissä. Kolme ei vie tuettavia kotiinsa ja yksi vie joskus. Kolme haastateltavaa ei kerro tuettavilleen omaa kotiosoitettaan, kaksi ei anna omaa henkilökohtaista puhelinnumeroaan ja yksi pitää perheasiat ominaan. Puolet haastateltavista kertoo, että joistain tuettavista voi tulla ystäviä. Kolme ei ota tuettavia ystävikseen. Yhden mukaan suhdetta tuettaviin voi pitää melkein kaveruutena. Hän kuitenkin pyrkii pitämään suhteen rajattuna. Yksi haastateltava rajaa tukisuhdetta siten, ettei se muutu riippuvuussuhteeksi. Kolmen haastateltavan mukaan tuettavalle voi kertoa kaiken. Yhden mielestä KRIS:n peruseriaatteet auttavat luomaan rajat tukisuhteelle. Kaksi vertaistukihenkilöä pitää tärkeänä tukisuhteessa molempinpuolista etäisyyttä; myöskään tuettavan ei tarvitse kertoa kaikkea elämästään.

Mut mä en oo nyt ensimmäistäkää tuettavaa vieny tonne mun uuteen asuntoon enkä ajatellu viedäkkää. Et vanhaan mä vein niinku ja näytin, missä asun ja skitsoilin, et jos ne lähti kentälle, niinku et o-ou niinku et ne tietää missä mä asun ja. (...) Semmosena, että mä oon tukihenkilö ja se on tuettava niinku et tehään se selväksi se juttu, mikä se on. Et en mä oo sitä mihinkää saunaan heti ensimmäisenä kutsumassa ja.

Et jonkunlainen etäisyys on mutta että. Se nyt on meille kuuluva ja se on tuettaville kuuluva. Emmäkään niitten tuota kiikareilla seuraa niitä, että mitä tekevät et niin edelleen.

Se (luottamus tukisuhteessa) kasvaa ajan mittaan. Alussa se on aika epäily. Mut sitten tota noin, ajan mittaan jos se pysyy ja jatkuu, nin tota noin, niistä tulee aika sillai läheisiä öö ystävyyskiä, just näin, ystäviä.

Lisäksi haasteltavat mainitsevat vapaa-aikaan ja etäisyyteen liittyen sen, että voi pitää lomaa, jos vertaistukihenkilötyö ahdistaa. Kaksi haastateltavaa sulkee päivystyspuhelimen, jos kokee olevansa liian väsynyt vastatakseen siihen. Yksi ohjaa tuettavan toiselle vertaistukihenkilölle, jos omat voimat ovat vähissä. Yksi vertaistukihenkilö pitää rajaamiseen liittyen itsehoitoa todella tärkeänä.

Mut jos niinku siltä rupee tuntuu ja ahistaa niinkun, ni mä pidän viikon loman tai muutaman päivän loman ja teen jotain aivan muuta. Sitte ku mä tuun takasin, taas pystyy, täytyy ladata niitä pattereita.

Kokemus omasta työstä ja sen merkityksestä

Selvitimme temahaastatteluissa vertaistukihenkilöiden kokemuksia työstään ja sen merkityksestä. Kysyimme heidän tekemänsä työn merkityksestä heille itselleen, tuettavalle, paikallisyhdistyksille ja yhteiskunnalle. Kartoitimme heidän näkemystään työn tavoitteista, vertaistukihenkilön ominaisuuksista ja taidoista sekä heidän omista vahvuuksistaan vertaistukihenkilönä. Haastatteluissa käsitelimme myös onnistunutta tukiprosessia sekä vertaistukihenkilöiden saamaa palautetta.

Kysyimme vertaistukihenkilöiltä, **kuinka tärkeänä he pitävät KRIS:n toimintaa**. Kaikki pitävät sitä erityisen tärkeänä. Kaksi perusteli vastaustaan sillä, että toiminnalle on kysyntää ja tarvetta. Kaksi korosti vertaistuen ainutlaatuisuutta tälle kohderyhmälle. Yksi haastateltavista piti tärkeänä sitä, että on porukka, johon kuulua.

Joo, eipähän eipähän sielä vankilassa edelleenkää, vaikka sielä on KRIS:ki niin hirveetä tunkua oo, oo. Että hirveen vähän vangeista kukaan välittää. Lähinnä on edelleenki vaan uskonnolliset liikkeet sielä (...)

Selvitimme vertaistukihenkilöiden näkemystä heidän **oman työnsä tavoitteista**. Kahden haastateltavan mielestä työn tavoitteena on muiden auttaminen oman esimerkin kautta. Kahden mielestä tavoitteena on tukea rikoksettomaan ja päihteettömään elämään. Tähän liittyen mainitaan tuettavan oppiminen omista virheistään, vastuunottaminen elämästä ja tekemisistä sekä oman tilanteen näkeminen sellaisena kuin se todellisuudessa on. Kolme haastateltavaa liittyy tavoitteisiin myös oman elämänlaatunsa ylläpitämisen esimerkiksi päihteettömyyden vahvistamisen ja päivien täyttämisen mielekkäällä tekemisellä.

Kysyimme haastateltavilta, **millaisia ominaisuuksia ja taitoja KRIS:n vertaistukihenkilöllä tulisi olla**. Puolet haastateltavista korostaa sitä, että vertaistukihenkilön täytyy uskaltaa sanoa, ettei tiedä kaikkea. Kolme kertaa mainitaan rehellisyys, motivoituneisuus, maltti ja rauhallisuus. Kaksi haastateltavaa mainitsee pitkäjänteisyyden sekä kuuntelutaidot tärkeiksi vertaistukihenkilön ominaisuuksiksi. Lisäksi haastateltavat kertovat hyviksi ominaisuuksiksi suvaitsevaisuuden, suorapuheisuuden, sosiaalisuuden, avoimen mielen, myötäelämisen sekä henkisen vahvuuden. Vertaistukihenkilöt mainitsevat myös normaalin tervejärkisyyden, erilaiset persoonat, toimimisen tuettavan ehdoilla, kyvyn rajata tukisuhdetta sekä sen, että vertaistukihenkilö tietää, mistä puhuu. Haastattelujen mukaan vertaistukihenkilö ei saa olla itsekeskeinen eikä yrittää liikaa.

Omiksi vahvuuksikseen neljä vertaistukihenkilöä mainitsee omat kokemukset. Kaksi kertaa mainitaan sosiaalisuus, rehellisyys sekä kuuntelu- ja keskustelutaidot. Lisäksi omina vahvuuksina haastateltavat pitävät suorapuheisuutta, periksiantamattomuutta, luotettavuutta, avoimuutta, oppimisen halua, itsetietoisuutta, empaattisuutta sekä rohkeutta kokeilla ja ottaa riskejä. Ominia vahvuuksina nähdään myös se, ettei vertaistukihenkilö ota henkilökohtaisesti tuettavan ongelmia ja se, että tuettava pystyy samaisumaan vertaistukihenkilöön.

Pyysimme haastateltavia kuvailemaan **onnistunutta tukiprosessia**. Kaikkien mielestä onnistunut tukiprosessi tarkoittaa sitä, että tuettava haluaa elää ilman päihteitä ja rikoksia. Kaksi haastateltavaa kertoo onnistumisen tarkoittavan sitä, että tuettava voi toteuttaa itseään. Lisäksi onnistumisiksi mainitaan se, että tuettava saavuttaa elämäntahollista, tekee jotain muiden hyväksi, pystyy olemaan selvin päin tilanteissa, joissa

on aiemmin käyttänyt päihteitä sekä käy itsehoitoryhmissä. Yksi haastateltava mainitsee onnistumiseksi tukiprosessissa myös sen, että lasten huostaanotto on purettu. Kolme haastateltavaa kuvailee sitä, mitä on tapahtunut, jos tukiprosessi on onnistunut. Yksi mainitsee henkisen pohjan löytymisen. Kahden mukaan tuettava on lopettanut päihteiden käytön jo vankilassa ja hänellä on valmis suunnitelma siviilielämää varten. Yhden mukaan tuettavan on pysyttävä tässä suunnitelmassa ja käytävä jonkinlainen päihdekuntoutus.

Selvitimme haastateltavien kokemusta siitä, **minkälainen merkitys KRIS:n vertaistukihenkilötyöllä on heille itselleen ja mitä he itse siitä saavat**. Kuuden kohdalla vertaistukihenkilönä toimiminen vahvistaa omaa toipumista. Neljälle haastateltavalle vertaistukihenkilötyö tuo sisältöä elämään. Kolme kertoo, että työstä tulee hyvä olo, koska he tuntevat tekevänsä oikein ja sitä, mitä heidän kuuluukin tehdä. Kolme kokee saavansa arvostusta, arvostavansa itseään ja omaa elämäänsä vertaistukihenkilötyön kautta. Kaksi kertaa mainitaan, että vertaistukihenkilötyöstä saa hyvänolontunteen, voimia ja henkistä pääomaa. Kaksi kokee palkitsevana sen, että pystyy auttamaan. Kaksi kertoo työn olevan heille elämäntapa. Lisäksi mainitaan uusien ihmisten tapaminen, vastuun saaminen, nykyisen elämän mahdollistuminen työn kautta ja omiensa joukossa oleminen.

Antaa päivään sisältöä, elämään antaa sisältöä, antaa vastuuta, sitä kai se on.

Tää on tapa pitää mut itse, oma pää kasassa. Eikä tuu mieleenkään niinku, kattoo kun tekee tätä, ni ei tuu mieleenkään, et haluunpa mennä takasi vankilaan.

Se pitää mut kuitenkin puhtaana, mahollistaa ton nykysen elämän (...) mun periaatteet ja niinkun ne, et mä ylläpidän niinku niitä, niitä ja mun elämä on sen laatusa ku on niin. Jos ei tätä olis ni ei se kauaa pysyis sellasena. Nii mä uskon ainaki.

Kysyimme vertaistukihenkilöiden näkemystä siitä, **minkälainen merkitys heidän tekemällään työllä on tuettaville**. Yhden mukaan työn merkitys on suuri, jos tuettava kokee, että juuri KRIS on häntä auttanut. Kaksi haastateltavaa kertoo, että he ovat tuettavan muutoksen mahdollistajia. Kahden mielestä vertaistukihenkilö on se, johon tuettava voi luottaa ja jolle hän voi purkaa asioitaan. Haastateltavat mainitsevat myös antavansa toivoa tuettavalle, kannustavansa tuettavaa, rinnalla kulkemisen ja ystävänä olon. Yksi ei osannut vastata kysymykseen.

No sillä on suuri merkitys, koska tuettava, tuettavana pitää olla kuitenkin sen verran kaukanen ihminen että, että kun lähimmilleen ei voi purkaa kaikkia. Että se on niinkun tuttu, vieras-tuttu-vieras -suhde.

Selvitimme **vertaistukihenkilön oman työn merkitystä paikallisyhdistykselleen ja koko KRIS -organisaatiolle**. Kolme haastateltavaa kertoo oman työnsä olevan yksi osa kokonaisuudesta. Eräs haastateltava kertoo työpanoksensa olevan tärkeä, koska ilman sitä yhtä paikallisyhdistystä ei välttämättä olisi olemassa. Yksi kertoo tuoneensa omalle paikallisyhdistykselleen erityistaitojaan. Yhden mielestä hän on omalla työllään vienyt omaa paikallisyhdistystään eteenpäin. Yksi korostaa sitä, että oma toiminta (esimerkiksi päihdeidenkäyttö) saattaa vaikuttaa koko KRIS:n maineeseen. Kaksi haastateltavaa ei osaa arvioida oman työnsä merkitystä.

Ja sit mä ymmärrän sen, et jos mä sekoilen jotain tai hölmöilen, et miten se vaikuttaa ihan koko KRIS:in. Siis niinku Suomenmaassa ja sen maineeseen, niin jotenki. Se on aika semmonen juttu, mitä mä peilaan omassa elämässäni jotenki, et mitä mä voin tehdä ilman et se haittaa KRIS:ä. Niin mä tiedän, mikä on mulleki hyväks aika pitkälti.

Kysyimme vertaistukihenkilöiltä heidän näkemystään siitä, **minkälainen merkitys heidän tekemällään työllä on yhteiskunnalle**. Viiden mukaan valtio säästää, kun vankiluku sekä mielenterveys- ja päihdeongelmat pienenevät. Kaksi korostaa inhimillisen kärsimyksen vähenevän esimerkiksi rikosten uhrien tai tuettavien läheisten osalta. Kahden mukaan KRIS tuo yhteiskuntaan uudenlaista toimintaa vertaistuen saralla. Yksi haastateltava on sitä mieltä, että hänen tekemällään työllä on merkitystä ainoastaan yksittäisille ihmisille, eikä niinkään koko yhteiskunnalle. Yksi haastateltava pitää KRIS:ä organisaationa korvaamattomana. Yksi haastateltava kertoo hyvittävänsä yhteiskunnalle omia tekojaan. Hän on myös sitä mieltä, että yhteiskuntakin näkee KRIS:n työn merkityksen, koska yhteiskunta tukee KRIS:n toimintaa.

Ehkä mä myös hyvitan yhteiskunnalle omia pahoja tekemisiäni tän kautta tavallaan. (...) yks osa sitä myöski, et pystyn antaan yhteiskunnalle jotai takasi. Ja siihenhän tää KRIS:n nimiki perustuu niinku rikollisten rehvanssi yhteiskunnalle.

Kysyimme haastateltavilta, **minkälaista palautetta he saavat tuettavilta**. Puolet kertoo, ettei saa tuettavilta palautetta. Heistä yhden mukaan mahdollinen palaute tuettavilta näkyy teoissa. Kolme haastateltavaa kertoo saavansa tuettavilta positiivista pa-

lautetta. Kaksi heistä kertoo saavansa negatiivista palautetta vain silloin, kun tuettavan päihteiden käyttö jatkuu. Yksi vertaistukihenkilö kertoo positiivisen palautteen näkyvän tuettavan selviytymisprosessina.

Se on aika vaihdaista siis sillai, et tuettavat ni ne on tota noin kuitenkin niin alkutekijöissä, siis sillai niinku et, oman ittensä kans ja omien asiointen, tunteitten julkituomisessa. Ja miespuoliset on vielä niinku, ne ei pahemmin niinku puhu mistään. Mut ne sitten teot, tekojen kautta niinkun, tulee ilmi niinku sitte.

(...) sit välil mä oon maailman paras ihminen (tuettavan mielestä) (...) Sitte tuettavilta jos esimerkiksi tapahtuu retkah, retkahtamisii. Ja sit mä sanon, et älä soita tänne ennenku oot selvin päin. Ni sit mä oon tietysti vittupää mutta.

Selvitimme haastateltavilta, minkälaista **palautetta he saavat muilta vertaistukihenkilöiltä**. Viiden haastateltavan mukaan palautetta ei saa automaattisesti. Kaksi heistä ei ole saanut palautetta lainkaan. Kaksi kertoo, että palautetta täytyy pyytää. Yhden mukaan palautetta kuitenkin yritetään antaa. Yhden mukaan palautetta saa toisten vertaistukihenkilöiden kanssa keskustellessa. Yksi kertoo saavansa positiivista ja kaksi kertoo saavansa sekä positiivista että negatiivista palautetta muilta vertaistukihenkilöiltä.

Ehkä tääl ei hirveesti henkilökohtasii semmosia niinku hyviä palautteita anneta, mä en tiedä. Me ollaan kyllä vähän juroja niitten kanssa jotenki. Mut tota niin. Niin, no sanotaan näin, et mä oon ihan riittävästi saanu (palautetta) et mä oon tuntenu oloni semmoseksi, et must tykätään ja välitetään ja näin päin pois.

Palautteen antaminen ja sen vastaanottaminen on helvetin vaikeeta.

8.2 Kehittäminen

Kehittämisosiomme koostuu pääosin täsmäryhmähaastattelun tuloksista, jotka jaotimme kuuteen eri teemaan. Teemat ovat säännöt, organisaatio, toimitilat ja rahoitus; vertaistukihenkilötoiminta; paikallisyhdistysten toiminta; eettisyys; yhteistyö ja KRIS:n näkyvyys sekä erityiset kehittämishaasteet. Käytämme teemoja myös väliotsikoina tulosten lukemisen helpottamiseksi. Samasta syystä lihavoimme tekstistä varsinaiset kehitysajat. Tulosten tukemiseksi käytämme suoria lainauksia täsmäryhmä-

haastattelusta. Kerromme tuloksista siten, miten keskustelu täsmäryhmähaastattelutilanteessa eteni. Anonymiteetin säilyttämiseksi emme nimeä ryhmän jäseniä.

Selvitimme myös puolistrukturoiduissa teemahaastatteluissa vertaistukihenkilöiden näkökulmaa KRIS:n kehittämiseen. Nämä tulokset esittelemme täsmäryhmähaastattelun tulosten jälkeen kappaleessa Kehittäminen vertaistukihenkilöiden näkökulmasta.

Säännöt, organisaatio, toimitilat ja rahoitus

Kaikilla paikallisyhdistyksillä perusta säännöille on sama eli KRIS:n neljä peruseriaa. Jokainen paikallisyhdistys luo kuitenkin omat tarkentavat sääntönsä koskien esimerkiksi taloutta tai toimintaohjelmia.

Kunkin paikallisyhdistyksen **toimitiloihin** tarvitaan **vakaa rahoitus**, jota osaltaan Keskusliitto tulee yhdistyksille tarjoamaan. **Yhteistyökumppaneita hankkimalla** ja heidän avustuksella voidaan myös kustantaa osa toimitilojen kustannuksista. Kunkin paikallisyhdistyksen tuottama toiminta tulee lähteä vankien tarpeista ja näiden toimintojen mukaan tulisi myös suunnitella toimitilat. Toimitilat myös takaavat paikallisyhdistyksen toiminnan ja näin ollen on mahdollista tarjota tuettaville vaihtoehtoja.

Isommat toimitilat mahdollistavat myös toiminnan laajenemisen.

Vertaistukihenkilötoiminta

Vertaistukihenkilötoiminnan kehittämisen osalta ryhmähaastattelusta nousee esiin tarve järjestää **purkutilaisuuksia** etenkin pienten paikallisyhdistysten vertaistukihenkilöille.

Et mää kans kaipaisin semmosta ihmistä, jonka kanssa mulla niinku henkilökemiat toimii ja kellekkä minä voisin luottaa ja kellekkä mää voisin millonka vaan mulla on semmonen olo, että nyt mä en yksin jaksa tätä tehdä, että ja voisin soittaa ja purkaa ja kysyy. (...) Ei jaksa, jos ei voi purkaa mihinkään.

Kehitysehdotuksena tähän mainitaan **kiertävien neuvonantajien** avulla järjestettävä työnohjaus. Vertaistukihenkilöille on tarpeen järjestää lisää **koulutusta** liittyen esimerkiksi päihdetyön osaamiseen, vertaistukisuhteen rajaamiseen ja itsensä suojaamiseen. Kouluttautumisen pohjalta nousee keskustelua myös siitä, kuinka ammatillisuus ja vertaistuki saadaan pidettyä erillään. Paikallisyhdistyksillä tulisi olla selkeä toiminta-

tamalli siitä, mitkä asiat ovat vapaaehtoisuuteen pohjautuvaa vertaistukityötä, ja siitä, missä toiminnoissa tarvitaan ammattitaitoa.

(...) kyllähän tää kehittyy tää toiminta kuitenkin koko ajan siihen suuntaan, et saatas palkkauksia ja tällasia, ni sillohan se muuttuu se tavaltaan se koko idea. Se ei oo enää vapaaehtoistyötä (...)

(...) se KRIS:n työ, mitä me tehdään, se vankilatyö ja kaikki nää, ni ne on sitä vapaaehtostyötä. Se on sitä vertaistukityötä. Mut et sit meillä on niitä tiettyjä öö elementtejä, koulutuksellisia osioita, mitä me tehdään yhteistyökumppaneiden kanssa ja asiakkaiden kanssa, ni ne on sitte taas selkeesti, että siihen nivotaan sen vertaistuen lisäksi sit se oma ammattitaito ja käytetään niitä siinä rinnakkain. Mut et vankilatyö on aina vapaaehtoistyötä.

Pienten yhdistysten osalta toivotaan, että KRIS-Suomen Keskusliitto ry järjestäisi vertaistukihenkilöille **keskustelumahdollisuuden**. Toivotaan, että Keskusliitossa olisi yksi tai useampi henkilö, jolle voisi soittaa ja purkaa oman paikallisyhdistyksen toimintaan liittyvät mieltä painavat asiat rikkomatta vaitiolovelvollisuutta. Tähän liittyen Keskusliitossa kartoitetaan niitä henkilöitä, joilla on tietyt osaamisalueet ja joihin vertaistukihenkilöt ja tuettavat voivat ottaa yhteyttä. Keskusliitossa kehitetään myös **talous- ja hallinnon neuvontaa** paikallisyhdistyksille.

Keskustelua käydään siitä, kuinka uusia vertaistukihenkilöitä saadaan mukaan toimintaan. Luonnollinen väylä tähän on se, että tuettavasta tulee tukija. Keinona on myös tuettavan **sitouttaminen** KRIS:n toimintaan. Toimitilat ovat tämänkin vuoksi erityisen tärkeitä, jotta KRIS:llä on **tarjota toimintaa** ja sitä kautta todellisia vaihtoehtoja vanhalle elämäntavalle.

Tuki, tukihenkilöt, ne tulee sitä mukaa, ku tulee porukkaa, porukkaa KRIS:in ja. Sit ku niillä on sitä omaa toipumista on, on siinä jonku veran, nin autettavasta tulee auttaja. (...) se on niinku semmonen automaattinen systeemi.

Paikallisyhdistysten toiminta

Paikallisyhdistysten toimintaa käsitellessämme pyysimme kehitysideoita erityisesti yhdistysten omaan toimintaan, yhdistysten välisen yhteisöllisyyden vahvistamiseen sekä niiden väliseen työnjakoon. Paikallisyhdistysten oman toiminnan kehittämisessä **uusien ihmisten mukana tulee myös uusia kehittämisideoita**. Toisaalta paikallisyhdistyksen jäsenmäärän lisääntyessä syntyy myös tarve lisätä toimintamuotoja. Yhdis-

tyksen tulisikin kehittää toimintamuotojaan jäsenten kiinnostuksen ja tarpeen mukaan. Paikallisyhdistyksen **omien toimintamuotojen kehittymisen myötä myös yhteistyötahojen kiinnostus toimintaa kohtaan lisääntyy**. Tätä kautta on mahdollista lähteä luomaan toimintaa, joka vastaa sekä KRIS:n että yhteistyökumppaneiden tarpeisiin.

Yhteisöllisyyttä paikallisyhdistysten ja niiden jäsenten kesken voidaan vahvistaa **lisäämällä yhteisiä tapahtumia**. Kaikki KRIS:n jäsenet ovat keskenään samanarvoisia ja kuuluvat samaan yhteisöön. Yhteisöllisyyttä voidaan lisätä **hyväksymällä jokaisen persoonallinen tapa tehdä työtään ja vahvistamalla jokaisen omia osaamisalueita**.

(...) et mie niinku tunnen sen, tän koko KRIS-liikkeen niinku sellasena yhtenä isona perheenä. Et siitä mie oon aina puhunukkii, että just nää tälläset, niinkun tääkin viikonloppu (KRIS:n kesäpäivät), ni nää niinku yhdistää, yhdistää meitä ja siin niinku näkee sen, et hei, että me ajetaan samaa asiaa.

Ja silti toisaalta hyväksytään se, että keinoja siihen päämäärän saavuttamiseksi ni on erilaisia että. Okei, et et jokainen niinku tekee sil omalla tavallaan ja ja, pyritään niinku vahvistaa niitä, niitä jokasen niinkun niitä omia osaamisalueita ja ja niinku viedä niitä niinku eteenpäin.

Kehittämiseksi yhteisöllisyyden vahvistamiseen nousee myös niin sanotut **vaihto-ohjelmat**, joissa eri yhdistysten jäsenet tutustuvat toisten paikallisyhdistysten arkeen ja jakavat sekä saavat neuvoja. Yhteisöllisyyttä tulee vahvistaa myös kansainvälisesti esimerkiksi **pitämällä yhteyttä Ruotsin KRIS-yhdistyksiin** ja vaihtamalla vinkkejä hyvistä toimintamalleista.

Yleisestikin **jaetaan vinkkejä** paikallisyhdistysten kesken siitä, mikä toimii ja mikä ei. Jotta pienet ja aloittelevat paikallisyhdistykset saisivat uusia yhteistyökumppaneita ja tätä kautta toimintansa käyntiin, haastattelussa ideoidaan keinoksi niin sanotut **täsmäiskut**. Tällöin useiden eri paikallisyhdistysten edustajat kokoontuvat kyseiselle paikkakunnalle ja esittelevät yhdessä koko KRIS:n ja eri paikallisyhdistysten toimintaa ja yhteistyökumppaneita potentiaalisille yhteistyötahoille. Keskustelussa käy ilmi, että on vakuuttavampaa ”myydä” toimintaansa porukalla kuin että sitä markkinoisi yhteistyötahoille yksin.

(...) se on eri, ihan eri, vaikuttavaa ku yksistään menee, että ”no moro, et mä oon KRIS-Pori.” Niiku et, ”Aijaa. No hei mut onks sulla toimitilat

missä?” ”Noo, tosson, mutsin yläkerrassa.” Tai niinkun näin että. Aika, ei kovin vakuuttavaa.

KRIS-yhdistykset ovat sopineet keskenään työnjaosta vankilatyön suhteen. Kullakin paikallisyhdistyksellä on vastuu vankilatyöstä omalla alueellaan. Näiden alueiden ulkopuolelle jää kuitenkin esimerkiksi Vaasan ja Oulun seudun vankilat. Eli erityisesti näille alueille tarvittaisiin **uusia KRIS-paikallisyhdistyksiä**.

Eettisyys

Mitä enemmän KRIS:n ja paikallisyhdistysten toiminta kehittyy, sitä useammin joudutaan kohtaamaan eettisesti vaikeita tilanteita. KRIS:n täytyy pitää arvomaailma ja moraalit korkealaatuisina suhteessa yhteistyökumppaneihin, viranomaisiin ja tuettaviin. Korkealaatuista moraalit ja arvomaailmaa voidaan pitää yllä säännöllisesti käytävillä **arvokeskusteluilla**, joissa käydään läpi esimerkiksi tuettavien kohtelua. Erityisesti aloittelevissa yhdistyksissä on käytävä keskustelua siitä, **mitä, miten ja miksi tehdään**. Tuettavia pyritään kuulemaan ja heidän kriittiseen palautteeseensa reagoimaan herkästi.

Ryhmän jäsenet ovat tietoisia yhteistyötahojen ennakkoluuloista, joita KRIS:n jäsenien taustat aiheuttavat. Ennakkoluulojen poistamiseksi ja luottamuksen rakentamiseksi tarvitaan **pitkäjännitteistä yhdistysten toiminnan kehittämistä sekä säännöllistä yhteydenpitoa yhteistyökumppaneihin**.

Et niinku ajattelee, et miten tämmönen yhdistys ylipäätänsä että, vittu entiset roistot perustanu yhdistyksen nii lähde ny luottaan tähän porukkaan. Ni en minä ainakaan, jos mä oisin tavallinen ihminen, ni aivan heti. Kyl mä kattosin sen mielellää sen kolme vuotta ja ja tota pyytäisin koko ajan prosyyriä ja ja niinku et mitäs te ootte tehny ja ja selvittäisin siitä, että mites noi on hoitanu tän raha-asiat ja näin, ennen ku alkais, niinku uskaltais lähtee kunnolla luottaa. (...) Mut että se vaatii ninku hirveen pitkäjänteistä rakentamista ja säännöllist yhteydenpitoa (...)

Luotettavuus nostetaan haastattelussa KRIS:n nopean kasvun keskeiseksi tekijäksi. Mitä enemmän henkilölle kertyy päihteettömiä vuosia, sitä luonnollisemmin rehellisyys näkyy hänen teoissaan ja puheissaan. Tätä kautta myös eettiset arvot vahvistuvat.

No sehän kehittyi sitä mukaa, kun mitä pitemmälle menee, ni selviä vuosia, ni se tulee niinku itestään tässä KRIS-toiminnassa. Se, mie nään sen sillee, että se niinku itestään kehittyi sielä kun on, on samankaltasten

*ihmisten kanssa oot tekemisissä ja nää ketkä on ollu jo pitempään kuivil-
la ja mukana yhteiskunnassa, ni se tulee, se rehellisyys nousee, nousee
väkisikkii esille. Ja kaikki ku on niinku saman aatteen alla olevia ihmi-
siä. Ni jos sielä rupee joku niinku horjumaan ni kyl siihe heti, heti niinku
puututaa.*

Yhteistyö ja KRIS:n tunnettavuus

Muiden toimijoiden kanssa tehtävän yhteistyön kehittämiseksi ryhmähaastattelussa ideoidaan **täsmäiskut** sekä **yhteiset toiminnot**¹⁵. Myös yhteistyökumppaneilta otetaan vastaan ehdotuksia uusista yhteistyön muodoista, joita kehitetään eteenpäin. Suhteita yhteistyökumppaneihin täytyy ylläpitää säännöllisellä yhteydenpidolla sekä esimerkiksi yhteisillä tilaisuuksilla. Erityisesti päätösvaltaisiin tahoihin **suhteet täytyy pitää kunnossa** KRIS:n toiminnan jatkuvuuden varmistamiseksi. Muiden toimijoiden kanssa voidaan myös rakentaa tuettavalle **hoitopolkuja**. **Työnjako** sovitaan selkeästi KRIS:n ja muiden tahojen kanssa.

(...) Ja seurakuntien ja näitten muitten kanssa ku on jo hyvät, hyvät suhteet, ni just kaikkiin tällasiin tilojen vuokrauksia ja halvalla ja kaikkee muuta et pääsee yhteisiä, yhteisiä tilaisuuksia pitämään ni nehän on hirvu tärkeitä ja. (...) Et ne on nää johtoportaassa istuvat ihmiset, nii niitten kanssa pitää niinku hieroa sitä, sitä yhteistyötä ja ymmärrystä, ymmärrystä niinku KRIS:läisten ja kaupungin päättäjien välillä.

KRIS:n tunnettavuudesta keskustellessa ryhmähaastattelussa mainitaan kehitteillä oleva **”Portti vapauteen” -portaali**¹⁶. Se on viestintäverkosto kriminaalihuoltotyötä tekeville kolmannen sektorin toimijoille. Keskustelussa **julkisuus koetaan KRIS:lle tärkeäksi**, mutta toisaalta sen kanssa on oltava varovainen. Media korostaa herkästi ainoastaan KRIS:n jäsenten päihde- ja rikostaustaa. Mikäli on julkisuuden kanssa tekemisissä, tulisi korostaa erityisesti selviytymisprosessia ja KRIS:n toimintaa.

(...) Että näkyvyys on tärkeitä, mut siin on aina se vaaransa. Ettei käy niinku Ruotsissa, ku siel jokku KRIS:läiset anto vähän kannanottoja johki vankilapakoon ninni KRIS:llä ei ollu mitää asiaa koko vankilaan sen jälkee, et tota. Tulee niinku mieleen, et kyl meidän täytyy olla hyvin tarkkoja siinä että, et miten me niinkun, kuka vastaa siitä julkisuuspuolesta niinku milläki alueella.

Julkisuus voi olla keino saada pienen yhdistyksen toiminta laajenemaan. Toisaalta kuitenkin paikallisyhdistyksen näkyvyys mediassa voi houkutella henkilöresursseihin

¹⁵ Ks. kappale Paikallisyhdistysten toiminta s. 67 - 68.

¹⁶ Portti vapauteen -sivusto avautui tammikuussa 2008. Ks. <http://www.porttivapauteen.fi>.

nähdessä liikaa tuettavia. Kehitysideoina KRIS:n tunnettavuuden lisäämiseksi mainitaan myös **esitteiden, tempausten ja internet-sivujen kehittäminen**.

Erityiset kehittämishaasteet

Täsmäryhmähaastattelutilanteen lopuksi kysyimme jokaiselta ryhmän jäseneltä heidän mielestään keskeisintä kehittämisen aluetta KRIS:ssä. Kaksi ryhmän jäsentä toivoo saavansa **muilta paikallisyhdistyksiltä tukea** oman yhdistyksensä kehittämiseen.

Yhdistyksen **jatkuva kehittäminen, seuranta ja arviointi** ovat yhden jäsenen mielestä tärkeitä. Hän mainitsee tärkeäksi **KRIS-Suomen Keskusliitto ry:n** toiminnan eteenpäin viemisen. Yksi ryhmän jäsen haluaa erityisesti panostaa **koevapauden** aikaiseen tukemiseen. **KRIS:n tunnettavuuden** lisääminen on erään jäsenen mielestä tärkeää. Lisäksi tärkeänä mainitaan KRIS:ssä tehtävän **nais- ja lapsityön** kehittämisen.

(...) Joo ni ton koevappauen kehittäminen. (...) jotenki se on mulle iskeny, koska on pitkätuomiolaisista kyse, niill ei oo haisuuka mistää, et tota. Jouvuttaan opettelemaan kaikki, kaikki mahdolliset jutut ni melekein käestä pittäen. (...)

(...) Jyväskylällähän on ollu hieno idea siinä, et se on pitäny siel torilla tai kävelykadulla joka vuos sen KRIS-tiedotteen ja tästä yhteistyöstä. Ni sinne pitäis tulla paljon KRIS:läisiä, seuraavan kerran ku se järjestetää, eri puolilta. Esimerkiks.

Kehittäminen vertaistukihenkilöiden näkökulmasta

Vertaistukihenkilöiden teemahaastatteluista nousi kehittämisideoita vertaistukihenkilötoiminnasta, KRIS:n toiminnasta ja yhteistyöstä muiden toimijoiden kanssa. Tulosten havainnoinnin helpottamiseksi listaamme ne ranskalaisin viivoin.

Vertaistukihenkilötoiminnan kehittäminen:

- Työnohjauksen järjestäminen
- Tukea vanhojen taitojen ylläpitämiseen
- Koulutusta
- Palautelaatikko tuettaville
- Tukihenkilötyöstä ammatti
- Työkaluja tukisuhteeseen
- Lisää vertaistukihenkilöitä

- Vähemmän tuettavia
- Vähintään kolme vuotta pähteettömyyttä ennen vertaistukihenkilötyön aloittamista.

KRIS:n toiminnan kehittäminen:

- Keinoja omaisten tukemiseen
- Yhdistysten tunnettavuuden lisääminen esimerkiksi infoilla
- Paikallisyhdistysten keskinäisen yhteistyön lisääminen
- Ideoiden vaihtaminen paikallisyhdistysten kesken
- Yhteistyöpalavereita paikallisyhdistysten kesken
- Lisää paikallisyhdistyksiä
- Valtiolta rahallista tukea KRIS:n toimintaan
- Kaupungeilta tukea KRIS:n toimintaan
- Informaationkulku sujuvammaksi yhdistysten välillä
- Jäsenten yhteystietojen päivittäminen
- Matkakorvaukset ajan tasalle
- Tukikodit ja vankilomapaikat kaupunkiin, joissa KRIS toimii.

Yhteistyön kehittäminen:

- Molemminpuolisen luottamuksen lisääminen
- Yhteiskumppaneiden ennakkoluulojen vähentäminen
- Yhteistyöpalavereiden lisääminen yhdistysten ja yhteistyökumppaneiden kesken
- Yhteistyön lisääminen
- KRIS:n tunnettavuuden lisääminen
- Suorat puhelinnumerot tietyille työntekijöille.

8.3 Yhteistyö

Lähetimme yhteistyötahokyselyn yhteensä 69 työntekijälle. Kaikkiaan saimme 35 vastausta. Vastausprosentti oli siis 50,7. Saamistamme vastauksista jouduimme hylkäämään viisi, koska kyseiset vastaajat eivät tutkimusentekohetkellä tee yhteistyötä KRIS-yhdistysten kanssa. Tutkimusaineistomme koostuu siis 30 työntekijän vastauksesta. Yhteistyötahokyselyjen tulosten esittelyn jälkeen käsittelemme puolistruktu-

roiduista teemahaastatteluista esiin nousseita yhteistyöhön liittyviä tuloksia kappaleessa Vertaistukihenkilöiden näkökulma yhteistyöhön muiden toimijoiden kanssa (ks. s. 79).

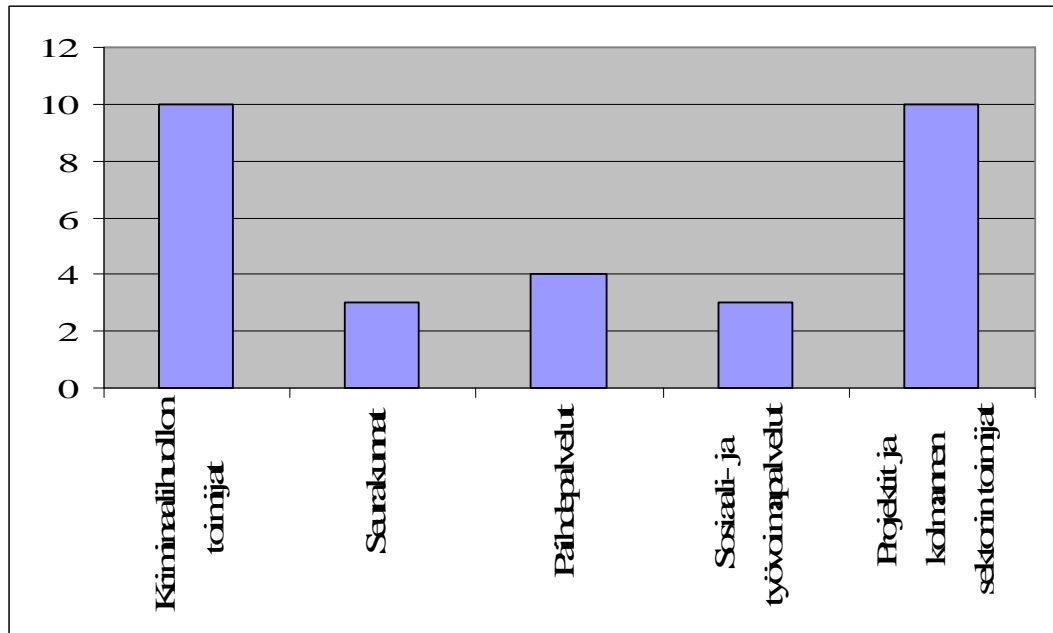
Kysyimme yhteistyötahoilta, minkälaista yhteistyötä he tekevät KRIS-yhdistysten kanssa. Kartoitimme myös yhteistyön kestoa, sen toimivuutta ja sen hyviä puolia. Lisäksi kysyimme, minkälaisia yhteistyömuotoja vastaajat toivoisivat nykyisten lisäksi ja millä tavalla nykyisiä yhteistyömuotoja voisi edelleen kehittää. Lopuksi tiedustelimme, millä tavoin KRIS-yhdistysten toiminta täydentää vastaajien tarjoamia palveluja. Käytämme kysymyksiä myös väliotsikoina.

Jaottelemme vastaukset viiteen luokkaan niiltä osin kuin on tulosten kannalta oleellista tietää, minkä palvelun näkökantaa vastaus edustaa. Luokittelun avulla takaamme myös vastaajien anonymiteetin säilymisen. Kyselyihin vastanneet työntekijät eivät edusta taustaorganisaationsa yleistä mielipidettä KRIS:n kanssa tehtävästä yhteistyöstä. Jokainen vastaus on kunkin työntekijän omaan työhön perustuva henkilökohtainen mielipide yhteistyön laadusta.

Jaottelemamme luokat ovat:

- kriminaalihuollon toimijat (vankilat, Kriminaalihuoltolaitokset, poliisilaitokset)
- seurakunnat
- päihdepalvelut
- sosiaali- ja työvoimapalvelut
- projektit ja muut kolmannen sektorin toimijat.

Havainnollistamme kunkin luokan vastausten määrää seuraavassa taulukossa.

KUVIO 2. Vastausten määrä luokittain.

Yhteistyömuodot KRIS-yhdistysten kanssa

Selvitimme yhteistyötahoilta, minkälaista yhteistyötä he tekevät KRIS:n kanssa. Tulokset esittelemme luokittain ranskalaisilla viivoilla. Vastauksen perässä on suluisia mainintojen määrä.

KRIMINAALIHUOLLON TOIMIJAT (mainintojen määrä)

- KRIS -infot sekä asiakkaille että henkilökunnalle (6)
- Asiakkaan ohjaaminen ja opastaminen KRIS:n toimintaan (4)
- KRIS:n vertaistukitapaamiset yhteisen asiakkaan kanssa (4)
- Yhteydenotot ja palaverit (3)
- KRIS järjestää toiminnallisia tilaisuuksia (2)
- Tuetut lomat (2)
- Koevapaus (2)
- Verkostoyhteistyö (1)
- Asiantuntijätietoa KRIS:ltä (1)
- Kehittämisyhteistyö (1)
- KRIS:n järjestämät kurssit asiakkaille (1)
- Rahallista tukea KRIS:lle (1).

SEURAKUNNAT (mainintojen määrä)

- Yhteiset asiakkaat/vankilavierailut (2)
- Tilojen yhteiskäyttö (2)
- Aineellinen tuki KRIS:lle (1)
- Verkostoyhteistyö (1)
- Yhteinen ryhmätoiminta (1).

PÄIHDEPALVELUT (mainintojen määrä)

- KRIS:n järjestämät tapahtumat ja toiminnot (3)
- KRIS ohjaa tuettavan päihdepalveluihin (2)
- Verkostoyhteistyö (1)
- Yhteiset hankkeet (1)
- Taloudellinen tuki KRIS:lle (1)
- Asiakkaiden tutustuttaminen KRIS:n toimintaan (1).

SOSIAALI- JA TYÖVOIMAPALVELUT (mainintojen määrä)

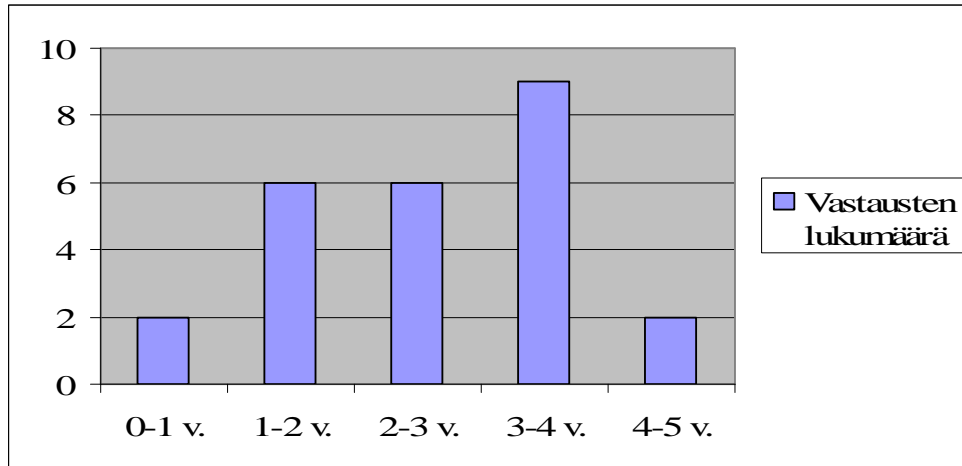
- Yhteiset neuvottelut ja asiakkaan tilanteen kartoitus (2)
- Vapautumisen ja koevapauden suunnittelu (2)
- Työharjoittelusopimukset (1)
- Työelämävalmennussopimukset (1)
- Palkkatukipäätökset (1)
- Yhteiset kotikäynnit asiakkaan luo (1)
- Yhteistyötä vankiloma-asioissa (1)
- Palveluista tiedottaminen tuettavalle (1).

PROJEKTIT JA MUUT KOLMANNEN SEKTORIN TOIMIJAT (mainintojen määrä)

- Yhteiset tapahtumat (2)
- Asuntoasiat (1)
- Jatkoopkujen etsiminen vapautuneille (1)
- Yhteiset vankilakäynnit (1)
- Yhteiset tilat (1)
- Yhteistyö verkossa (1)
- Koulutus (1)
- Työnohjaus (1).

Yhteistyön kesto

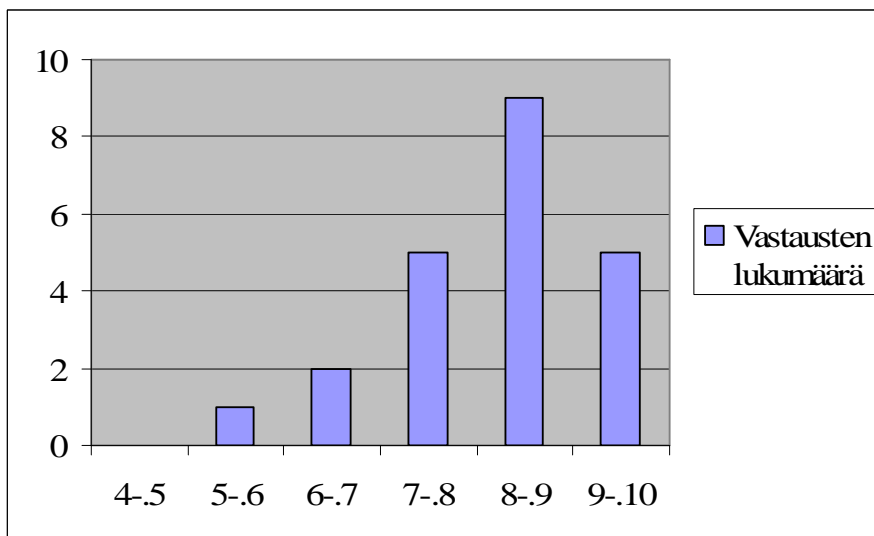
Yhteistyötä KRIS:n ja eri kumppaneiden välillä on tehty muutamasta kuukaudesta neljään vuoteen, keskimäärin kaksi vuotta.

KUVIO 3. Yhteistyön kesto vuosina.

Yhteistyön toimivuus

Kysyimme yhteistyötahoilta kouluarvosanaa (4-10) yhteistyön toimivuudelle. Pyy-simme heitä myös perustelemaan arvion.

KUVIO 4. Yhteistyön toimivuus kouluarvosanoin.

Keskiarvo yhteistyön toimivuudelle on vastausten perusteella 7,9. Kahdentoista vastaajan mielestä yhteistyö KRIS:n kanssa on hyvää. Kritiikkiä esitetään siitä, että KRIS voisi olla aktiivisempi ja panostaa enemmän yhteistyöhön. Viisi vastaajista on sitä mieltä, että yhteistyötä on liian vähän. Kuusi vastaajaa toivookin enemmän yhteistyötä ja työn suunnitelmallisuutta. Viisi vastaajista kertoo yhteistyön riippuvan paljon siitä, kenen KRIS:n henkilön kanssa yhteistyötä tehdään. Yksi mainitsee myös molempien osapuolten henkilöstövaihdosten vaikuttavan yhteistyön toimivuuteen. Yksi odottaa yhteistyön paranevan, kun osapuolet oppivat tuntemaan toisensa paremmin.

Yhteistyötä kuvaillaan jämäkkänä, suunnitelmallisena, asiantuntevana sekä avoimena. Neljän mukaan yhteistyö KRIS:n kanssa on luotettavaa ja he ovat tehneet sen, mitä ovat luvanneetkin. Kolme yhteistyötahoa perustelee arvosanaansa sillä, että KRIS:n työntekijöillä on aikaa, he ovat helposti tavoitettavissa ja valmiita tarvittaessa tapaamiseen. Yhden mielestä palaverit KRIS:n kanssa ovat onnistuneita. Kaksi yhteistyötahoa kertoo, että he ovat tarvittaessa saaneet neuvoja KRIS:ltä sekä infoa KRIS:n toiminnasta. Kaksi perustelee arvosanaansa sillä, että KRIS:n työntekijöillä on halua auttaa ja samankaltainen lähestymistapa asiakastyöhön. Yksi yhteistyötaho perustelee kiitettävää arvosanaansa sillä, että KRIS:n työntekijöillä on vertaistuen tuomaa osamista.

Yhteistyön hyvät puolet

Yhteistyön hyväksi puoliksi nähdään hyvin erilaisia asioita. Osa työntekijöistä kertoo yhteistyön hyväksi puoliksi samoja asioita, joilla perustelee yhteistyön toimivuuden arvosanaa. Sulkuihin on merkitty mainintojen määrä.

- Vertaistuki, kokemuksellinen asiantuntijuus (11)
- KRIS:n työntekijöiden yhteistyöhalukkuus, tavoitettavuus ja joustavuus (10)
- Luotettavuus, avoimuus ja toimiva keskusteluyhteys (9)
- Palvelut täydentävät toisiaan (5)
- Tavoitteet yhteisiä (4)
- Molemminpuolinen tiedonkulku (3)
- KRIS:n arvot kohdallaan (2)
- KRIS:n ja muiden toimijoiden keskinäinen tuttuus (2)

- Asiakkaiden hoitopolkujen jatkuvuus (2)
- Onnistuneet palaverit (2)
- KRIS:n vertaistukihenkilöiden ammatillinen työote yhteistyössä ja sitoutuminen toimintaan (2)
- KRIS:n suorat yhteydet vankeihin (1)
- KRIS:n tarjoama kokonaisvaltainen tuki (1)
- KRIS luotettava toimija palvelujärjestelmässä (1)
- Yhteistyö lähtee asiakkaan tarpeista (1)
- KRIS:n järjestämät kurssit ja ryhmät (1)
- Tartutaan asioihin, jotka vaativat puuttumista (1)
- Yhteistyö kehittää molempien osapuolien vahvuuksia (1).

Nykyisten yhteistyömuotojen kehittäminen

Yhteistyötahojen toiveet nykyisten yhteistyömuotojen kehittämisestä ovat seuraavallaisia:

- Säännölliset palaverit (5)
- Enemmän ja tiiviimpää yhteistyötä (5)
- Yhteistyö tavoitteellisemmaksi (4)
- Molemminpuolinen toisen työn ja osaamisen tunteminen ja kunnioittaminen (4)
- Olemassa olevien/olleiden hyvien käytäntöjen vakiinnuttaminen (3)
- Työnjako KRIS:n ja muiden toimijoiden kesken (3)
- Yhteiset hankkeet ja yhteinen tiedottaminen (2)
- KRIS:n toiminta paremmin organisoiduksi (2)
- Avoimempi yhteistyö (1)
- Ei vastakkainasettelua viranomaisten ja KRIS:n kesken (1)
- Lisätietoa KRIS:n toiminnasta (1)
- Yhteiset koulutus- ja kehittämispäivät (1)
- KRIS:n säännöllinen yhteydenpito asiakkaisiin (1)
- Lisää toimijoita yhteistyöhön esimerkiksi asuntojen hankkimiseksi asiakkaille (1)
- KRIS:in lisää vertaistukihenkilöitä (1).

Ehdotuksia yhteistyömuodoiksi nykyisten lisäksi

Puolet **kriminaalihuollon toimijoista** ei toivo uusia yhteistyömuotoja. Kaksi työntekijästä toivoo KRIS:n toiminnan laajenevan koko Suomen kattavaksi. Yksi toivoo asiakkaiden yksilöllisten suunnitelmien toteuttamista. Eräs haluaisi yhteistyötä tehtävän nuorten kohdalla, jotta ennaltaehkäistäisiin heidän päihde- ja rikoskierrettään. Yksi työntekijä toivoo KRIS:n tukea ja tietotaitoa päihdetyöhön. Lisäksi yhden työntekijän mielestä olisi hyvä, jos yhdyskuntapalvelutyön palvelupaikoille lähtisi KRIS:n vertaistukihenkilö mukaan.

Yksi **seurakunnan** työntekijä toivoo, että he voisivat yhdessä KRIS:n kanssa järjestää vertaistukiryhmiä vankien omaisille. Toinen toivoo naisiin liittyvän työn kehittämistä yhdessä. Yhdellä työntekijällä ei ole toivomuksia uusista yhteistyömuodoista.

Päihdepalveluiden työntekijöistä puolella ei ole toivomuksia uusista yhteistyömuodoista. Yksi toivoo lisää yhteydenpitoa ja toinen yhteistyötä uusien KRIS:n vertaistukihenkilöiden rekrytoinnissa. **Sosiaali- ja työvoimapalveluiden** työntekijöistä kaksi toivoo yhteistyötä asuntojen hankkimiseksi asiakkaille. Yhdellä ei ole toiveita.

Neljä **projektien ja kolmannen sektorin** toimijoista ei toivo uusia yhteistyömuotoja. Kaksi toivoo yhteistyössä järjestettävän vertaistukiryhmiä esimerkiksi vankien omaisille. Kaksi työntekijää toivoo KRIS:n ohjaavan tuettaviaan tarvittaessa projektien ja kolmannen sektorin tarjoamiin palveluihin. Yksi toivoo kummankin osapuolen lisäävän tiedottamista omasta toiminnastaan. Yksi haluaisi yhteistyötä kolmannen sektorin toiminnasta tiedottamisessa. Lisäksi toiveena on verkkopalveluiden ideointi yhdessä sekä se, että KRIS ottaisi enemmän vastuuta harrastustoiminnan toteutuksesta.

KRIS palvelujärjestelmän täydentäjänä

Selvitimme yhteistyötahoilta sitä, millä tavoin KRIS:n toiminta täydentää heidän tarjoamiaan palveluita esimerkiksi asiakastyössä tai yhteistyömuodoissa. Selvitimme myös sitä, onko palveluiden kesken päällekkäisyyksiä.

Kaikista 30 yhteistyökyselyyn vastanneista 17 työntekijää kertoo KRIS:n toiminnan täydentävän heidän tarjoamiaan palveluita. Ainoastaan yksi kertoo palveluiden menevän päällekkäin. Loput 12 eivät suoraan vastanneet kysymykseen. 14 työntekijän mielestä KRIS täydentää palveluita tarjoamalla vertaistukea. Kolmen työntekijän mielestä

erityisesti vangin vapautumistilanteessa KRIS on tärkeä intensiivisen tuen lähde. Yksi mainitsee KRIS:n täydentävän palveluita tarjoamalla tukea vankilomilla. Kaksi kertoo palveluiden täydentävän toisiaan selkeän roolijaon avulla ja kaksi näkee KRIS:n palveluverkoston osana. Lisäksi KRIS voi tarjota tukea asiakkaalle käytännön asioiden hoitamiseen suuremmassa määrin kuin muut toimijat.

Vertaistukihenkilöiden näkökulma yhteistyöhön muiden toimijoiden kanssa

Puolistrukturoiduissa teemahaastatteluissa selvitimme KRIS:n vertaistukihenkilöiden näkemystä yhteistyöstä. Kysyimme, mitä he odottavat yhteistyötahoilta, minkälaista palautetta he saavat yhteistyötahoilta, täydentävätkö palvelut toisiaan sekä vertaistukihenkilöiden omaa suhtautumista muiden toimijoiden tekemään työhön. Osan tuloksista esitämme ranskalaisin viivoin.

Vertaistukihenkilöiden mielestä yhteistyö muiden toimijoiden kanssa sujuu pääasiassa hyvin. Parannettavaa kuitenkin on molempien osalta. Vertaistukihenkilöiden mukaan muut toimijat suhtautuvat KRIS:n toimintaan positiivisesti ja enenevässä määrin luottavaisemmin.

Vertaistukihenkilöiden odotukset yhteistyötahoilta:

- Yhteistyö ja se, että asiat toimivat
- Jokainen tekee oman osansa
- Luottamus ja usko KRIS:n vertaistukihenkilöiden tekemään työhön
- Verkostoituminen
- Ymmärrys ja tuki
- Joustavuus ja avoimuus.

Yhteistyömuodot KRIS:n vertaistukihenkilöiden näkökulmasta:

- Samat tavoitteet kaikilla
- Keskustelut
- Yhteiset projektit
- Verkostopalaverit
- Molemminpuolinen tiedottaminen ja vierailut.

Yhteistyötahojen palaute KRIS:n vertaistukihenkilöille:

- Palaute näkyy yhteistyöhalukkuudessa

- KRIS tekee arvokasta ja hyvää työtä.

KRIS:n vertaistukihenkilöiden näkemys muiden toimijoiden tekemästä työstä:

- Kaikkien tekemä työ on samanarvoista
- Kaikki tämän kohderyhmän kanssa tehtävä työ on arvokasta
- Työntekijöillä tulisi olla asiakaslähtöisempi ote työhön
- Sekä KRIS:ä että muita toimijoita tarvitaan
- Joillakin työntekijöillä on asenteita KRIS:ä kohtaan.

Vertaistukihenkilöiden mukaan päällekkäisyyksiä palveluissa on vähän tai ei ollenkaan. Eri toimijoiden työnjakoa on kuitenkin selvennettävä. Molemmilla on omanlaisensa käytännöt. Muilla toimijoilla on koulutus pohja, kun taas KRIS:n vertaistukihenkilöillä on kokemuspohja. Yhdessä nämä muodostavat kokonaisuuden.

9 JOHTOPÄÄTÖKSET

Johtopäätöksemme olemme jaotelleet kolmen näkökulmamme, KRIS:n vertaistukihenkilön työ, kehittäminen sekä yhteistyö, mukaan. Tässä osiossa pyrimme löytämään vastaukset tutkimustehtäviimme¹⁷.

9.1 KRIS:n vertaistukihenkilön työ

Teoriaosuutemme olemme liittäneet havainnointiimme perustuvia tulkintoja siitä, miten valitsemamme sosiaalialan teemat näkyvät KRIS:ssä tehtävässä työssä. Tässä luvussa arvioimme sitä, ovatko tulkintamme paikkansapitäviä ja pyrimme syventämään ja vahvistamaan näitä tulkintoja tutkimuksen tulosten perusteella.

Sosiaalinen kuntoutus ja sosiaalinen tuki vertaistukihenkilön työssä

Sosiaalisessa kuntoutuksessa kuntoutumistarpeen lähtökohtana on ihmisen itsensä havaitsema ja kokema ongelma ja halu vapautua siitä. Yksilön rooli on kuntoutusprosessissa aktiivinen ja hän itse tekee omat päätöksensä. (Järvikoski & Härkäpää 2004,

---

¹⁷ Ks. luku 1.3 Tutkimustehtävät

143, 160.) Tulosten mukaan KRIS:n vertaistukisuhde voidaan kuvata prosessinomaisesti. Vertaistukisuhteen lähtökohtana on vangin oma aloite ja motivaatio elämänmuutokseen. Vertaistukisuhde ei voi onnistua ilman keskinäistä luottamusta, joka rakentuu vähitellen tekojen ja puheiden kautta. Ruisniemen (2003) mukaan sosiaalisen kuntoutumisen perusedellytys on luottamus toisiin ihmisiin.

KRIS:n tuki alkaa useimmiten vangin ollessa vielä vankilassa. Tapaamiset vankilassa sisältävät molemminpuolista tutustumista ja siviilielämän suunnittelua. Kun vanki pääsee vapaaksi, häntä mennään portille vastaan ja häntä tuetaan erityisesti kriittisinä ensimmäisinä päivinä ja viikkoina vapautumisen jälkeen. Vertaistukihenkilö opastaa ja tukee tuettavaa käytännön asioiden hoitamisessa sekä viettää hänen kanssaan aikaa muun muassa harrastusten merkeissä. Tärkeintä vertaistukisuhteessa ovat keskustelut, joita käydään tuettavan tarpeista käsin.

Vertaistukihenkilöt ovat tukisuhteessa kuuntelijan ja kannustajan roolissa. He välttävät valmiiden vastausten antamista ja käyttävät omaa kokemustaan työkaluna tukisuhteessa. Vertaistukihenkilöt tarjoavat erilaisia keinoja päihteettömyyteen ja rikoksettomuuteen, kuten esimerkiksi mielekästä tekemistä, itsehoitoryhmiä ja uuden sosiaalisen verkoston luomista. Useimmiten vertaistukihenkilö tarjoaa tuettavalle niitä keinoja, joita hän on itse käyttänyt oman toipumisprosessinsa aikana. Järvikosken ja Härkäpään (2004) mukaan sosiaalisessa kuntoutuksessa kuntoutustyöntekijä toimii yhteistyökumppanina antaen tietoa ja tuoden uusia vaihtoehtoja käsittelyyn. Kuntoutuja ja kuntoutustyöntekijä ovat tasa-arvoisessa vuorovaikutussuhteessa keskenään (Mts. 160.)

KRIS:n vertaistukisuhde jatkuu niin kauan kuin tuettava haluaa. Tuki katkeaa vain tuettavan toiveesta tai hänen jatkettuaan päihneiden käyttöä tai rikosten tekemistä. Tuettava voi tuen tarpeen päätyttyäkin aina ottaa yhteyttä vertaistukihenkilöönsä ja KRIS:in.

KRIS:n vertaistukihenkilötyössä on vahvasti nähtävissä sosiaalisen kuntoutuksen piirteitä. Molemmissa lähtökohtana on sosiaalisen toimintakyvyn palauttaminen suhteessa itseensä, lähiympäristöön ja yhteiskuntaan. Työn tavoitteena kummassakin on syrjäytymiskiirteen katkaiseminen, voimaantuminen ja elämänhallinnan saavuttaminen. KRIS:n vertaistukihenkilö toimii samoilla periaatteilla kuin kuntoutustyöntekijä.

Myös KRIS:n tukiprosessi ja sosiaalisen kuntoutuksen prosessi ovat sisällöltään samankaltaisia (Vrt. luku 5.1 Sosiaalinen kuntoutus). KRIS:n tarjoama vertaistuki on siis sosiaalista kuntoutusta.

KRIS:n vertaistukihenkilön työssä sosiaalinen kuntoutus ja sosiaalinen tuki nivoutuvat yhteen. Sosiaalista kuntoutusta ei voi vertaistukisuhteessa olla ilman sosiaalista tukea. KRIS:n vertaistukihenkilön tehtävänä on tarjota tuettavalle kaikkia mainitsemiamme sosiaalisen tuen muotoja (ks. luku 5.2 Sosiaalinen tuki sekä s. 53 - 55), jotta tuettavan elämänmuutos mahdollistuu. Myös vertaistukihenkilö saa sosiaalista tukea vertaistukisuhteessa esimerkiksi tuettavan antaman positiivisen palautteen sekä tuettavan onnistumisten kautta. Vertaistukihenkilöt antavat ja vastaanottavat kaikkia sosiaalisen tuen muotoja yhteisössä, joka muodostuu KRIS:n jäsenistä. KRIS tuottaa siis yhdistyksenä sosiaalista tukea.

Sosiokulttuurinen innostaminen

KRIS:n toiminnassa korostuvat ”kylmä ja kuuma maailma”. KRIS on ”kuumaa maailmaa”, mutta vertaistyöntekijät ymmärtävät myös ”kylmän maailman” tärkeyden. Näyttää siltä, että KRIS:n vertaistukihenkilöt ovat pääosin tietoisia ”kylmän maailman” ehdoista, mutta he eivät välttämättä hyväksy niitä. Tuettavilla on usein vaikeuksia toimia ”kylmän maailman” ehdoilla, jolloin KRIS:n vertaistukihenkilöt toimivat ”tulkkina” tuettavan ja ammattilaisten välillä.

KRIS:n vertaistukihenkilöt toimivat oman esimerkkinsä kautta innostajina. He rohkaisevat tuettavaa osallistumaan KRIS:n toimintaan ja tutustuttavat tuettavaa päihteettömään elämään. Sosiokulttuurinen innostaminen johtaa toisinaan siihen, että tuettavasta tulee tukija, eli hän kasvaa aktiiviseksi toimijaksi KRIS-yhteisössä.

Vertaistukihenkilötyön haasteet

KRIS:n vertaistukihenkilötyö on haavoittuvaista. Osalla vertaistukihenkilöistä työ on liian raskasta suhteessa heidän omiin voimavaroihinsa. Erityisesti niissä yhdistyksissä, joissa on vain yksi työntekijä, tuettavia on usein paljon ja tämän lisäksi työntekijä on myös vastuussa koko yhdistyksen toiminnasta. Vastuun ja työmäärän kasautuminen yhdelle henkilölle voi helposti johtaa väsymiseen. Tämän vuoksi on riskialtista edes perustaa yhdistystä, jossa työntekijöitä on vain yksi. Vertaistukihenkilötyö on raskasta

myös sen vuoksi, että vertaistukihenkilöt ovat jatkuvasti ongelmaisten ihmisten kanssa tekemisissä eikä työaikaa ole välttämättä rajattu lainkaan.

Vertaistukihenkilöt toimivat vapaaehtoisperiaatteella. Vertaistukihenkilöitä auttaa jaksamaan esimerkiksi onnistumiset työssä sekä työtovereiden tarjoama tuki. Vertaistukihenkilöillä täytyy olla jokin syvempi motivaatio tehdä työtään, koska työ on raskasta, palkatonta, vaativaa ja se edellyttää sitoutumista. Tätä syvempää motivaatiota voi nimittää kutsumukseksi tai sydämen asiaksi. Koska työ koetaan elämäntapana, nähdään vertaistukihenkilötyökin usein vapaa-aikana.

Vertaistukisuhteen tulisi rajautua niihin kokemuksiin, joihin vertaisuus perustuu eli vertaistukihenkilön päihde- ja rikostaustaan sekä niistä selviytymiseen. Vertaistukihenkilöiden olisi hyvä pitää omat henkilökohtaiset asiansa, kuten esimerkiksi yhteystietonsa ja perheasiansa, tukisuhteen ulkopuolella. Selkeät rajat tukisuhteen ja ystävyyden välillä auttavat tukihenkilöä suojaamaan itseään esimerkiksi hyväksikäytöltä tuettavan retkahdettua.

Vertaistukihenkilön kokemus työstä ja sen merkityksestä

Vertaistukihenkilötyö on osa vertaistukihenkilöiden omaa toipumisprosessia. Vertaistukihenkilötyön kautta vertaistukihenkilöt saavat sisältöä elämäänsä, arvostavat itseään ja tätä kautta vahvistavat omaa päihteettömyyttään.

Työn raskaaksi kokemiseen voi vaikuttaa palautteen vähyys. Kun vertaistukihenkilö ei voi peilata tekemäänsä työtä saatuun palautteeseen, on hänen vaikea arvioida onnistumisia ja epäonnistumisia työssään. Tämä aiheuttaa epävarmuutta työn tekemiseen ja lisää työn raskautta.

Vertaistukihenkilöllä tulee olla henkilökohtainen kokemus päihde- ja rikoskierteestä selviytymisestä sekä normaalit sosiaaliset taidot. Lisäksi vertaistukihenkilön tulee olla aidosti oma itsensä. Erilaiset persoonat nähdään vahvuudeksi KRIS-yhdistyksissä. Kaikilla vertaistukihenkilöillä on kuitenkin sama tavoite eli tukea rikoksettomaan ja päihteettömään elämään.

Vertaistukihenkilöt näkevät työnsä erityisen merkityksellisenä itselleen ja tuettavalle. Työnsä merkityksen KRIS-organisaatiolle he näkevät yhtenä osana kokonaisuutta.

Yhteisöllisyys näkyy KRIS:ssä siinä, että kaikkien yhteinen työpanos nähdään yhteiskunnallisesti merkittävänä. He eivät koe olevansa korvaamattomia KRIS:lle yksilöinä, mutta KRIS on heidän mukaansa organisaationa korvaamaton yhteiskunnalle. Valtio säästää esimerkiksi vankeinhoito-, oikeudenkäynti- ja päihdehuollon kustannuksissa, mikäli yksikin rikollinen saadaan jättämään päihteet ja rikokset.

9.2 Kehittäminen

Kehittämisosiossa teemme johtopäätöksiä täsmäryhmähaastattelun tutkimustuloksista. Pyrimme johtopäätöksissämme vastaamaan tutkimustehtäväämme eli miten KRIS:n paikallisyhdistysten ja koko organisaation toimintaa tulisi kehittää.

Kokonaisuudessaan KRIS on Suomessa nuori ilmiö. Kehittämiseen tulee kiinnittää jatkuvasti huomiota, jotta voitaisiin taata rahoitus, toimitilat ja tätä kautta myös koko toiminta. Toiminnan jatkuvuuden kannalta olisi tärkeää, että rahoitus olisi vakaa. Tällöin olisi mahdollista tehdä myös pidemmän aikavälin suunnitelmia. Erityisesti yhden vertaistukihenkilön yhdistyksissä vakaa rahoitus saattaisi mahdollistaa uusien vertaistukihenkilöiden mukaan tulon. Kun tietää toiminnan jatkuvan, on kynnys lähteä mukaan pienempi.

Tarve työnohjaukseen on vertaistukihenkilötyössä suuri. Vertaistukihenkilöillä on tarve puhua ja purkaa vertaistukisuhteessa esiin nousevia tunteita ja ajatuksia. Työnohjauksesta vertaistukihenkilöt saisivat myös ohjausta ja neuvoja käytännön vertaistukityön tekemiseen. Työnohjouksen lisäksi vertaistukihenkilö tarvitsee koulutusta, jonka kautta hän saisi uusia työkaluja tukisuhteeseen.

KRIS:sä paikallisyhdistysten ja niiden jäsenten välinen yhteisöllisyys ja sen vahvistaminen koetaan tärkeäksi. Yksi tapa tähän liittyen on kehittää yhdessä eri paikallisyhdistyksiä samaan suuntaan ja jakaa hyviä käytäntöjä keskenään. Yhteisöllisyyttä lisää myös se, että tutustutaan toisten paikallisyhdistysten arkeen, ollaan toisten tukena sekä lisätään ymmärrystä ja arvostusta toisten työtä kohtaan.

Myös eettisyyteen on kiinnitettävä huomiota, jotta työtä ohjaavat arvot pysyvät korkealaatuisina suhteessa muihin toimijoihin ja tuettaviin. Tämän takia on käytävä sää-

nöllisesti keskustelua siitä, mitkä arvot ja motiivit ohjaavat vertaistukihenkilötyön tekemistä. Ilman tällaisia keskusteluja vertaistukihenkilö saattaa sokeutua omalle työlleen ja työn taso heikentyä.

Ilman yhteistyökumppaneita KRIS-yhdistysten on lähes mahdotonta toimia. Mikäli yhdistys saa edes yhden arvostetun ja luotettavan yhteistyökumppanin, se lisää yhdistyksen luotettavuutta muidenkin silmissä ja houkuttelee siten myös muita toimijoita yhteistyöhön. Näkemyksemme mukaan tärkeimpiä yhteistyökumppaneita ovat kaupungit ja vankilat. Suhteet yhteistyökumppaneihin on pidettävä kunnossa säännöllisellä yhteydenpidolla. Tällä varmistetaan yhdistysten toimivuuden jatkuvuutta ja saadaan luotua tuettavalle hoitopolku, jossa on selkeä ja tarkoituksenmukainen työnjako KRIS:n ja yhteistyökumppaneiden kesken. Myös tiedottaminen, infot ja näkyvyys mediassa lisäävät yhteistyökumppanien tietämystä KRIS:tä ja ne tekevät toiminnan myös vangeille tutuksi. Näin ollen on mahdollista saada yhteistyökumppaneita ja uusia tuettavia sekä varmistaa toiminnan jatkuvuus.

Vertaistukihenkilöt näkevät samat asiat tärkeiksi kehittämisessä kuin täsmäryhmähaastattelun jäsenet. Tämä tarkoittaa sitä, että KRIS:n sisällä on yhtenevä näkemys kehittämistä vaativista asioista. Toimintaa on helpompi lähteä kehittämään, jos valtaosa jäsenistä haluaa muutosta samoihin asioihin.

9.3 Yhteistyö

Tulosten perusteella KRIS tuntee palvelujärjestelmän ja osaa toimia melko hyvin yhteistyössä erilaisten palveluntarjoajien kanssa. Nykyisten yhteistyökumppaneiden kanssa yhteistyömuodot ovat molempien osapuolten kannalta tarkoituksenmukaiset ja niissä pyritään hyödyntämään molempien osaamista.

Tulosten perusteella yhteistyön keskimääräiseen keston nähden yhteistyön toimivuus arvioidaan hyväksi. Tämä osoittaa sen, että KRIS on saavuttanut nopeasti yhteistyökumppaneiden luottamuksen sekä kehittänyt toimivia yhteistyömuotoja muiden toimijoiden kanssa. Muut toimijat arvostavat KRIS:ssä kokemuksellista asiantuntijuutta eli vertaistukea, jota he eivät itse pysty tarjoamaan. Palvelujärjestelmässä on siis tilaa KRIS-yhdistyksille.

Osa yhteistyökumppaneista toivoi uusina yhteistyömuotoina sellaista toimintaa, jota KRIS jo järjestää. Jotta tarve ja tarjonta kohtaisivat, tulisi KRIS:n tiedottaa yhteistyökumppaneilleen kaikista toimintansa sisällöistä. Aktiivisuuden tulisi olla molemminpuolista. Yhteistyössä tärkeää on se, että molemmat osapuolet tuntevat toistensa toimintakentän ja toiminnan ehdot. Tällä vähennetään molemminpuolisia ennakkoluuloja ja päästään yhteisymmärryksessä kohti yhteistä tavoitetta. Yhteistyön toimivuus ei ehkä riipukaan yksittäisistä henkilöistä ja heidän välisistä suhteistaan, vaan toisten työn tuntemisesta.

KRIS:n vertaistukihenkilöiden toiveet ja odotukset yhteistyötahoilta näyttävät olevan samansuuntaisia kuin yhteistyötahoillakin. Toiveet ja odotukset yhteistyön kehittämisestä liittyivät molempien osalta yhteistyön perusedellytyksiin, kuten yhteistyön lisäämiseen, molemminpuoliseen tiedottamiseen ja yhteisten tavoitteiden asettamiseen. Tämän perusteella yhteistyö näyttää olevan melko alussa, koska tarkempia ja pidemmälle meneviä kehitysehdotuksia oli vain muutama. KRIS:n vertaistukihenkilöt toivovat KRIS:n löytävän paikkansa palvelujärjestelmässä ja saavansa yhteistyökumppaneiden arvostuksen ja tuen toiminnalleen.

10 POHDINTA

KRIS:n vertaistukihenkilöiden tekemä työ voidaan tulkita sosiaalisen kuntoutuksen mallin mukaisesti ja siinä näyttäisi syntyvän sosiaalista tukea. Vertaistukihenkilöitä voidaan pitää myös innostajina, joiden toiminta vaatii ”kylmän ja kuumen maailman” erojen ja näiden molempien merkityksellisyyden ymmärtämistä. Näyttäisi siltä, että vertaistukihenkilöt osaavat toimia ”tulkkina” molempien ”maailmojen” välissä.

KRIS:n vertaistukihenkilöiden ”kylmän maailman” tunteminen perustuu suurelta osin omaan kokemukseen. Ymmärtävätkö vertaistukihenkilöt kuitenkin, mihin ”kylmän maailman” toiminta perustuu? Mikäli ei hyväksy tai tunne toiminnan ehtoja, voi ennakkoluulojen ja asenteidenkin muuttaminen olla vaikeaa.

Vertaistukihenkilötyö voi olla raskasta. Motiivit työn tekemiseen näyttävät liittyvän omaan toipumisprosessiin, mutta myös epäitsekäiseen haluun auttaa muita. Auttami-

seen liittyy aina myös itsekkäitä motiiveja. Jos auttaminen on osa omaa toipumisprosessia, niin tuoko se motiiveihin itsekkäitä piirteitä? Onko itsekkäillä motiiveilla kuitenkaan merkitystä, jos lopputulos on kaikkien kannalta hyvä?

Vertaistukihenkilöt näkevät oman työnsä merkityksellisenä itselleen ja tuettavalleen sekä osana KRIS:n toimintakokonaisuutta. He tiedostavat myös KRIS:n yhteiskunnallisen merkityksen. Tiedostaako koko yhteiskunta kuitenkaan KRIS:n merkitystä? Rikolliset ja päihdeongelmaiset eivät ole yhteiskunnassamme auttamisen ja tukemisen kannalta muodikas ryhmä. Yhteiskunnassamme vallitsee usein käsitys, jonka mukaan rikolliset ja päihdeongelmaiset ovat itse aiheuttaneet tilanteensa, joten heidän ei ajatella yhteiskunnassamme ansaitsevan tukitoimia. Näistä tukitoimista ei usein myöskään uskota olevan hyötyä. Jotta yhteiskunta näkisi KRIS:n tekemän työn merkityksen, on KRIS:n tehtävä pitkäjänteistä työtä näiden asenteiden murtamiseksi.

KRIS:n vertaistukisuhde on luonteeltaan täysin erilainen verrattuna ammattilaisen asiakassuhteisiin. Tukisuhteen jatkuminen myöhemmin ystävyysytenä on luonnollista, koska tuettavaa rohkaistaan vertaistukisuhhteessa myös liittymään KRIS-yhteisöön. Tässä yhteisössä sekä vertaistukihenkilöt että tuettavat toimivat tiiviisti yhdessä esimerkiksi erilaisissa vapaa-ajan tapahtumissa. Vertaistukisuhteen rajaaminen ystävyystyöstä erilliseksi voi olla haastavaa. Vertaistukihenkilön kannalta rajaaminen näyttäisi kuitenkin olevan tärkeää, jotta tuettava oppisi myös toimimaan itsenäisesti eikä aina tukeutuisi vertaistukihenkilöönsä. Pystyvätkö KRIS:n vertaistukihenkilöt rajaamaan tukisuhdetta niin, ettei siitä liian aikaisin muodostu ystävyysuhdetta? Vai vaikuttaako rajaamisen korostamiseen osaltamme se, että tulevassa sosiaalialan työssämme meidän on itse vedettävä tiukka raja asiakassuhteelle?

Sekä vertaistukihenkilöillä että täsmäryhmän jäsenillä näyttäisi olevan yhtenevät näkemykset KRIS:n ja sen toiminnan kehittämissuunnasta. Myös yhteistyötahot tuntuvat näkevän yhteistyön suhteen samat kehittämismahdollisuudet ja -haasteet kuin muutkin tutkimukseen osallistuneet. Yhteistyön suhteen yhteisiä tavoitteita KRIS:n ja muiden toimijoiden kanssa tulisi selkiyttää, jolloin kenties tärkeimmät yhteistyötahot tarkentuisivat. Ovatko kaikki KRIS:n yhteistyökumppanit tällä hetkellä tarpeellisia? Ketkä olisivat sellaisia yhteistyötahoja, joiden tavoitteet ja tarpeet yhteistyölle kohtaisivat KRIS:n tavoitteiden ja tarpeiden kanssa? Yhdistyksen ollessa alkuvaiheessa kaikki

yhteistyötahot ovat tärkeitä. Mitä pidemmälle yhdistys kehittyy, sen tarkemmin yhteistyötahot kenties rajautuvat.

Opinnäytetyöprosessista

Opinnäytetyöprosessimme alkoi noin vuosi sitten, jolloin otimme yhteyttä KRIS-yhdistykseen ja sovimme opinnäytetyön tekemisestä. Aihe tarkentui ajan kanssa siten, että kesällä 2007 valmistui tutkimussuunnitelmamme. Tällöin olimme jo rajanneet valitsemamme teemat sosiaaliseen kuntoutukseen, sosiaaliseen tukeen ja sosiokulttuuriseen innostamiseen. Aikataulumuutosten vuoksi teimme sekä täsmäryhmä- että puolistrukturoidut teemahaastattelut ennen teoriaosuuden kirjoittamista. Idea yhteistyön näkökulman lisäämisestä tutkimukseemme syntyi syksyllä 2007. Opinnäytetyöraportin kirjoitimme marraskuun 2007 ja tammikuun 2008 välillä. Teimme keväällä 2007 aikataulun opinnäytetyöllemme. Haastattelujen aikataulumuutoksista ja tutkimuksen laajentamisesta huolimatta olemme kuitenkin pysyneet alkuperäisessä aikataulusuunnitelmassa. Tämän pitkäaikaisen prosessin aikana olemme oppineet paljon tutkimuksen toteuttamisesta.

Opinnäytetyöprosessi on ollut meille ammatillisesti kasvattava. Ymmärrämme, että pelkkä koulutukseen perustuva tietämys ei aina riitä. Emme myöskään koskaan pääse niin lähelle asiakkaan kokemusmaailmaa kuin vertainen. Kolmannen sektorin tuntemuksemme on myös lisääntynyt tämän prosessin myötä. Tulevina sosiaalialan ammattilaisina näemme kolmannen sektorin ja erityisesti vertaistuen tärkeänä osana palvelujärjestelmää.

Luotettavuus

Mikäli opinnäytetyömme teoriaosuus olisi ollut valmis haastattelurunkoja tehtäessä, olisimme osanneet rajata kysymykset tarkemmin. Tämän vuoksi saamamme aineisto erityisesti puolistrukturoiduista teemahaastatteluista oli erittäin laaja. Rajatessamme tutkimuksen kohderyhmän suuruutta emme myöskään ymmärtäneet sitä, kuinka laaja aineisto tulee kokonaisuudessaan olemaan. Laajan kohderyhmän myötä samankaltaiset vastaukset esiintyivät aineistossa useasti, jolloin näiden tutkimuksemme kannalta keskeisten vastausten poimiminen aineistosta oli helpompaa. Laajan kohderyhmän myötä myös tutkimustulosten luotettavuus lisääntyy. Aineiston laatuun saattoi vaikuttaa se, että haastattelihoita oli kolme ja jokaisella on oma tyyli haastatella. Kuitenkin

aineistosta ilmenee samansuuntaisia tuloksia haastattelijasta riippumatta, joten haastattelijoiden määrä ei näytä vaikuttaneen merkittävästi tuloksiin.

Puolistrukturoidun teemahaastattelun sekä täsmäryhmähaastattelun kohderyhmät olivat valittu edustamaan mahdollisimman useaa eri KRIS-paikallisyhdistystä. Tämä lisää tutkimuksen luotettavuutta ja edustavuutta. Koska haastateltavat edustivat useita paikallisyhdistyksiä, meidän oli mahdollista tutustua eri paikallisyhdistysten toimintaan. Tämä lisää myös omien havaintojemme luotettavuutta teoriaosuudessa.

Lähetimme yhteistyötahokyselyn 69 työntekijälle, joista 34 jätti vastaamatta. Kadon määrä oli siis 49,3 %. Katoa esiintyi eniten sosiaalitoimen, poliisilaitosten ja kriminaalihuoltolaitosten osalta. Katoon saattoi vaikuttaa myös se, että vastaamatta jättäneiden joukossa saattoi olla sellaisia, jotka eivät tee konkreettista yhteistyötä KRIS:n kanssa. Toisaalta saattaa olla, että joitakin oleellisia yhteistyökumppaneita jäi kyselyn ulkopuolelle. Tuloksissa yliedustettuina ovat projektit, kolmannen sektorin sekä kriminaalihuollon toimijat. Näin ollen aliedustetuiksi tuloksissa jäävät seurakunnat, sosiaali- ja työllisyyspalvelut sekä päihdepalvelut. Tämä saattaa vaikuttaa tulosten luotettavuuteen siinä, että yliedustettujen palveluiden mielipiteet tulevat voimakkaammin esille. Tulosten luotettavuuteen saattoi vaikuttaa myös se, että yhteistyöhön kriittisesti suhtautuvat saattoivat jättää vastaamatta kyselyyn. Saatujen tulosten mukaan yhteistyötahot suhtautuvat yhteistyöhön positiivisesti ja kritiikkiä ilmenee vähän. Jäimme pohtimaan sitä, annoimmeko kyselyssä tarpeeksi tilaa kritiikille vai vastasivatko yhteistyötahot kyselyyn ”kohteliaasti” kritiikkiä tietoisesti välttämällä. Yhteistyötahokyselyn vastausprosentti oli kuitenkin korkea ja vastaukset edustavat eri kaupunkien erilaisten organisaatioiden työntekijöiden näkemystä yhteistyöstä.

Opinnäytetyömme merkitys

Mielestämme opinnäytetyömme on hyödyllinen KRIS-yhdistyksille. Olemme tuoneet näkyväksi vertaistukihenkilön tekemää työtä ja määritelleet sitä valitsemiemme sosiaalialan teemojen kautta. Opinnäytetyössämme on koottuna keskeisimmät kehitysajat koko KRIS:n toimintaan liittyen. Olemme myös kartoittaneet yhteistyötahojen näkökulmaa yhteistyöstä ja sen toimivuudesta. Opinnäytetyömme on ensimmäinen tutkimus Suomen KRIS-yhdistysten vertaistukihenkilön työstä, yhdistysten kehittämisestä sekä yhteistyöstä muiden toimijoiden kanssa. Opinnäytetyömme on hyödyllinen

KRIS-yhdistysten yhteistyötahoille ja muille saman asiakaskunnan kanssa työskenteleville, jotka voivat saada opinnäytetyömme kautta monipuolista tietoa KRIS:tä.

KRIS-yhdistykset voisivat hyödyntää opinnäytetyötämme esimerkiksi perehdytyskansion kaltaisena tietopakettina uusille vertaistukihenkilöille ja tuettaville. Tutkimuksesta saamiamme kehitysideoita voisi hyödyntää KRIS-yhdistysten sisäisessä kehittämisessä. Opinnäytetyötämme voitaisiin käyttää hyväksi myös mahdollista KRIS:n laatu-käsikirjaa tehdessä. Keräämämme tiedot voisivat olla hyödyllisiä KRIS:n omissa koulutuksissa, yhteisissä koulutuksissa muiden toimijoiden kanssa sekä luentomateriaalina.

Jatkotutkimusaiheita

Opinnäytetyöprosessin aikana on syntynyt myös jatkotutkimusaiheita. Olisi mielenkiintoista tutkia, miten KRIS:n vertaistukihenkilön työ muuttuu, mikäli vertaistyöntekijästä tulee KRIS:sä koulutuksen vaativa ammattinimike. Voisi myös tutkia, miten tuettavan näkökulman lisääminen tällaiseen peruskartoitukseen muokkaisi kokonaisuutta. Yksi mielenkiintoinen jatkotutkimushaaste olisi tutkia, miten ”kylmä ja kuuma maailma” näyttäytyvät tuettavalle. Suomen KRIS-yhdistyksistä tehtyä tutkimustamme voisi myös verrata Ruotsin KRIS-yhdistykseen huomioiden myös kummankin maan tunnusomaiset rikostyypit. Tällöin voisi tutkia myös sitä, voiko Suomen KRIS kehittyä Ruotsin mallin mukaisesti, jos tunnusomaiset rikostyypit eroavat toisistaan.

Lopuksi

Tutustuttuamme opinnäytetyöprosessimme aikana KRIS:n toimintaan, olemme alkaneet arvostaa sen jäsenten tekemää työtä. On kunnioitettavaa, että entiset rikolliset ja päihdeongelmaiset ovat luoneet valtakunnallisen yhdistysten verkoston, joka on saavuttanut luottamusta saman alan toimijoiden keskuudessa. Toivomme, että opinnäytetyöstämme on todellista hyötyä KRIS-yhdistyksille ja että se lisäisi tietämystä KRIS:n toiminnasta myös sosiaalialan opiskelijoiden sekä alan ammattilaisten keskuudessa.

LÄHTEET

Armon Siemen ry. n.d. Viitattu 27.11.2007. [Http://www.armonsiemen.net](http://www.armonsiemen.net).

Eskola, J. & Suoranta, J. 2005. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 7 p. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino.

Frodlund, Å. 2003. En kartläggning av föreningen Kriminellas Revansch i Samhället. Rapport 2003:7. Viitattu 22.1.2008. [Http://www.bra.se](http://www.bra.se), Hakusana: Kartläggning av KRIS, Sök, KRIS. En kartläggning av föreningen Kriminellas Revansch i Samhället, [Ladda ner som PDF \(kostnadsfritt\)](#).

Hakkarainen, P. 2004. Yhteistyön organisointimahdollisuuksia. Teoksessa Tukea ja mahdollisuuksia vapaaehtoistoiminnalle. Toim. P. Hakkarainen. Riihimäki: Kirjapaino, 75 - 77.

Hakkarainen, P. & Syrjänen, K. 2004. Vapaaehtoistoiminnan merkitys vapaaehtoiselle. Teoksessa Tukea ja mahdollisuuksia vapaaehtoistoiminnalle. Toim. P. Hakkarainen. Riihimäki: Kirjapaino, 21 - 25.

Harju, A. 2003. Yhteisellä asialla. Kansalaistoiminta ja sen haasteet. Kansanvalistus-seura. Vantaa: Dark.

Helander, V. 1998. Kolmas sektori. Käsitteistä, ulottuvuuksista ja tulkinnoista. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino.

Helenius, T. 2004. Johdanto – toisen tuki ja itsenäinen henkilö. Teoksessa Tukihenkilöopas. Helsinki: Sylva, 8 - 11.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2005. Tutki ja kirjoita. 11 p. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino.

Hokkanen, L. 2003. Vapaaehtoinen ja vertainen auttaminen. Teoksessa Sosiaalisen vaihtuvat vastuut. Toim. M. Laitinen & A. Pohjola. Juva: PS-kustannus, 254 - 274.

Hypen, K. 2002. Riski- ja tarvearviot rangaistusajan suunnittelun apuna. Teoksessa Vankeinhoidon perusteet. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 4/2002. Toim. M. Salminen & K. Toivonen. Tietosanoma, 202 - 220.

Hypen, K., 2004. Vankilasta vuosina 1993 – 2001 vapautuneet ja vankilaan uudestaan palanneet. Rikosseuraamusviraston julkaisuja 1/2004. Viitattu 10.11.2007. [Http://www.rikosseuraamus.fi](http://www.rikosseuraamus.fi), Tietopankki, Julkaisut, Risen julkaisusarja, 1/2004: Vankilasta vuosina 1993 - 2001 vapautuneet ja vankilaan uudestaan palanneet.

- Hytönen, M. 2007a. Hallituksen puheenjohtaja, KRIS-Suomen Keskusliitto ry. Puhe-
linkeskustelu 5.7.2007.
- Hytönen, M. 2007b. Hallituksen puheenjohtaja, KRIS-Suomen Keskusliitto ry. Haas-
tattelu 16.7.2007.
- Hytönen, M. 2007c. Re: Opinnäytetyön teoriaa KRIS:tä. Sähköposti 27.11.2007. Vas-
taanottaja K. Kuusio. KRIS-Suomen Keskusliitto ry:n hallituksen puheenjohtajan vas-
tauksia kysymyksiin koskien KRIS:ä.
- Hytönen, M. 2007d. Vertaistuki vs vertaistyö. Sähköposti 28.11.2007. Vastaanottaja
K. Kuusio. KRIS-Suomen Keskusliitto ry:n hallituksen puheenjohtajan määrittelyjä
vertaistuen käsitteestä.
- Hytönen, M. 2007e. Lopullinen KRIS-teoria. Sähköpostiviesti 29.11.2007. Vastaanot-
taja K. Kuusio. KRIS-Suomen Keskusliitto ry:n hallituksen puheenjohtajan korjauksia
opinnäytetyön KRIS-yhdistysten teoriaosuuteen.
- Järvelä, S. 2002. Lainrikkajien kuntoutuksesta vapaudessa. Teoksessa Vankeinhoidon
perusteet. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 4/2002. Toim. M. Salminen &
K. Toivonen. Tietosanoma, 267 – 289.
- Järvikoski, A. & Härkäpää, K. 2004. Kuntoutuksen perusteet. Helsinki: WSOY.
- Järvinen, M.-K., Savolainen, A., Myllärinen, H. & Nurmi, J. 2005. Yhteistyöllä palve-
luketjuun – aluekohtaiset mallit. Yhteistyössä rikoksettomaan elämään -hankkeen lop-
puraportti. Rikosseuraamusviraston monisteita 7/2005. Viitattu 27.11.2007.
<http://www.rikosseuraamus.fi>, tietopankki, julkaisut, monisteet ja raportit, Yhteistyöl-
lä palveluketjuun – aluekohtaiset mallit, (300kB) [Yhteistyöllä palveluketjuun](#).
- Kallio, T., Holmberg, N. & Tuomola, P. n.d. "Kalterit taakse" – hoito-ohjelma päih-
deongelmallisille vangeille. Viitattu 21.1.2008. <http://www.vhkk.fi/ukh/9641.htm>.
- KAN ry. 2007. Viitattu 28.11.2007. <http://www.kan.fi>, yhdistys.
- Karsikas, V. 2007. Valvottu koevapaus osaksi vapauttamisprosessia. Haaste 2. Viitattu
11.12.2007. <http://www.haaste.om.fi>, Arkisto, Haaste 2/2007, Valvottu koevapaus
osaksi vapauttamisprosessia.
- Kinnunen, P. 1998. Hyvinvoinnin ruletti. Tutkimus sosiaalisen tuen verkostojen jäsen-
tymisestä 1990-luvun lopun Suomessa. Rovaniemi: Lapin Yliopistopaino. Sosiaali- ja
terveysturvan keskusliitto ry.
- Kinnunen, P., Penttilä, L., Rantala, J., Salonen, K. & Tervo, T. (toim.). 2003. Innos-
tuskirja. Nyt! Sosiokulttuurisen toiminnan polunpäitä. Opintokeskus kansalaisfooru-
mi. Painotalo Suomenmaa.
- Kinnunen, P. 1999. Sosiaalinen tuki ja kolmas sektori. Teoksessa Haastava kolmas
sektori: pohdintoja tutkimuksen ja toiminnan moninaisuudesta. Toim. L. Hokkanen, P.
Kinnunen & M. Siisiäinen. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino. 102 - 114.

Kivelä, S. 2004. KRIS-Suomi ry Asiakastyön arviointiraportti. Helsingin Diakonia-ammattikorkeakoulu. Materiaalin luovuttanut käyttöön Matti Hytönen, KRIS-Suomen Keskusliitto ry:n hallituksen puheenjohtaja.

Kostiainen, R. 2005. KRISin toiminta laajentunut usealle paikkakunnalle. Haaste 3, 34 - 35.

Koskiahho, B. 2001. Sosiaalipolitiikka ja vapaaehtoistyö. Teoksessa Vapaaehtoistyö auttamisena ja oppimisena. Toim. A. Eskola & L. Kurki. Jyväskylä: Gummerus, 15 - 40.

KRIS-Hämeenlinna. n.d. Siviiliin! Esite. KRIS-Suomi ry.

KRIS-Jyväskylä ry 2007. Viitattu 21.11.2007. [Http://www.krisjkl.net](http://www.krisjkl.net).

KRIS-Suomi ry 2007a. Viitattu 21.11.2007. [Http://www.kolumbus.fi/kris.kid](http://www.kolumbus.fi/kris.kid).

KRIS-Suomi ry 2007b. Viitattu 21.11.2007. [Http://www.kolumbus.fi/kris.kid](http://www.kolumbus.fi/kris.kid), KESKUSLIITTO.

KRIS-Suomi ry 2007c. Viitattu 21.11.2007. [Http://www.kolumbus.fi/kris.kid](http://www.kolumbus.fi/kris.kid), Yhteystiedot.

KRIS-Sverige 2007. Viitattu 21.11.2007. [Http://www.kris.a.se/index.htm](http://www.kris.a.se/index.htm), LOKALA FÖRENINGAR.

KRIS-Tampere ry 2007. Viitattu 21.11.2007.

[Http://www.krits.fi/KRISTAMPERE/index.htm](http://www.krits.fi/KRISTAMPERE/index.htm), Mitä KRIS on.

Kurki, L. 2000. Sosiokulttuurinen innostaminen. Muutoksen pedagogiikka. Tampere: Tammer-Paino.

Kuuskoski, E. 2003. Vertaistoiminta osana ihmisyyttä. Teoksessa Hyvinvoinnin arjen asiantuntija: sosiaali- ja terveysjärjestöt uudella vuosituhanella. Toim. J. Niemelä & V. Dufva. Jyväskylä: PS-Kustannus, 30 - 39.

L 1.10.2006/780. Rikoslaki. Viitattu 18.1.2008. Valtion säädöstietopankki Finlex. [Http://www.finlex.fi](http://www.finlex.fi), ajantasainen lainsäädäntö.

Lahtinen, P. 2003. Ihminen on tärkein instrumentti. Työnohjaus vapaaehtoisessa tukihenkilötyössä. Vantaa: Dark. Suomen Mielenterveysseura.

Lauerma, H., Aaltonen, E., Markkula, J., Wuolijoki, T., Arpo, L., Lempiö, A., Vahvaselkä, S., Gruenewaldt, V., Kinnunen, A.-L., Tuomela, J., Ahlgren, A., Hakamäki, S., Hermanson, T. & Kuoppasalmi, K. 2002. Vankien terveydenhuollon kehittäminen. Työryhmän raportti. Rikosseuraamusviraston monisteita 1/2003. Viitattu 21.11.2007. [Http://www.rikosseuraamus.fi](http://www.rikosseuraamus.fi), Tietopankki, Monisteet ja raportit, Vankien terveydenhuollon kehittäminen, 1/2003 Vankien terveydenhuollon kehittäminen.

Laurila, H. 1996. Tukea, toimintaa ja ystävyyttä. Vapaaehtoistoiminnan peruskurssi. Kouluttajakansio. Sosiaaliturvan keskusliitto.

Lehtinen, S.-T. 1997. Vapaaehtoistoiminta – kasvava voimavara? Näkökulmia ammatityöhön. Tampere: Mainosmakasiini. Kansalaisareena ry. Omaehtoisten kehityksen julkaisuja. Sarja B, Vapaaehtoistoiminta 1/97.

Leimio-Reijonen, S. 2002. Sosiokulttuurinen innostaminen päihdetyössä. Pro gradu. Tiivistelmä. Stakes 2002. Viitattu 2.1.2008. [Http://neuvoa-antavat.stakes.fi](http://neuvoa-antavat.stakes.fi), Kehittäminen ja menetelmät, Työvälineet, Sosiokulttuurinen innostaminen päihdetyössä.

Londen, P., Perälähti, A., Selkälä, A., Siltaniemi, A. & Särkelä R. 2004. Sosiaalibarometri 2004. Hyvinvointipalvelujen tuottajien ajankohtainen tilanne ja näkemys kansalaisten hyvinvoinnista. Viitattu 11.12.2007. [Http://www.stkl.fi](http://www.stkl.fi), Julkaisut, Sosiaalibarometri 2004, Johtopäätökset.

Metteri, A. & Haukka-Wacklin, T. 2004. Sosiaalinen tuki kuntoutuksen ytimessä. Teoksessa Kuntoutus kanssamme. Ihmisen toimijuuden tukeminen. Toim. V. Karjalainen & I. Vilkkumaa. Saarijärvi: Gummerus, 53 - 69.

Mikkonen, I. 2007. Vertaistuki: käsitteet ja käytännöt. Luento 5.12.2007. Jyväskylä: Tietotalo.

Mäki, J. 2002. Päihdestrategiat. Teoksessa Vankeinhoidon perusteet. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 4/2002. Toim. M. Salminen & K. Toivonen. Tietosanoma, 239 - 249.

Nylund, M. 1996. Suomalaisia oma-apuryhmiä. Teoksessa Välittävät verkostot. Toim. A.-L. Matthies, U. Kotakari & M. Nylund. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino, 193 - 205.

Näsi, S., Kivelä, J. & Virtanen, A. 2002. Yhdistysten talous, talouden hoito ja tilivelvollisuus. Teoksessa Yhdistykset kolmannen sektorin toimijoina. Tutkimus jyvaskyläläisistä yhdistyksistä. Toim. M. Siisiäinen. Jyväskylä: Hakapaino, 68 - 90.

Pajuoja, J. 2006. Vankien koevapautta ehdotetaan valvottavaksi matkapuhelinpaikannuksella. Viitattu 11.12.2007. [Http://www.om.fi](http://www.om.fi), Haku, Hakusana: Koevapaus, Vankien koevapautta ehdotetaan valvottavaksi matkapuhelinpaikannuksella.

Plit, K. 1992. Linnasta pois – mihin ja miten? Teoksessa Portti auki. Kirkon kriminaalivapaehtoistoiminnan perustieto. Toim. K. Plit, K. M. Ranttilä & P. Viirre. Helsinki: Juutiprint, 78 - 85.

Pohjola, A. 1999. Kansalaisten toiminta-areenat. Teoksessa Haastava kolmas sektori: pohdintoja tutkimuksen ja toiminnan moninaisuudesta. Toim. L. Hokkanen, P. Kinnunen & M. Siisiäinen. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino, 62 - 77.

Puolakka S. 2005. Yhdessä jaksamme paremmin. 3. p. Työväen sivistysliitto ry. Tas-kumatti. Graficolor.

Richter, M. 2002. Vankeinhoidon käytännöt. Teoksessa Vankeinhoidon perusteet. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 4/2002. Toim. M. Salminen & K. Toivonen. Tietosanoma, 79 - 98.

- Rikama, E. 2007. KRIS ry:n toiminnanjohtaja Tanja Jalkanen auttaa vankilasta vapautuneita. ”Ei voi ajatella rahaa – tämä vaatii sydäntä”. Suur-Jyväskylän lehti 27 ke, 3.
- Ropo, A. & Eriksson, P. 2001. Hyvinvointipalvelut, liiketoiminta ja vapaaehtoistyö. Teoksessa Vapaaehtoistyö auttamisena ja oppimisena. Toim. A. Eskola & L. Kurki. Jyväskylä: Gummerus, 41 - 53.
- Ruisniemi, A. 2003. Sosiaalinen kuntoutus päihdetyössä kannattaa. Viitattu 1.12.2007. [Http://www.a-klinikka.fi](http://www.a-klinikka.fi), Tiimi-lehti, Arkisto, Tiimi 2003, Sosiaalinen kuntoutus päihdetyössä kannattaa.
- Rönneberg, L. 1999. Eriytynyt ja moniulotteinen kolmas sektori. Teoksessa Haastava kolmas sektori: pohdintoja tutkimuksen ja toiminnan moninaisuudesta. Toim. L. Hokkanen, P. Kinnunen & M. Siisiäinen. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino, 78 - 100.
- Savukoski, M. & Kauramäki, P. 2004. Nuoren sosiaalinen tukeminen omalle ammatilliselle uralle. Teoksessa Kuntoutus kanssamme. Ihmisen toimijuuden tukeminen. Toim. V. Karjalainen & I. Vilkkumaa. Saarijärvi: Gummerus, 122 - 135.
- Siisiäinen, M. 1999. Sosiaalinen pääoma, valta ja kolmas sektori. Teoksessa Haastava kolmas sektori: pohdintoja tutkimuksen ja toiminnan moninaisuudesta. Toim. L. Hokkanen, P. Kinnunen & M. Siisiäinen. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino, 10 - 39.
- Siisiäinen, M. 1996. Yhteiskunnalliset liikkeet, yhdistykset ja hyvinvointivaltio. Teoksessa Välittävät verkostot. Toim. A.-L. Matthies, U. Kotakari & M. Nylund. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino, 33 - 48.
- Sulkama, M. & Joutjärvi, S. 2005. Päihdeongelmainen vanki: vapautuminen ja sopeutuminen vertaistuen ja yhteiskunnan keinoin. Opinnäytetyö. Porvoon Edupoli, mielen-terveys ja päihde -erikoistutkimus, aikuiskoulutus. Materiaalin luovuttanut käyttöön Matti Hytönen, KRIS-Suomen Keskusliitto ry:n hallituksen puheenjohtaja.
- Syrjänen, K. 2004. Vapaaehtoisten jaksaminen. Teoksessa Tukea ja mahdollisuuksia vapaaehtoistoiminnalle. Toim. P. Hakkarainen. Riihimäki: Kirjapaino, 33 - 38.
- Särkelä, A. 2001. Välittäminen ammattina. Näkökulmia sosiaaliseen auttamistyöhön. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino.
- Särkelä, R. 2007. Järjestöbarometri haastaa järjestöjä kehittämistoimiin. Sosiaali- ja terveysviesti 5, 7.
- Säännöt. KRIS-Suomi ry. Viitattu 22.11.2007. [Http://www.kolumbus.fi/kris.kid/index.htm](http://www.kolumbus.fi/kris.kid/index.htm), säännöt.
- Tapaninen, E. 2006. Sosiokulttuurinen innostaminen. Luentomoniste. Toimiva lähiyhteisö. Opintojakso. Syksy 2006. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma.
- Tilastokeskus 2007. Vangit, 1974 - 2006. Viitattu 13.11.2007. [Http://www.stat.fi](http://www.stat.fi), tilastot, tilastot aiheittain, oikeus, vangit, 2006, Vangit, 1974 - 2006.

Tuomi, J. & Sarajärvi A. 2003. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino.

Uutela, A. 1998. Sosiaalinen tuki ja terveys. Teoksessa Sosiaalinen vuorovaikutus. Toim. A. R. Lahikainen & A.-M. Pirttilä-Backman. Keuruu: Otavan Kirjapaino. 208 - 221.

Vad vi är och vad vi gör 2006. RIKSKRIS-esite. Viitattu 21.11.2007.

[Http://www.kris.a.se/index.htm](http://www.kris.a.se/index.htm), Information från RIKSKRIS, Vad vi är och vad vi gör.

Vahtera, J. & Uutela, A. 1994. Sosiaaliset verkostot ja sosiaalinen tuki terveysresursseina. Lääketieteellinen aikakauskirja. Duodecim. Viitattu 3.12.2007.

[Http://www.terveysportti.fi](http://www.terveysportti.fi), Hae Duodecim-lehdestä (1885 – 2007), Hakusanat: sosiaaliset verkostot ja sosiaalinen tuki, Hae, Artikkelit, Sosiaaliset verkostot ja sosiaalinen tuki terveysresursseina.

Valkama, T. 2007a. KRIS-Tampere ry. PowerPoint-diasarja. 12.8.2007. Toiminnanjohtaja.

Valkama, T. 2007b. Lopullinen KRIS-teoria. Sähköpostiviesti 29.11.2007. Vastaanottaja K. Kuusio. KRIS-Tampere ry:n toiminnanjohtajan korjauksia opinnäytetyön KRIS-yhdistysten teoriaosuuteen.

Valkama, T. 2007c. Koevapauden kautta vapaaksi. PowerPoint-diasarja. 5.12.2007. Toiminnanjohtaja.

Vilkkumaa, I. 2004. Kolme tapaa nähdä sosiaalinen kuntoutuksessa. Teoksessa Kuntoutus kanssamme. Ihmisen toimijuuden tukeminen. Toim. V. Karjalainen & I. Vilkkumaa. Saarijärvi: Gummerus, 26 - 39.

Vuorinen, M. 1995. Mitä on vertaistukitoiminta? Teoksessa Fountain House: mielen-terveyskuntoutujien klubitalo. Vajaakuntoisten työllistämisen edistämissäätö. SP-Paino, 77 - 81.

Vuorinen, M. 1996. Oma-apuryhmäprojektit. Teoksessa Oma-apuryhmät: vertaisten tukea ja toimintaa. Toim. T. Kärkkäinen & M. Nylund. Tampere: Pam-Print, 7 - 11.

Vuorinen, M., Särkelä, R., Perälähti, A., Peltosalmi, J., Peisa, L., Londén, P. & Eronen, A. 2005. Vertaansa vailla. Ajankohtaiskuva sosiaali- ja terveysjärjestöistä. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino.

LIITTEET

Liite 1. Puolistrukturoitu teemahaastattelurunko

Haastattelurunko

Ikä?

Sukupuoli?

Mistä KRIS -yhdistyksestä olet?

Kuinka kauan olet ollut KRIS:n toiminnassa mukana?

Tausta

- Onko sinulla rikos- ja tai päihdetaustaa?
- Kuvaile rikoskäyttäytymistäsi/päihteidenkäyttöäsi? Oliko jatkuvaa? Oliko taukoja? Vaikuttiko lähipiiri? Liittyikö rikosten tekemiseen päihteidenkäyttöä?
- Millainen elämäntilanteesi oli aikana, jolloin teit rikoksia/käytit päihteitä? Perhe, lähipiiri, työ, talous, asunto...
- Miten ja milloin päädyit lopettamaan rikosten teon/päihteiden käytön?
- Mitkä tekijät vaikuttivat selviytymiseesi? (omat voimavarat/ulkopuoliset tekijät)
- Millaista tukea sait rikoksettoman/päihteettömän elämän aloittamiseen? Keneltä?

KRIS

- Mistä kuulit KRIS-yhdistyksestä?
- Miten päädyit yhdistyksen jäseneksi?
- Miten päädyit tukihenkilöksi? Milloin? Mikä sai sinut aloittamaan tukihenkilötoiminnan?
- Mitä työsi käytännössä sisältää? Työtehtävät, työajat...
- Kuinka tärkeänä pidät KRIS:n tekemää työtä?

Vertaistukihenkilön työ

- Kuinka monta tuettavaa sinulla on?

- Määrittele omaa tukihenkilön työtäsi? (tuettavan motivaatio, menetelmät, mitä teet tuettavan kanssa, mistä puhutte, minkälainen rooli sinulla on keskustelussa, millaista tukea tarjoat (sosiaalinen, aineellinen, henkinen...) yms.)
- Miten rakennat luottamuksen tuettavaan? Miten tuettava oppii luottamaan sinuun?
- Millaisia keinoja selviytymiseen tarjoat tuettavalle? (Millaisen selviytymismallin tarjoat tuettavalle?)
- Miten motivoit/innostat tuettavaasi päihitteettömään ja rikoksettomaan elämään? (konkreettisia esimerkkejä)
- Mihin osaamisesi perustuu?
- Mitkä ovat tekemäsi työn tavoitteet?
- Kuvaile onnistunutta tukiprosessia? (Mitä on tapahtunut? Mitä onnistuminen tarkoittaa?)
- Millaisia ominaisuuksia ja taitoja tukihenkilöllä tulisi olla? (Tai millainen ei ole hyvä?)
- Mitkä ovat omat vahvuutesi vertaistukitoiminnassa?
- Miten oma taustasi ja kokemuksesi vaikuttavat tukihenkilönä toimimiseen?
- Kerro esimerkkejä tilanteista, joissa taustastasi on ollut hyötyä ja haittaa?
- Miten onnistumiset/epäonnistumiset tuettavien kanssa vaikuttavat työhösi?
- Mitä itse saat tekemästäsi työstä?
- Mitä ajattelet tuettaviesi saavan työstäsi?

Tukihenkilötoiminta henkilökohtaisesti koettuna

- Mikä saa sinut jatkamaan ja jaksamaan tukihenkilönä toimimista?
- Mitä odotat työtovereiltasi?
- Mitä odotat yhteistyötahoilta? (Tärkeimmät yhteistyötahot?)
- Asteikolla 1-5, kuinka raskaaksi arvioit vertaistukitoiminnan, jos 1 tarkoittaa kevyttä ja 5 erittäin raskasta? (Perustelee?)
- Kuinka paljon sinulle jää vapaa-aikaa?
- Miten erotat tukihenkilötoiminnan ja vapaa-ajan?
- Kuvaile suhdettasi tuettaviin? (Mitä et itsestäsi kerro?)
- Miten määrittelet, milloin tuen tarvetta ei enää ole?
- Jatkuuko yhteydenpito, vaikka tuen tarve loppuisikin? Jos jatkuu, niin millaisena?
- Oletko joutunut katkaisemaan tukisuhteen? (Mistä syystä?)

- Miten purat tuntojasi tukitilanteista? (Kenelle?)
- Millaista palautetta saat toiminnastasi? (Tuettavat, työtoverit, yhteistyötahot, tuettavan läheiset...)
- Mihin tarvitsisit tukea ja ohjausta työssäsi?

Oman vertaistukitoiminnan merkitys

- Minkälainen merkitys KRIS:ssä tekemälläsi työllä on itsellesi?
- Minkälainen merkitys työlläsi on tuettavallesi ja hänen lähipiirilleen?
- Minkälainen merkitys työlläsi on KRIS:lle ja omalle paikallisyhdistyksellesi? (Minkä arvon annat omalle työllesi? Entä jos et työskentelisi KRIS:lle?)
- Minkälainen merkitys työlläsi on yhteiskunnalle?

Yhteistyö

- Teetkö yhteistyötä tuettavan läheisten kanssa? (Millaista?)
- Millaista yhteistyötä teet viranomaisten kanssa? (Miten yhteistyö sujuu?)
- Missä asioissa viranomaiset/ammattilaiset auttavat tuettavaa? (Mikä muu kuin raha? Minkälaisia päällekkäisyyksiä KRIS:n tuen kanssa? Tukevatko viranomaiset omalla alueellaan, KRIS omalla, syntyy yhteinen paketti?)
- Miten itse suhtaudut viranomaisten tekemään työhön?
- Miten mielestäsi viranomaiset suhtautuvat KRIS-yhdistyksen tekemään työhön?

Kehittäminen

- Miten KRIS:n yhdistystoimintaa tulisi mielestäsi kehittää?
- Miten KRIS:n vertaistukihenkilötoimintaa tulisi mielestäsi kehittää?
- Miten mielestäsi tulisi kehittää yhteistyötä viranomaisten ja muiden toimijoiden kanssa?
- Miten kehittäisit omaa toimintaasi tukihenkilönä?

Liite 2. Haastattelulupa

HAASTATTELULUPA

Myönnän sosionomiopiskelijoille Eveliina Ketolaiselle, Kati Kuusiolle ja Elina Mustoselle luvan suorittaa opinnäytetyöhön liittyvät haastattelut. Suostun haastateltavaksi ja siihen, että haastatteluni nauhoitetaan. Olen ymmärtänyt haastattelun luottamuksellisuuden ja sen, että henkilötietojani ei käytetä opinnäytetyön missään vaiheessa. Olen tietoinen siitä, että raportissa tullaan käyttämään suoria lainauksia puheestani, mutta opinnäytetyössä ei tule olemaan mitään sellaisia tietoja, joista olisin henkilönä tunnistettavissa.

/ 2007

Liite 3. Täsmäryhmähaastattelurunko

IDEARIIHI

22.7.2007

KRIS-Kesäpäivät, Julkujärvi

- Säännöt ja organisaatio
- Toimitilat
- Rahoitus

- Vertaistukitoiminta
- Tukihenkilöiden työnohjaus
- Tukihenkilöillä tilanteiden purku
- Tukihenkilöiden rekrytointi

- Paikallisyhdistysten/toimipisteiden oma toiminta (vankilainfot, omat projektit, omat ryhmät...)
- Paikallisyhdistysten/toimipisteiden yhteisöllisyys ("yhteen hiileen puhaltaminen")
- Työnjako

- Eettisyys

- Yhteistyö:
  - o Kunnat, kaupungit, viranomaiset, seurakunnat, muut järjestöt, tuettavien läheiset
  - o Yhdistyksen sisäinen
  - o Paikallisyhdistysten/toimipisteiden välinen
- KRIS:n näkyvyys ja tunnettavuus (media, tiedotus- ja julkaisutoiminta, internet ym.)

- Kehitysideoita KRIS:n toimintaan yleisesti
- Jokaiselta osallistujalta yksi omasta mielestä tärkein kehittämisalue

Liite 4. Kyselyrunko yhteistyötahoille

Hei!

Noin viikko sitten lähetimme Teille sähköpostiviestin, jossa kerroimme opinnäytetyöstämme ja siihen liittyvästä yhteistyökyselystä. Liitteenä on lähettämämme viesti, josta selviää opinnäytetyömme aihe ja tarkoitus.

Tämän kyselyn tarkoitus on kartoittaa KRIS-yhdistysten yhteistyökumppaneiden näkökulmaa yhteistyöstä ja sen toimivuudesta. Olemme vaitiolovelvollisia eikä opinnäytetyömme missään vaiheessa tuoda esiin tietoja, joista olisitte tunnistettavissa (esim. henkilötiedot, kaupunki...)

Ohjeita kyselyn täyttämiseen:

- **Täytä ja palauta kysely maanantaihin 5.11.2007 mennessä**
- Lähetä vastauksesi sähköpostilla esimerkiksi lähettämällä tämän viestin takaisin lähettäjälle omilla vastauksillasi täydennettynä
- Muista laittaa vastaustesi eteen kysymyksen numero, mikäli et kirjoita vastauksiasi suoraan kysymysten perään

Pyydämme Teitä ystävällisesti vastaamaan lyhyesti seuraaviin kysymyksiin:

1. Minkälaista yhteistyötä teette KRIS-yhdistysten kanssa?
2. Kuinka kauan yhteistyönne on jatkunut?
3. Arvioikaa yhteistyön toimivuutta kouluarvosanoin 4-10. Perustelkaa arvionne.
4. Mikä on hyvää yhteistyössänne KRIS-yhdistysten kanssa?
5. Millä tavoin nykyisiä yhteistyömuotoja voisi edelleen kehittää?
6. Minkälaisia uusia yhteistyömuotoja toivoisitte nykyisten lisäksi?
7. Millä tavoin KRIS-yhdistysten toiminta täydentää tarjoamianne palveluja? (esim. asiakastyössä, eri yhteistyömuodoissa ym. Onko toiminnoissanne päällekkäisyyksiä?)

Kiitos vastauksestasi! Se on opinnäytetyömme kannalta tärkeä!

Mikäli haluatte lisätietoja opinnäytetyöstämme tai kyselystä, alla yhteystietomme.

Ystävällisin terveisin

Kati Kuusio c5549@jamk.fi

Eveliina Ketolainen c5684@jamk.fi

Elina Mustonen c6821@jamk.fi

Liite 5. Saatekirje

Hei!

Olemme kolme sosionomiopiskelijaa Jyväskylän ammattikorkeakoulusta. Tarkoituksenamme on valmistua tammikuussa 2008. Tällä hetkellä teemme opinnäytetyötämme KRIS:n paikallisyhdistyksille. Tutkimuksemme käsittelee yhdistyksen vertaistukitoimintaa, yhdistysten kehittämistä sekä yhteistyötä muiden toimijoiden kanssa. Opinnäytetyötämme varten pyrimme kartoittamaan KRIS:n paikallisyhdistysten yhteistyökumppaneiden näkökulmaa yhteistyöstä ja sen toimivuudesta. Noin viikon kuluttua lähetämme teille kyseisestä aiheesta sähköpostikyselyn. Kysely on lyhyt ja vastaamiseen kuluu aikaa korkeintaan vartti. Vastauksenne on tutkimuksemme kannalta tärkeä, joten toivomme teidän vastaavan kyselyyn.

Olemme vaitiolovelvollisia eikä opinnäytetyömme missään vaiheessa tuoda esiin tietoja, joista olisitte tunnistettavissa (henkilötiedot, kaupunki jne.).

Pyydämme teitä ystävällisesti välittämään tämän viestin niille henkilöille, jotka tekevät organisaatiossanne konkreettista yhteistyötä KRIS:n kanssa. Pyydämme teitä myös ilmoittamaan meille näiden henkilöiden yhteystiedot, jotta voimme lähettää kyselyn suoraan heille.

Jos haluatte lisätietoja kyselystä tai opinnäytetyöstämme, alla yhteystietomme.

Ystävällisin terveisin

Kati Kuusio	c5549@jamk.fi
Eveliina Ketolainen	c5684@jamk.fi
Elina Mustonen	c6821@jamk.fi

Liite 6. Muistutuskirje

Hei!

Muistattehan vastata kyselyymme! Se ei vie kauaa aikaanne ja vastauksenne on opinnäytetyömme kannalta tärkeä.

Mitkään henkilötietonne eivät tule esille missään vaiheessa opinnäytetyötämme. Emme myöskään mainitse opinnäytetyössämme niitä kaupunkeja tai organisaatioita nimeltä, joista olemme vastauksia saaneet. Olemme täysin vaitiolovelvollisia eli kyselyihin vastanneet henkilöt pysyvät täysin anonyyminä ja ainoastaan me kolme tiedämme, ketkä vastaukset ovat antaneet. Tuloksista puhuessamme käytämme yleisluontoisia palvelujen nimiä, kuten työvoima-, päihde- ja asumispalvelut jne.

Ohjeita kyselyn täyttämiseen:

- **Täytä ja palauta kysely keskiviikkoon 7.11.2007 mennessä**
- Lähetä vastauksesi sähköpostilla esimerkiksi lähettämällä tämän viestin takaisin lähettäjälle omilla vastauksillasi täydennettynä
- Muista laittaa vastaustesi eteen kysymyksen numero, mikäli et kirjoita vastauksiasi suoraan kysymysten perään

Pyydämme Teitä ystävällisesti vastaamaan lyhyesti seuraaviin kysymyksiin:

1. Minkälaista yhteistyötä teette KRIS-yhdistysten kanssa?
2. Kuinka kauan yhteistyönne on jatkunut?
3. Arvioikaa yhteistyön toimivuutta kouluarvosanoin 4-10. Perustelkaa arvionne.
4. Mikä on hyvää yhteistyössänne KRIS-yhdistysten kanssa?
5. Millä tavoin nykyisiä yhteistyömuotoja voisi edelleen kehittää?
6. Minkälaisia uusia yhteistyömuotoja toivoisitte nykyisten lisäksi?
7. Millä tavoin KRIS-yhdistysten toiminta täydentää tarjoamianne palveluja? (esim. asiakastyössä, eri yhteistyömuodoissa ym. Onko toiminnoissanne päällekkäisyyksiä?)

Kiitos vastauksestasi!

Mikäli haluatte lisätietoja opinnäytetyöstämme tai kyselystä, alla yhteystietomme.

Ystävällisin terveisin

Kati Kuusio c5549@jamk.fi

Eveliina Ketolainen c5684@jamk.fi

Elina Mustonen c6821@jamk.fi